

REINDRIFTSFAGLIG UTREDNING

i forhold til
Davvi vindkraftverk

Utredningen er utført på oppdrag fra
Reinbeitedistrikt 13 - Lágesduottar

av

Desember 2017

Anders Johansen Eira

Andreas Blom

Isak Henrik Eira

Innhold

Innledning.....	4
Metodikk.....	4
Tradisjonell reindriftskunnskap	5
Den kumulative metode	6
Avgrensninger.....	7
Skala.....	7
Geografi og tid	8
Begrepsavklaring – reinbeitedistrikt og siida	8
Siida-begrepet og modell for siidaens kontinuitet	8
Vuodđoipmárdus – forståelsesgrunnlaget	10
Riektevuodđu - rettsgrunnlaget	11
Beskrivelse av reindriften i rbd. 13 (siidagrunnlaget).....	11
Organisering	11
Kart over distriktet.....	12
Beitetider og reintall.....	12
Flyttmønster og arealbruk gjennom reindriftsåret	13
Gjerdeanlegg	14
Tilpasninger i arealbruk - endring i bruk av arbeidsgjerder	14
Gjeterhytter	15
Primærobjektet - Davvi vindkraftverk med veier og linjer	15
Oversiktskart planlagt kraftanlegg	15
Beskrivelse	16
Internveier, mølleplasseringer og mastetyper	18
Plassering i forhold til distriktsgrenser	19
Plassering i forhold til utdaterte arealbrukskart	20
Analyse av primærobjektet	21
Unnvikelsessoner.....	21
Primærobjektets direkte og indirekt påvirkning	21
Kumulativ analyse av arealinngrep.....	23
Metodikk.....	23
Steg 1: Datainsamling – Kartlegging	24
Steg 2: Kumulativ analyse.....	24
Steg 3: Avrapportering	24

Nåsituasjon spesifisert.....	25
Kumulativt situasjon 2017	26
Fremtidig situasjon, 10 års perspektiv.....	27
Arealberegning påvirket og upåvirket areal	28
Fordeling av inngrepstyper.....	30
Økologiske krav til inngrepsfrie soner	30
Begrunnelse av behovet for inngrepsfrie soner	31
Klimaendringer forsterker kumulative konsekvenser	34
Koronalysteori	36
Vurdering i forhold til flyttleier.....	37
Flyttleier i distrikt 13 – beskrivelser og kart	38
Arealbruk og flyttleier sør for distrikt 13.....	40
Reindriftsfaglig vurdering av arealanvendelse og konsekvenser av arealinngrep	41
Høyfjellsområdene med tilhørende landskap	41
Vinter og vårvinter – vintersiidaer fra Lágesduottar	42
Konsekvenser.....	45
Våren og kalvingstiden	47
Konsekvenser.....	48
Tidlig sommer, midtsommer og høstsommer	48
Konsekvenser.....	49
Høst og brunsttid.....	50
Konsekvenser.....	51
Mørketiden frem til reinskillingen.....	53
Konsekvenser.....	54
Overvintrende rein	55
Konsekvens.....	56
Forholdet til rovdyr.....	56
Konsekvens.....	56
Barriereeffekter	56
Konsekvenser.....	56
Kategorisering av konsekvenser Davvi vindkraft.....	57
Konsekvenser lokal skala	57
Konsekvenser intermediaær skala	58
Konsekvenser regional skala	59
ROS-analyse	60
Sannsynlighetsmodell.....	60

Påvirkningsgrad	61
Risikomatrise	61
Oppsummerende vurdering	62
Videre prosess	63
Vedlegg	63

Innledning

Reinbeitedistrikt 13 – Lágesduottar har bestilt en egen reindriftsfaglig, kumulativ utredning av det planlagte Davvi vindkraftverks påvirkning på reindriften. Utredningen skal brukes som en del av kunnskapsgrunnlaget for distriktes stillingstaken til saken. Til grunn legges reindriftens arealbruk basert på distriktets sterke rettigheter knyttet til det aktuelle området.

Stiftelsen Protect Sápmi er gitt ansvar for utredningen, og det er lagt til grunn at reinbeitedistriktet skal være involvert i arbeidet. Protect Sápmis utredningsmetodikk, som er en kombinasjon av den kumulative metode og bruk av tradisjonell reindriftskunnskap, er anvendt.

Seniorrådgiver, siviløkonom Anders Johansen Eira står for det reindriftsfaglige innhold. Seniorrådgiver, sivilingeniør Andreas Blom har stått for det karttekniske arbeidet, inkludert produksjon av kartmaterialet, kartfesting av arealinngrep med tilhørende påvirkningsområder samt beregnet berørt og uberørt reindriftsareal. Kartarbeidet er gjort ved bruk av det geografiske informasjonssystemet som Protect Sápmi har utviklet. Seniorrådgiver Isak Henrik Eira har bistått i de reindriftsfaglige vurderingene ift. flere av sekundærobjektene, samt bidratt med både generell tradisjonskunnskap og kunnskap om forskning om reindrift og klima med relevans for reindriften i Finnmark.

Distriktsledelsen og andre reindriftsutøvere har gitt verdifulle bidrag til vurdering av arealinngrep, områdebeskrivelser i en reindriftsmessig sammenheng, siidaenes bruk av området, beskrivelse og kartfesting av flyttleier og særlig om vurdering av konsekvenser for reinbeitedistriktets virksomhet. Fra distriktet har lederne og reieneierne John Idar Anti og Nils Mathis Gaup deltatt på alle tre møtene, mens reieneierne Per A. Gaup, Jannice Guttorm, Per Nils Ottar Anti, Marit Laila Anti og Per Henrik Guttorm har bidratt i ett eller to av møtene.

Metodikk

Det finnes flere modeller for vurdering av konsekvenser av inngrep i reinbeiteland. Bioforsk har eksempelvis i rapport om Fálesrášša vindkraftverk¹ klassifisert reinbeitelands verdi i tre klasser; liten, middels eller stor mens konsekvens *“er gradert etter en nidelt skala; fra meget stor positiv konsekvens til meget stor negativ konsekvens”*.

Protect Sápmi finner denne type modell relativt generell og kontekstuellet upresis. Den legger heller ikke opp til å vurdere kumulative effekter.

¹ Rapport vol. 6 Nr. 99 2011 om Fálesrášša vindkraftverk, Bioforsk 2011.

I NVEs rapport 10-2004 om reinbeiter og arealinngrep², heter det på s. 20: “...for reindrifta vil en aldri kunne forutsi virkningen av et inngrep i reinbeiteland hvis en ikke kjenner og forstår den helhetlige bruken til reindrifta i området. Fullstendig oversikt over den helhetlige bruken kan bare reieneierne (siidaen) som bruker området gi. Utbyggingstiltak plassert på “feil” sted kan skape barriereeffekt og fragmentere reinbeitelandet slik at ubebygde og uforstyrrede områder blir umulige å bruke fordi det blir umulig å flytte reinen til dem.”

NVEs tilnærming er valgt som et viktig utgangspunkt, fordi den fokuserer på reieneiernes kunnskap om reindriften.

Tradisjonell reindriftskunnskap

Reinbeitedistrikt 13 er i det nordsamiske språkområdet og beskrivelser og vurderinger er gjort på originalspråket samisk, og strukturert i forhold til områdets funksjon for rein og reindrift i ulike tidsrom. Deretter er disse oversatt til norsk. Å bruke samisk er naturlig og nødvendig for å få med den tradisjonelle kunnskapen i samisk reindrift.

Definisjonen på tradisjonell kunnskap i hht. Ottawa-prinsippene³ er:

“Traditional Knowledge is a systematic way of thinking and knowing that is elaborated and applied to phenomena across biological, physical, cultural and linguistic systems. Traditional Knowledge is owned by the holders of that knowledge, often collectively, and is uniquely expressed and transmitted through indigenous languages. It is a body of knowledge generated through cultural practices, lived experiences including extensive and multigenerational observations, lessons and skills. It has been developed and verified over millennia and is still developing in a living process, including knowledge acquired today and in the future, and it is passed on from generation to generation.”

Tradisjonell kunnskap skal i hht. FN konvensjonen om biologisk mangfold anerkjennes på lik linje med forskningsbasert kunnskap. Medlemsstatene i Arktisk råd, deriblant Norge, har vært med på å vedta at forvaltning av arktiske områder skal skje ved hjelp av all tilgjengelig kunnskap, inkludert urfolkens tradisjonelle kunnskap.

Tradisjonell reindriftskunnskap er den kunnskapen om rein og reindrift som er anvendt og akkumulert gjennom generasjoner, og magasinert i reindriftssamenes felles hukommelse.⁴ Kunnskapen er i hovedsak ikke nedtegnet, men er tilgjengelig i muntlig form gjennom bruk av reindriftssamisk fagterminologi i en diskurs om bl.a. rein, reinbeiter, terrengformasjoner, topografi og ikke minst samhandlingen mellom dyr og mennesker i ulike landskapstyper og årstider. Selv om kunnskapen er kontekstuell, innehar den også generelle elementer.

Det tradisjonelle begrepsapparatet gir høy detaljeringsgrad og faglig nyanserikdom. Slik sikres den reindriftsfaglige forståelsen. Den lingvistiske nøyaktighet medfører at forståelsen blir både helhetlig og stedsspesifikk. Fagterminologien muliggjør en presis drøfting av områdets reindriftsmessige betydning, spesielt reinens adferd og utfordringer i arbeidet med rein i det gjeldende og tilknyttede terrenget. Bruk av tradisjonell innsikt i beskrivelse av natur, topografi og beite sammenholdt med erfaringene om reinens adferd og terrengbruk individuelt og i flokk i angjeldende område i de berørte tidsrom, sikrer kontekstuell relevans.

Kontekstuell relevans forbedrer vurderingsmulighet i analysedelen. Man får fokus på nettopp de endringer som arealinngrepet vil skape i samspillet mellom rein, mennesker og det angjeldende

² Oppdragsrapport nr. 10 – 2004 fra NVE og Reindriftsforvaltningen, 2004.

³ Ottawa Traditional Knowledge Principles- godkjent av samtlige permanente urfolksorganisasjoner i Arktisk Råd i 2015

⁴ Definert av reieneier Nils Isak Eira, Fossbakken.

landskapet. Også kunnskap om andre arealinngrep i sommerområdet inngår i faktagrunnlaget, herunder erfaringer om effekter fra disse. Metoden gir aksept og legitimitet, særlig blant de mest berørte, nemlig reineierne.

Når et fagspråk skal oversettes til et annet språk som mangler fagets tilhørende begrepsapparat og fagterminologi, så gir det utfordringer. Utreder har derfor brukt relativt mye tid på å “omkode” - i den grad det er mulig - den kunnskapen og forståelsene som de samiske reindriftsbegreper inneholder, til norsk. Denne øvelsen betinger både språklig- og reindriftsfaglig innsikt. Likevel er det nyanser i den samiske fremstillingen som den norskspråklige versjonen ikke greier å fange opp. Dette fordi norsk mangler ord som tilsvarer mange av de samiske begrepene med sine implisitte fagforståelser.

Den kumulative metode

Tradisjonell kunnskap er komplettert med modellen utviklet etter en overenskomst mellom det svenske gruveselskapet LKAB i Kiruna og samebyene⁵ Gabna og Leavas i Nord-Sverige. Dette arbeidet ble i sin tid ledet av Anders Blom, som i dag er styreleder i Protect Sapmi. Modellen bygger på flere internasjonale eksempler, bl.a. fra Canada⁶, USA⁷ og Sverige⁸, og er allerede utprøvd og anvendt i konkrete case innenfor samisk reindrift. Modellen er eksempelvis anvendt i Leveäniemi⁹ i Sverige, med resultater som både utbygger og reindriften oppfatter som reelle og relevante.

Reindriften i nevnte samebyer og i reinbeitedistrikt 13 er nomadiske, slik at kunnskapen fra samisk reindrift i Kiruna-området er delvis overførbart til samisk reindrift i Øst-Finnmark – selv om effekter av arealinngrep selvsagt vil avhenge av ulike variabler i ulike case. Nomadismen gjør det naturlig å se på om bruk av området har en sammenheng med tilknyttede områder, og visa versa. Det vil si å se angjeldende område og tilknyttede områder i sammenheng med distriktets øvrige arealbruk. Det viktigste med modellen er imidlertid at den har et kumulativt perspektiv. Særlig interessant er de mulige endringers kumulative effekt for reindriften, spesielt de driftsmessige konsekvenser og risikoendringer som inngrepet skaper.

Antall arealinngrep/påvirkningsområder og størrelsen på disse definerer risikonivå for reinbeitedistriktet. Økte inngrep og økte aktiviteter med sine påvirkningsområder medfører økte driftsulemper og økt kumulativ driftsrisiko. Overlappende påvirkningsområder indikerer økte kumulative effekter.

Metodehåndboken¹⁰ for den kumulative modellen definerer at *“Kumulative effekter kan beskrives som hvordan en virksomhet eller et tiltak sammen med andre pågående, tidligere og fremtidige virksomheter/tiltak påvirker reindriftsnæringen i et område”*.

⁵ Sameby i Sverige tilsvarer reinbeitedistrikt i Norge, selv om det er noen forskjeller mellom disse.

⁶ Cumulative Effects Assessment and Management, Canadian Environmental Assessment Agency (CEAA), modified on Tue, 22 Sep 2009.

⁷ Guidance on Cumulative Effects Analysis in Environmental Assessments and Environmental Impact Statements, U.S. Department of Commerce, National Oceanic & Atmospheric Administration. National Marine Fisheries Service, Issue Number 1, 2012.

⁸ Kumulative effekter och konsekvenser. Behandling i miljöbedömning och miljökonsekvensbeskrivning för vägar. VTI rapport 674. Folkesson Lennart, Sverige 2010.

⁹ Rennäringsanalys Leveäniemi, Gruvverksamhetens konsekvenser för Leavas och Gabna samebyer, 9.11.2014.

¹⁰ Kumulative konsekvenser för reindriftsnæringen, Gabna/Leavas samebyer og LKAB, Håndbok version 1, april 2015.

Denne utredningen baserer seg på en kombinasjon av tradisjonell kunnskap og den kumulative metode. Samlet sett gir denne tilnærmingsmåten et grunnlag for å avdekke kumulative konsekvenser og endret driftsrisiko for reindriften som følge av arealinngrepet. Konsekvensene kategoriseres etter skala med fokus på rein (dyrevelferd), landskap (arealbruk) og mennesker (bruk av innsatsfaktorer).

Avgrensninger

Når det gjelder ulike virksomheters effekt på reindriftsnæringen, viser forskningen at påvirkningen ikke bare varierer etter inngrepstype, men også ift. skala, geografi og tid, herunder årstid:

Skala

Skala avgrenses i følgende tre ulike nivåer, jfr. metodehåndboken:

1. Lokalt nivå; dvs. den delen av reindriften sesongområdet hvor tiltaket/aktiviteten planlegges etablert eller vedvare. På samisk heter dette **báiki**.
2. Intermediært nivå; beite- og oppholdsområder brukt i løpet av dager, uker og måneder. På samisk **orohat**.
3. Regionalt nivå, migrasjons- og flytteleier brukt mellom sesongbeiter. På samisk **johtolat**.

Det planlagte anleggsområdet ligger innenfor sommerbeitedistriktet. Den lokale skalaen er derfor det planlagte utbyggingsområdet med tilknyttede kraftlinjer, samt de nærmest tilknyttede arealene som naturlig hører sammen i en reindriftsmessige sammenheng.

Den intermediære skalaen omfatter hele sommerbeitedistriktet. Sommerbeitet brukes nemlig som en samlet enhet, hvor ulike sommerbeitedeler har ulike funksjoner i helheten. Funksjonene kan variere i forhold til for eksempel dyrekategorier og etter både uke og måned, dagtid og nattid i et samspill med vær-, vind- og temperaturforhold. Også klimaforhold i ulike år påvirker arealbruken. Effekter vurderes opp mot disse faktorene i angjeldende terreng- og landskapstype både vår, sommer, høst og vinter.

Når det gjelder den regionale skala, er det naturlig å se på eventuelle effekter i forhold til samhandlingen med øvrige sesongbeiter, slik som høstbeiter og vinterbeiter. Nabodistriktene som er innenfor samme beite- og flyttesone som rbd. 13, og er en del av rbd. 17-Nuorttabealli i Øst-Finnmark reinbeiteområde, kan også bli indirekte berørt av inngrep og forstyrrelser innen rbd. 13.

Det er gjort en rekke forskningsstudier på hvilke effekter arealinngrep og ulike forstyrrelser har på rein og andre hjortedyr. Forskningen er gjort i ulike skala. Nyere forskning¹¹ har påvist at effektene på den lokale skalaen ofte er misvisende når det kommer til bedømmelse av påvirkning på reinflokkene, fordi effektene først blir mer synlige når man studerer påvirkningen i et noe større geografisk perspektiv. Dette støttes også av den tradisjonelle reindriftskunnskapen, hvor effekter på sammenhengene og de nomadiske flyttingene mellom sesongbeiter er vel så viktige som effektene på selve sesongområdene og det lokale området.

Like viktig som effektene på reinflokken er hvordan inngrep og forstyrrelser påvirker reingjeterne, reindriftsarbeidet og hele distriktets kapasitet til å forvalte reinbeiteressursene på en langsiktig og

¹¹ Do human activity and infrastructure disturb domesticated reindeer? The need for the reindeer's perspective: Polar Biology. Anna Skarin og Birgitta Åman, Sverige 2014.

bærekraftig måte. For å forstå helheten er det hensiktsmessig å få fram reinbeitedistriktets ressursbase med utgangspunkt i geografi og årstider, og disses betydning og kvalitet for reindriften, sett fra både reinens og reindriftsfolkenes perspektiv.

Særlig viktig er vurderingen av effektene arealinngrepet vil få for landskapet og hva endringene vil medføre for reinflokkenes arealbruk, trekk og beiteadferd, sett også i forhold til øvrige inngrep og forstyrrelser. I sum er det dette som påvirker menneskene som arbeider med og lever av reinen.

Geografi og tid

Kartleggingen av arealinngrep og forstyrrelser avgrenses til reinbeitedistrikt 13. Arealinngrep i de formelle vår-, høst- og vinterområdene er ikke med. Reindriftsfaglig er en slik avgrensning ikke helt optimal, men utreder har av ressurs- og tidsbegrensningsmessige grunner valgt denne løsningen.

Oversikt over arealinngrep og forstyrrelser innenfor rbd. 13 er utarbeidet i samarbeid med distriktet. Oversikten er ikke helt uttømmende, men vurdering av konsekvenser vil avgrense seg til de registrerte inngrepsobjektene. Oppsummering av konsekvens er gjort isolert og stikkordsmessig for hvert inngrep i objektjournalene. Inngrepene ses deretter i sammenheng i den kumulative analysen.

Analysedelen fokuserer på fremtid, fordi det er de fremtidige mulighetene til fortsatt å kunne drive reindrift som er mest relevant. Den kumulative analysen krever imidlertid at samtlige arealinngrep som har gitt, gir og kan gi effekter for reindriften i området, skal inkluderes. Inngrepene sorteres i tiden frem til idag og fremtiden. Med førstnevnte tidskategori menes de akkumulerte arealinngrepene hittil og med fremtid menes de fremtidige virksomheter og arealinngrep som kan komme til å påvirke reindriften. Fremtidsperspektivet avgrenses til 10 år og til de prosjektene utreder kjenner til pr. i dag.

Begrepsavklaring – reinbeitedistrikt og siida

Den nåværende inndelingen av reindriftsområdene i Norge til reinbeitedistrikter ble gjeldende ved innføring av Reindriftsloven i 1933. Inndelingen og distriktsgrensene er justert ved senere endringer av reindriftsloven. Et reinbeitedistrikt er den formelle organisatoriske enheten som skal ivareta interessene for reineiere, siidaandelene og siidaene overfor myndigheter og andre interessegrupper. Organiserings- og styringsformen er regulert i Reindriftsloven med bl.a. regler om årsmøter, manntall, valg av styre og fastsettelse av distriktsplan, årsmelding, regnskap og budsjett. Beslutninger tas ved flertallsvedtak i styre og årsmøte.

Reinbeitedistriktet eier ikke rein, men kan stå som eiere av gjerde- og slakteanlegg og annen infrastruktur som brukes i felleskap.

Siida-begrepet og modell for siidaens kontinuitet

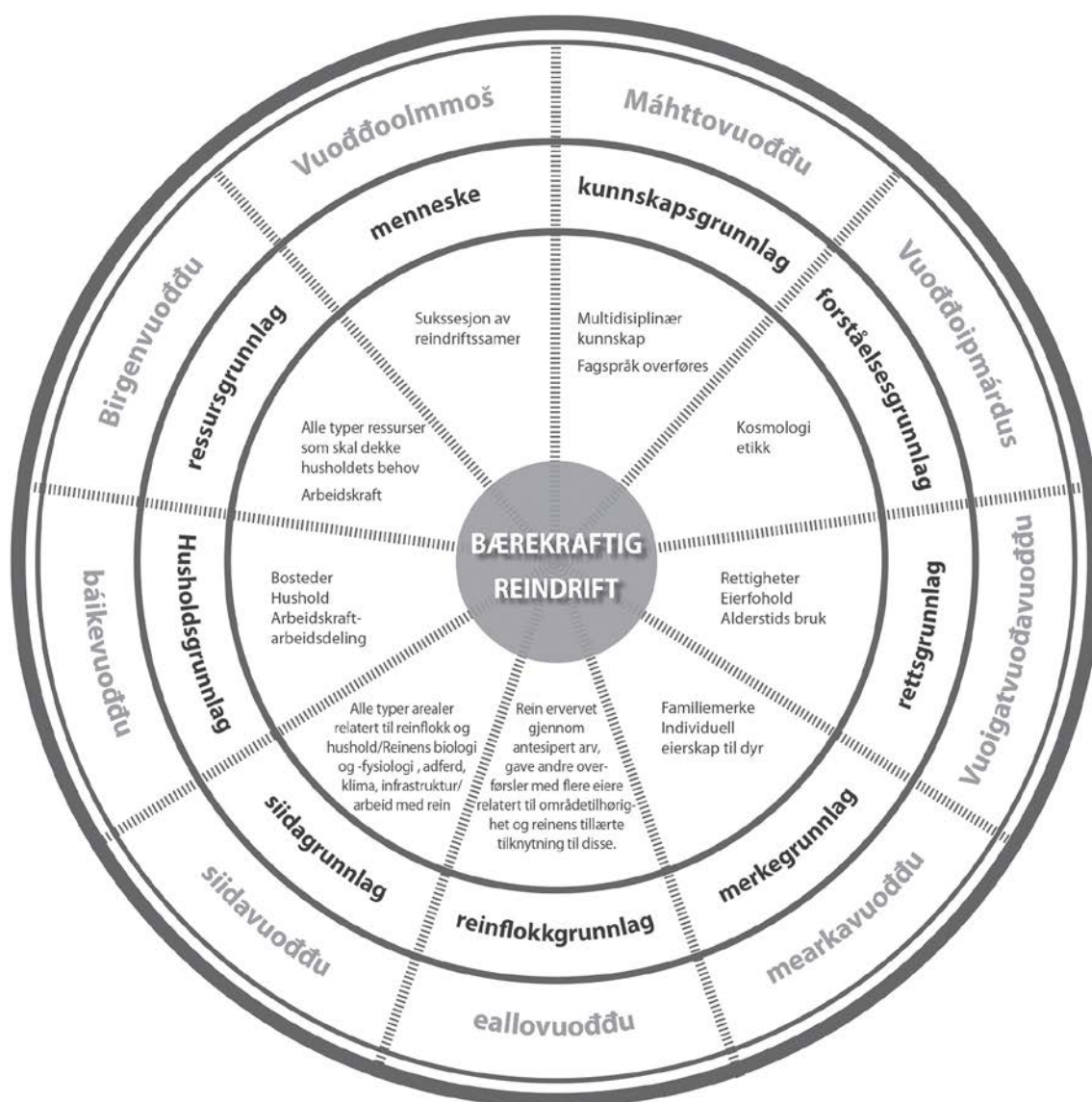
For å forstå konsekvenser av arealinngrep i et reinbeitedistrikt, eller reinbeiteområdene til flere *siidaer*, er det en fordel å forstå begrepet *siida*.

Det nordsamiske uttrykket *siida* har flere ulike betydninger basert på hvilke sammenhenger uttrykket brukes, blant annet *fellesskap* og *hjem*. I nyere tid forklares siida-begrepet i reindriftsammenheng som en form for organisering av samisk reindrift. I reindriftsloven brukes begrepet *siida* som en ”gruppe av reineiere som utøver reindrift i fellesskap på bestemte arealer”. Spesielt blant den eldre generasjonen av nomadiske reindriftsamer, har forståelsen av siida-begrepet også hatt en utvidet betydning om at siidaen også er hjemmet til reindriftsutøveren - uansett hvor

siidaen måtte befinne seg i flytteleiet. Siida er ikke bare den opprinnelige formen for reindriftsorganisering, men er også den opprinnelige formen for ressurs- og arealforvaltning i Sapmi. I siidaene foretaes som regel konsensusbaserte avgjørelser blant siidamedlemmer. I den daglige reindriftsutøvelsen, hvor raske avgjørelser ofte er nødvendige, tas beslutninger innad i siidaen av den eller de som for øyeblikket har ansvaret for flokken.

For å illustrere den samiske forståelsen av ordet *siida* og dens kontinuitet, kan man benytte “*Modell for bærekraftig reindrift som er forankret i praksiskunnskapen til samiske reindriftsutøvere*”. Modellen er utviklet av en forskergruppe¹² fra Samisk høyskole, International Centre for Reindeer Husbandry og Norges Miljø- og biovitenskapelig Universitet i prosjektet *Dávvgas*.

Modellen har tatt utgangspunkt i doktorgradsavhandling av Phil.dr. Mikkel Nils Sara “*Siida ja siiddastallan*”¹³.

Modell for bærekraftig reindrift

¹² Inger Marie Gaup Eira, Mikkel Nils Sara, Hanne Svarstad og Svein D. Mathiesen: *Norske myter-Samisk reindrift*, kapittel 2: Å se som en stat eller som en samisk reineier – To forståelser av bærekraftig reindrift (2015)

¹³ Sara, M. N., “*Siida ja Siiddastallan*” “Being siida – on the relationship between siida tradition and continuation of the siida system” – UiT (2013)

Siidaens kontinuitet forklares med basis i 9 forskjellige, men sammenhengende fundament – *vuodđu* – en siida baserer sin fremtid på. Samtlige av følgende fundament må være på plass dersom en siida skal ha en bærekraftig utvikling i fremtiden:

1. Menneskene/*vuodđoolbmot*
2. Siidagrunnlaget/*siidavuodđu*
3. Forståelsesgrunnlaget/*vuodđoipmardus*
4. Kunnskapsgrunnlaget/*máhttovuodđu*
5. Reinflokkgrunnlaget/*eallovuodđu*
6. Ressursgrunnlaget/*birgenvuodđu*
7. Husholdsgrunnlaget/*báikevuodđu*
8. Rettsgrunnlaget/*riektevuodđu*
9. Merkegrunnlaget/*mearkavuodđu*

Modellen viser også at dersom ett av fundamentene berøres, vil det innvirke på øvrige fundament i siidaen.

For eksempel vil tap av beiteområder ved arealinngrep ha både direkte og indirekte konsekvenser, med både kortsiktige og langsiktige effekter. Et arealtap innebærer at reinflokken mister en del av sesongbeitene – *siidagrunnlaget* – som igjen går ut over produksjonen og overlevelsesevnen til reinflokken – *reinflokkgrunnlaget*. I neste omgang vil dette igjen ha innvirkning på de enkelte reineiernes økonomi og siidaens arbeidsstyrke – *ressursgrunnlaget* – som igjen berører reineiernes husholdning – *husholdsgrunnlaget*. På lenger sikt kan husholdets dårligere økonomi ha innvirkning på familiens kunnskapsoverføring til barn og unge – *kunnskapsgrunnlaget* – ved at reindriftsfamiliene må prioritere ledig tid til å skaffe andre inntektskilder fremfor opplæring av barn og unge i tradisjonskunnskap og reindriftens fagspråk. Dette kan igjen ha negativ innvirkning på nyrekruttering – *menneskene i siidaen* – og/eller at siidaens fremtidige generasjon mister kunnskapsgrunnlaget, den helhetlige forståelsen og fremtidstroen – *forståelsesgrunnlaget* – på sin virksomhet.

Nedenfor nevnes fundamentene 3 og 8, jfr. ovenfor..

Vuodđoipmárdus – forståelsesgrunnlaget

Vuodđoipmárdus – forståelsesgrunnlaget – viser til reindriftssamenes forståelse av samisk reindrift. Sentralt i dette tankesettet ligger forholdet til reinen som lever i sine naturlige omgivelser og etter sin egen naturlige adferd, men som følges og forvaltes av reineiernes. Samtidig prøver reineiernes å beskytte reinen mot ytre trusler og ellers kun gjøre seg gjeldende når det er påkrevd. Helst vil reindriftsutøveren unngå å forstyrre reinen i sine naturlige omgivelser (Magg et al., 2001). Reineieren erkjenner at man ikke har total kontroll verken over reinen eller øvrige naturomgivelser, og tilpasser dermed sin egen aktivitet etter reinens naturlige instinkter og naturomgivelser.

Det samiske uttrykket “Jahkki ii leat jagi vielja”, på norsk “Et år er ikke et annets års bror”, betyr at for reindriften er variasjoner fra sesong til sesong vanlig. Det innebærer at i løpet av årssyklusen utfolder det seg et komplekst samspill mellom ulike forhold som f.eks. vær, beiteforhold, reinens adferd og kondisjon, situasjoner mellom nabosiidaer/-flokker, arbeidsstyrke mm. Samspillet gjør at man må ta ulike valg fra år til år, f.eks. valg av tidspunkt for flytting, hvilke beiteområder man flytter til, om man skal flytte flokken samlet eller la reinen gå spredt mellom sesongområdene, hva slags

menneskelig innsats som er nødvendig under ulike forhold osv. Slike variasjoner i naturmiljøet og andre forhold, gjør at reindriften er svært avhengig av at det finnes manøvreringsmuligheter og alternative beiteområder for tilpasning til beste for siidaen i løpet av hele årssyklusen. Klimaendringer gjør at behovet for arealmessig handlingsrom og fleksibilitet er økende, og vil øke ytterligere i fremtiden.¹⁴

I sin arealforvaltning har siidaene et langt tidsperspektiv preget av at man forvalter områder brukt til reindrift i hundrevis, kanskje tusenvis av år. Mens bedrifter og andre kommersielle aktører har et tidsperspektiv i sine langtidsstrategier på f.eks. 10 år og 30-50 år for infrastrukturbyggere, gjør siidaene sine vurderinger utfra en tankegang om at man har en grunnleggende forpliktelse til å sikre kommende generasjoner et siidagrunnlag med alle sine fundamenter intakt, gjerne i nye tusen år.

Riektevuoddu - rettsgrunnlaget

Siidaene har sitt rettsgrunnlag til bruk av siidagrunnlaget - beite- og ressursområdene - på bakgrunn av bl.a. alderstidsbruk. Retten til bruk og forvaltning av årstidsbeiter og flytteveier er en kollektiv siidarett, og som har vært respektert og opprettholdt innad i siidasystemet og mellom ulike siidaer (Gaup Eira et.al 2016). Det innebærer at ved arealinngrep innenfor ett siidaområde, kan man ikke forutsette at en siida bare kan flytte sin reinflokk over til nabosiidaens områder. Det vil bryte et viktig siidaenes *Riektevuoddu*.

Beskrivelse av reindriften i rbd. 13 (siidagrunnlaget)

Beskrivelsene tar utgangspunkt i distriktsplanen¹⁵. Det har vært utøvet samisk reindrift i distrikt 13 fra gammel tid. Hovedtrekkene ligger fast, men enkelte ting kan forandres fra år til år. Distriktet ble formelt opprettet ved Fylkesmannens forordning av 03.11.34 i medhold av den gamle reindriftsloven av 1933. Reindriftsstyret fastsatte den 2. desember 2004 Forskrift om distriktsgrenser i Polmak og Karasjok i medhold av reindriftslovens av 1978, § 2, annet ledd. Forskriften fastsatte nye midlertidige grenser for Reinbeitedistrikt 13 slik:

Fra Nourri/Hopseidet til Nuorttat Nourevuotna/Hopsfiorden og sørover etter Deatnu/ Tanafiorden til Deanodat/Vestertana. Derfra etter distrikt 9 (Oarje-Deatnu) sin grense til Darjohka og videre oppover Darjohka til Rastegaisa. Derfra til Dievajavri/Geaidnojávve, Stuorrajohka og Stuorravuotna/Storfjord, nordover etter Lagesvuotna/Lal\$efiorden og østover til Oarjjit Nuorevuotna/Eidsfi orden til Nuorri/Hopseidet.

Distriktet er 3.192 kvadratkilometer og ligger i kommunene Lebesby, Gamvik og Tana. Grunneier av beitelandet er i hovedsak Finnmarkseiendommen, mens rbd. 13 eier retten til å bruke området til reindrift.

Organisering

Distriktet har 19 siidaandeler som utgjør en sommersiida. Årsmøtet er høyeste organ, og velger et styre på tre medlemmer, inkludert distriktsleder. Distriktet har egen regnskapsfører og sekretær i deltidstilling. De administrative oppgavene følges opp av styret og sekretæren for reinbeitedistriktet, og består av bl.a.:

¹⁴ Jfr. Klimaforskningsprosjektet «Ealat» 2008-2014, som var et samarbeidsprosjekt mellom Samisk høgskole, International Centre for Reindeer Husbandry, NASA, Universitetet i St. Petersburg, Norges miljø- og biovitenskaplig Universitet, Universitet i Tromsø, University of Tallinn, Norges Meteorologiske Institutt m.fl.

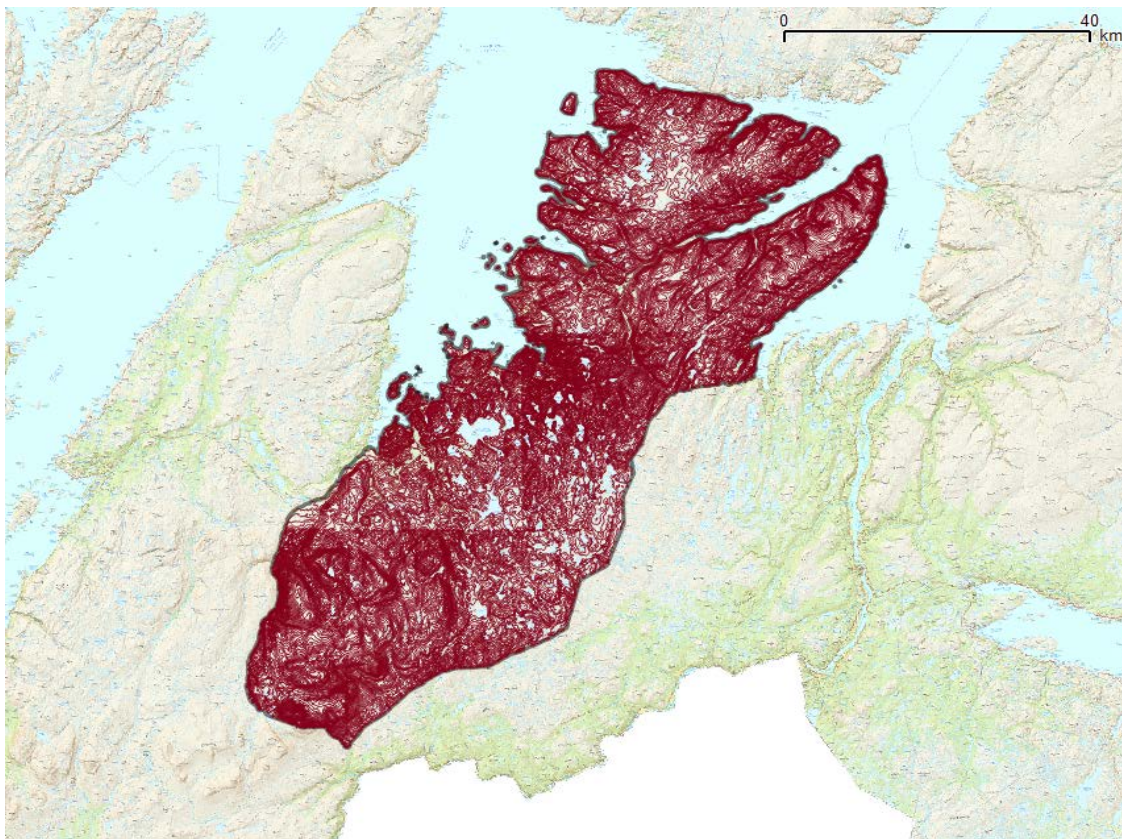
¹⁵ Vedtatt på årsmøtet 28.6.17.

- saks- og styrebehandling, utarbeidelse av høringsuttalelser og klagebehandling av en rekke arealsaker innen berørte kommuner og i forhold til fylkesmannen, landbruksdirektoratet og andre myndigheter
- Gjennomgang og saksbehandling av arealdelplaner og kommuneplaner
- Møter og befaringer med bl.a. kommuner, Sametinget, kommersielle aktører og konsekvensutredere i arealsaker
- Forberedelse og gjennomføring av rettssaker og forhandlinger i arealspørsmål og andre saker
- Andre administrative oppgaver.

Presset på reindriftsarealene har vært økende i de seneste årene, noe som har bidratt til en betydelig økning i styrets administrative oppgaver.

Kart over distriktet

Kart over sommerdistrikt 13, med høydekontur:

Beitetider og reintall

I bruksreglerne har distriktsstyret fastsatt beitetid for distriktet sør for RV98 til 1. mars - 31. desember og nord for RV98 til 20. mars - 15. oktober. Normalt skjer flytting til sommerbeitedistriktet i mars/april, og hele området i distriktet benyttes til vår-, sommer- og høstbeite. Beitetider kan dispenseres ved nødbeite eller pga. andre midlertidige forhold. Det

innebærer at området i praksis, hovedsaklig på grunn av endrede klimaforhold, benyttes til vinterbeite hele året for deler flokken.

Øverste reintall er fastsatt til 10 000 rein før kalving om våren, noe som innebærer at det etter kalving beiter minst 16000 rein innenfor beitegrensene. Reinbeitedistriktet har gjennomført en omfattende reduksjonsprosess og ligger reintallsmessig nå på det fastsatte nivået, hvilket bl.a. gjenspeiler at alle tilgjengelig reindriftsarealer innenfor reinbeitedistriktet nå benyttes fullt ut.

Nye arealinngrep vil medføre at produksjongsgrunnlaget reduseres.

Flyttemønster og arealbruk gjennom reindriftsåret

I distriktsplanen fremgår hovedtrekk i flyttemønster og bruk av beiteressursene. Distriktets reindriftsfaglige gruppe har gitt utfyllende informasjon i møtene med utrederne, jfr. vedlegg 2. Driften foregår med utgangspunkt i at tamrein lever året rundt på utmarksbeite, hvor den er prisgitt uforutsigbare værforhold og store variasjoner i tilgang og kvalitet av beite mellom sesonger og mellom år. Gjennom de mest kritiske periodene har reinen et stramt energibudsjett til de basale livsprosessene. Simlene skal i tillegg ha energi til å die kalven gjennom vår, sommer og høst. Reinen er tilpasset et skiftende miljø der beiteopptak veksler med variasjonene i plantedekket gjennom året. Variasjonen i beiteopptak er tilknyttet sesongmessig appetittregulering, fettlagring og evnen til å utnytte ulike typer for. Variasjonene i levevis er knyttet til reinens trekk mellom ulike beiteområder, både i form av regionale trekk mellom sesongbeiter og lokale trekk innenfor samme beiteområde.

Tross tilpasningsevne til et skiftende miljø er reinen likevel sårbar for en del miljøforandringer, som eksempelvis fysiske arealinngrep og forstyrrende aktiviteter. Reindriften har 8 ulike årstidsbeiter; vinter, vårvinter, vår, forsommer, sommer, høst, brunst og høstvinter.

Reinen trekker om våren naturlig mot kysten, hvor det er godt reinbeite av grønnvekster og mindre insektplager. Om høsten trekker reinen tilbake mot vinterbeitet. Nedenfor beskrives flyttemønsteret og beitebruken i et normalår. Beitebruken og flyttemønsteret kan variere mye på grunn av uforutsigbare værforhold og varierende beitetilgang.

I mars/april flytter den enkelte vintersiida samlet med reinflokkene fra vinterbeite i distrikt 17 til distrikt 13 etter tradisjonelle flytteleier til vår- og sommerbeitet. Ved fremkomst slippes reinflokkene, slik at reinen kan beite og trekke fritt. Reinen trekker naturlig mot sommerbeitet, men distriktet holder reinflokken mot vest for å unngå sammenblanding av rein fra nabodistrikt 9.

Simlene samler seg i mindre flokker og trekker mot sine kalvingsplasser. Okserein og fiorårskalver trekker noe senere, når insektplagen blir mer intensiv, og sprer seg utover hele vårbeitet.

Reinen trekker naturlig videre nordover mot kysten til distriktets sommerbeite nord for Rv 98 på Ifiordfiellet. I mai og juni kalver simlene. Noen simler har da allerede kommet til sommerbeitet og kalver der, mens andre simler kalver på vårbeitet. En del kalvingsområder er tegnet inn på arealbrukskartet.

For å unngå tap er det nødvendig at simler og kalv har mest mulig ro under kalvings-, pregings- og dieperioden. I midten av juli samler distriktet rein som er blitt igjen sør for RV98, og driver reinen til området nord for veien.

Fra månedskiftet juli/august merker distriktet kalvene i merke-/slaktegierdet ved Sjøvann på Ifiordfiellet. Distriktet samler reinen, som beiter nord for RV98 i flokker på omlag 600-1000 rein,

som drives til gjerdeanlegget for merking. Etter merking beiter reinen sør for RV98. Om sommeren på varme dager trekker reinen opp i høyfiellene og andre luftingsplasser for å unngå insektplagen.

Distriktet sanker reinlav på øyene i Laksefiorden. Reinlaven benyttes til fóring av reinen om vinteren, når reinen står i gjerder under skilling samt sporadisk nødforing av fiorårskalver om våren. Enkelte frakter også rein ut til øyene. I september samles reinflokken på nytt og drives til beitehagen på sørsiden av RV98 ved Sjavann. Reinen settes i gjerdeanlegget for uttrekking av slaktedyr.

Etter at slaktereinen er trukket, beiter reinen i hovedsak på sørsiden av RV98. Om høsten trekker reinen naturlig sørover mot vinterbeitet, men glatt is på elvebreddene får reinen til å trekke ned i dalene. Brunstperioden starter i september og varer ut i oktober/november. Parringsområdet er innenfor distrikt 17 og i sydlige deler av distrikt 13. Det er viktig for produksjon av kalver at reinen har ro i parringsperioden. I slutten av november samler distriktet all rein for skilling i Sohparvadda skillegjerde. Distriktets reinflokk skilles i 4-5 vintersiidaer og slaktedyr blir trukket samtidig med skillingen, før vintersiidaene flytter til sine tradisjonelle siidaområder innenfor distrikt 17.

Om vinteren oppholder reinen seg på vinterbeite i Reinbeitedistrikt 17 mellom Iskuras og Anarjohka i Karasjok kommune.

Gjerdeanlegg

Distriktet har et sperregjerde fra Ifiord over lfiordfjellet, langs RV98 til Vestre Tana. Gjerdet vedlikeholdes årlig. I tilknytning til sperregjerdet har distriktet et merke-/slakteanlegg på nordsiden av RV98, ved Sjavann. Anlegget består av ledegjerder, beitehager, arbeidskvern og merkegjerde. Beitehagen ligger på sørsiden av veien. Hele anlegget er renovert i 2014 og 2015, og godkjent av Fylkesmannen.

Reindrifststyret har i 2010 godkjent planer om et nytt sperregjerde mellom distrikt 9 og 13 langs den nye felles distriktsgrensen fra Ifiordfiellet til Tanaelven ved Levajohka. Distriktene planlegger å sette i verk bygging av sperregjerdet og departementets har gitt byggetillatelse. Utbyggingen er forsinket på bakgrunn av uenighet om gjerdetraseen mellom.

I det tidligere distrikt 12, nå distrikt 17, har distrikt 13 et skille-/slaktegjerde ved Sohparvadda. Fra anlegget går det en flyttlei med korridor til opplastningsgjerdet i Valjok.

Fra Levajok mener distriktet at det er nødvendig med et sperregjerde langs Tanaelva til Valjok for bl.a. å forhindre at reinen trekker over til Finland. Sperregjerdet er delvis utbygd.

Tilpasninger i arealbruk - endring i bruk av arbeidsgjerder

Endret bruk av arbeidsgjerder illustrerer hvordan reindriften har måttet tilpasse egen virksomhet gjennom de siste 20-30 år. Viktige årsaker er eksterne arealinngrep og klimaendringer. I tillegg har de slått sammen distriktene 13B og 13. Gjerdehistorikken er som følger:

- Vadjo-johka-anlegget (Ullogáisá) ble brukt av Buollannjárga siida til kalvemerking i juni. Ikke brukt siste 20 år etter at hele distriktet begynte med samlet kalvemerking i august/september i Skádjajávri gjerdet, ved RV98.
- Eretoaivi-anlegget, litt nordøst for det planlagte vindkraftområdet ble brukt av Buollannjárga-siidaen når flokken vandret til høyfjellsområdene om sommeren, som følge av varme og insekter.

- Svanebekken-anlegget på grensen til 14A (felles anlegg) ble brukt til uttak av slaktedyr. Ikke brukt siden 90-tallet, etter sammenslåingen av 13B og 13.
- Mohkkejávri-anlegget ble brukt som et merke- og slaktegjerd for 13B. Etablert pga. vannkraftreguleringe, men ikke brukt siden 90-tallet etter at distriktene endret arealbruken.
- Ehtemasvárri-anlegget nært Kunes var merke- og slaktegjerd for 13B, normalt anvendt i september.
- Šluppotjávri-anlegget ble brukt av den nordlige siidaen til kalvemerking i mørketiden, når det ble scooterføre. Gjerdet ikke brukt de senere år, men distriktet har fraktet materiell til opprustning.
- Johkan-anlegget, Davvesit-rášša-anlegget, Stuorrajohka-alaš-anlegget og Njearrin-anlegget på nordsiden av RV98 ble av den nordlige siidaen brukt til kalvemerking om sommeren, frem til 80/90-tallet. Disse er nå tatt ned.
- Ándás-anlegget på sørsiden av RV98, samt to merkeanlegg på begge sider av Dárrejohka brukes heller ikke lenger. Disse er revet.

Anvendelsen av ovennevnte gjerd er nå minimal, man bruker i stedet felles merke- og slakteanlegg. I nærheten har også distriktets folk etablert både sommerboliger og gjeterhytter.

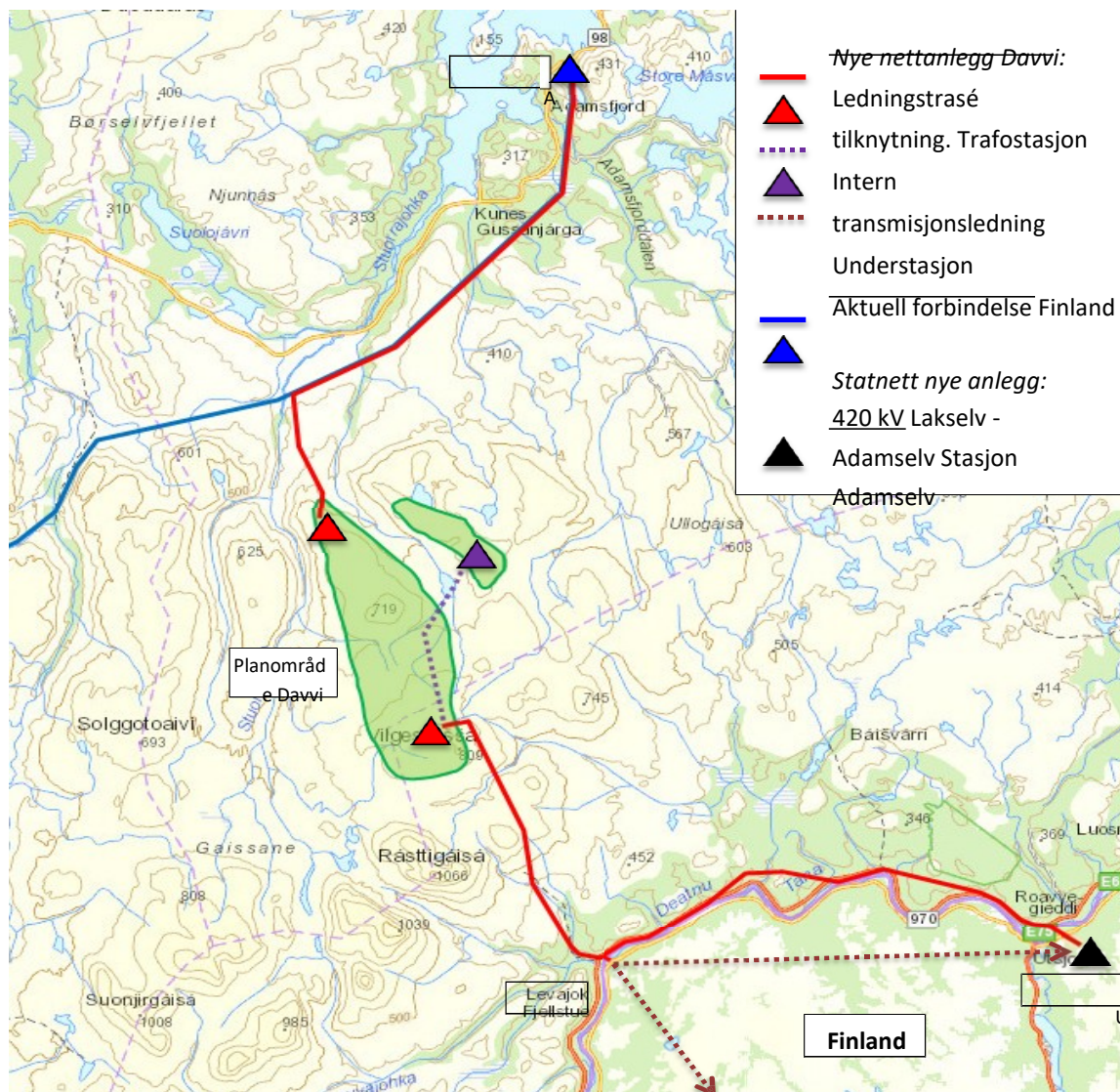
Gjeterhytter

De fleste siidaandeler har gjeterhytter ved Sjavann på Ifjordfiellet, i nærheten av merke-/slaktegjerdet. Gjeterhyttene brukes av hele familien, så lenge reinen oppholder seg i området. Ved Sohpparvadda er det også oppført gjeterhytter i nærheten av skillegjerdet. Distriktet har i tillegg gjeterhytter i Borsi, Garpejohka og Stalogaissavuolde. Enkelte siidaandeler har også hytter i Vuonjaljohka og Adamsfiord.

Primærobjektet - Davvi vindkraftverk med veier og linjer

Nedenfor er en beskrivelse av vindkraftplanene og av sakens fremdriftsplan.

Oversiktskart planlagt kraftanlegg

Kilde: Grenselandet AS

Beskrivelse

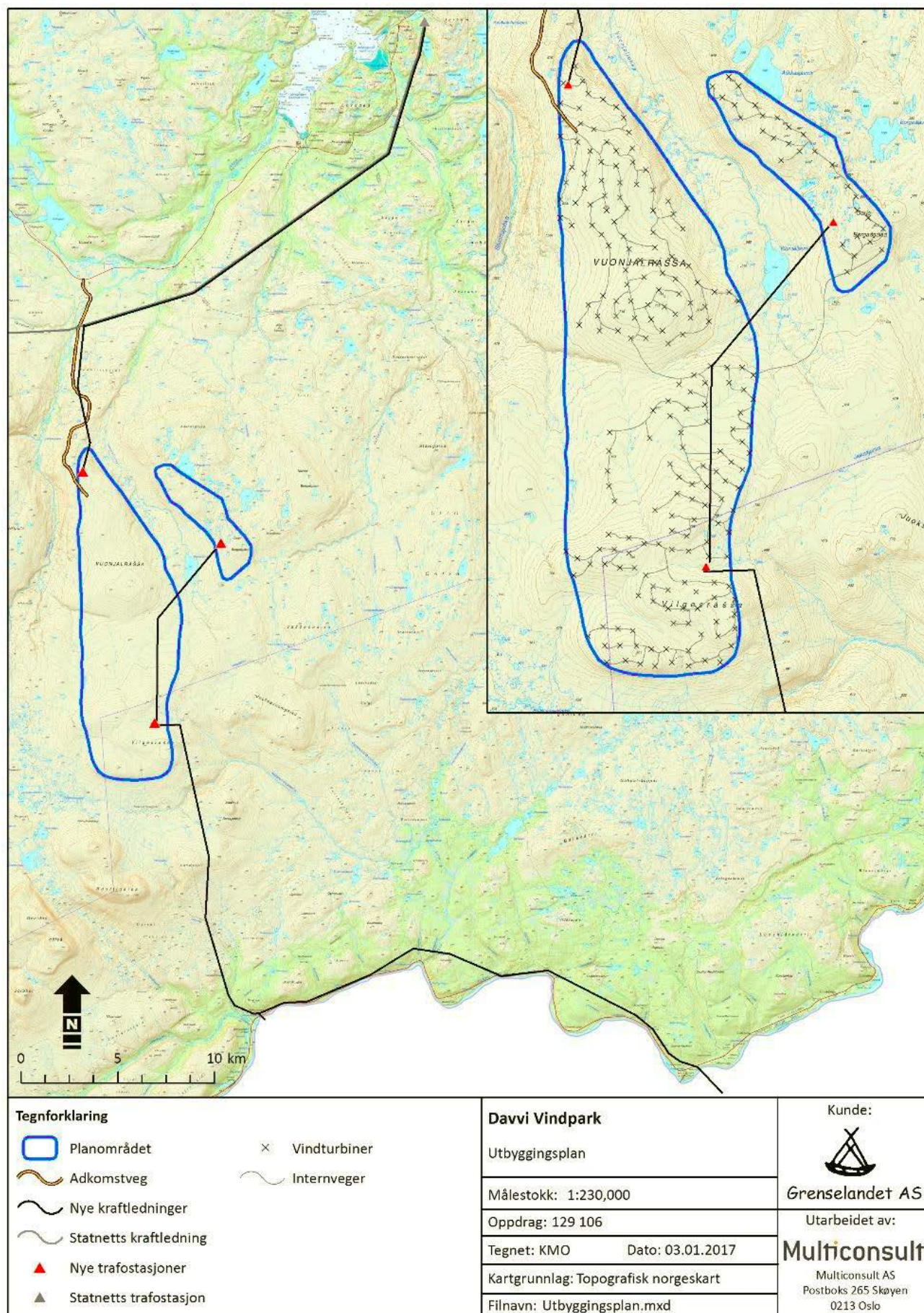
Davvi vindkraftverk med internveier, tilhørende nettilknytning, intern transmisjonsledning og transformatorstasjoner er planlagt i grenseområdene mellom Lebesby og Tana kommuner i øst og Porsanger kommune i vest. **100 til 267** vindturbiner med en nominell effekt på mellom 3 og 8 MW per turbin planlegges bygd. Dette vil gi en samlet installert effekt på inntil 800 MW og produksjon på inntil 2400 Gwh. Planområdet har et areal på ca. **78 km²**. Da er ikke unnvikelsessoner for rein tatt med. Produksjonen fra vindkraftverket planlegges tilknyttet nettet gjennom bygging av:

1. Ny kraftledning fra Vindkraftverket til Statnetts utredede 420/132 kV transformatorstasjon i Adamselv, spenningsnivå 420 kV, lengde ca. 33 km nordover og ca. 18 km sørover.
2. Ny kraftledning fra Vindkraftverket frem til sentralnett i Finland. Det meldes følgende hovedalternativ for kraftledningstrasé i Norge:
 - a. Trasé sørøstover på norsk side av Tanaelva frem til kryssing ved Roavvegieddie/Utsjoki, spenningsnivå 220 kV, lengde i Norge ca. 44 km.
 - b. Trasé sør til Tanaelva og kryssing ved Levajok, spenningsnivå 500 kV DC, 420 kV eller 220 kV, lengde i Norge ca. 18 km.

3. To hovedtransformator-stasjoner inne i planområdet (en i nordre, en i sør), med hhv. 420 kV og 220 kV eller 420 kV eller 500 kV DC som høyeste systemspenning
4. Internveier og grøfter innenfor planområdet. Blant annet legges nett på 33 kV i grøft langs internveiene.
5. *Det forventes behov for minimum* én understasjon inne i planområdet med spenningsnivå 132 eller 220 kV, med tilhørende 132/220 kV ledningsforbindelse frem til sørlig hovedstasjon.

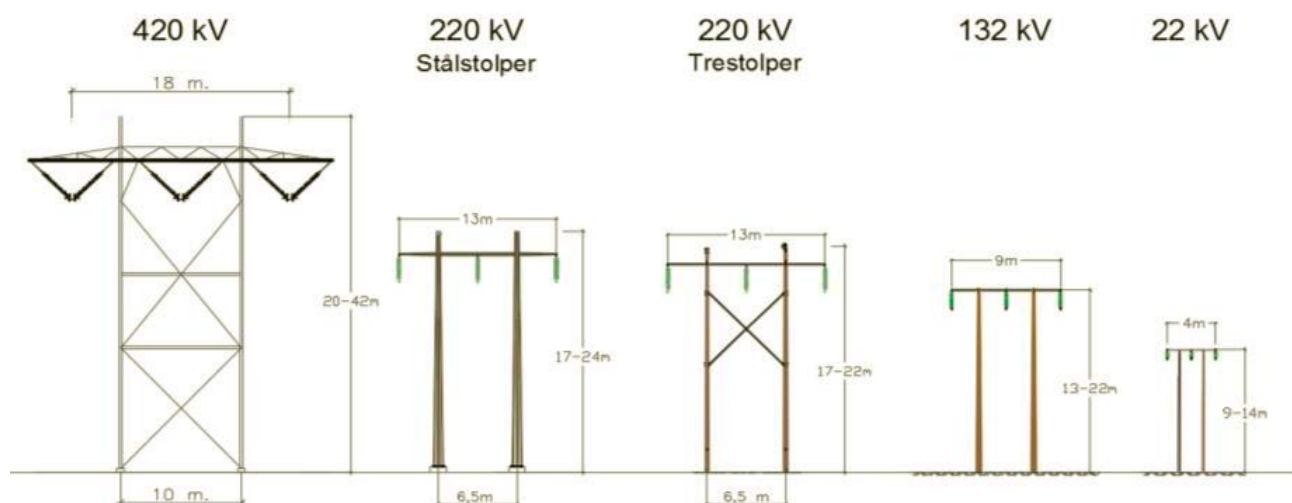
Utreder anslår høyden pr. turbin til 100 – 130 meter, og disse vil være i drift året rundt. Utreder vil også, ut fra vær- og klimaforhold i området, anta at hoveddelen av anleggsperioden sannsynligvis gjennomføres i sommerhalvåret.

Internveier, mølleplasseringer og mastetyper

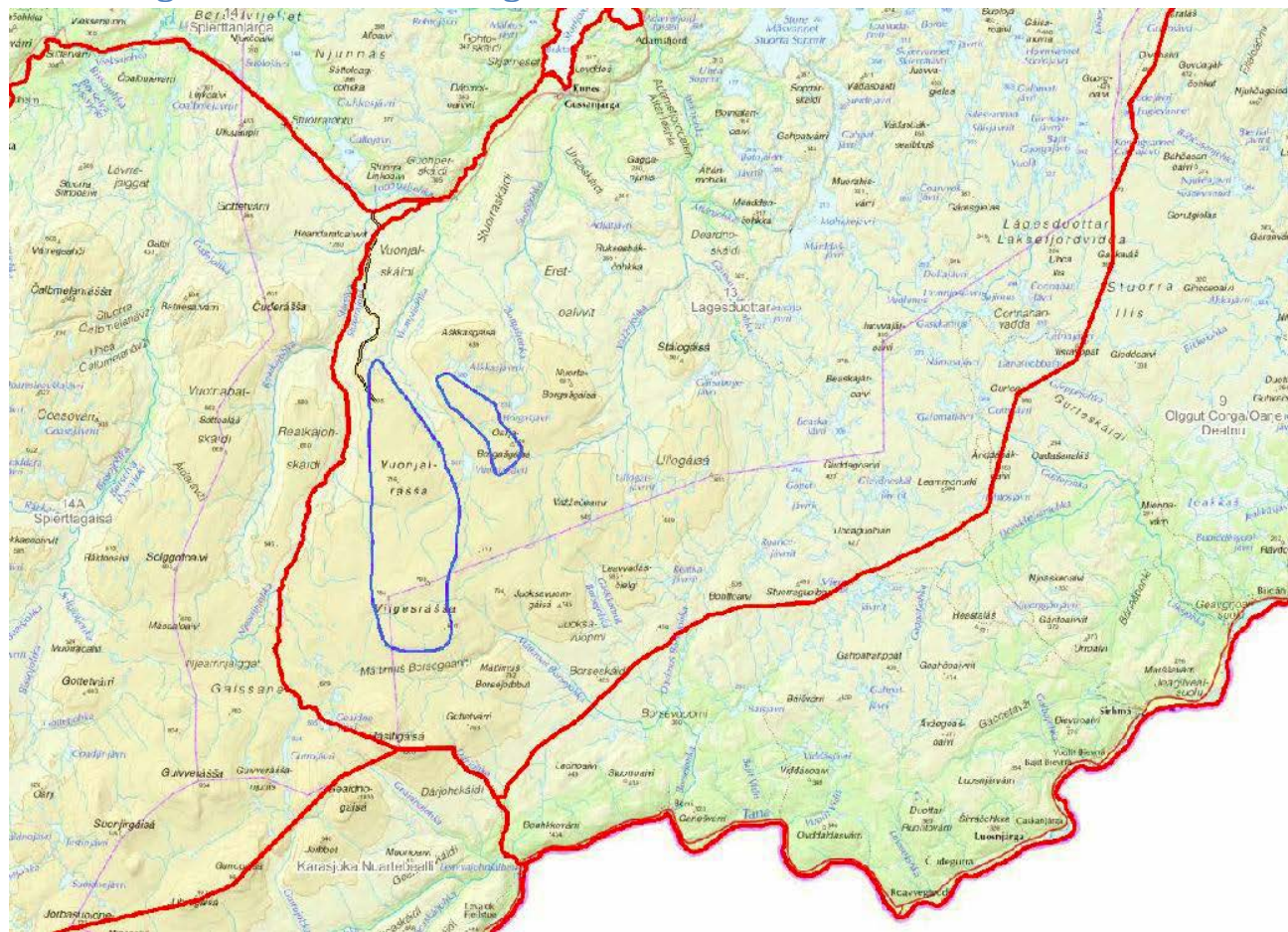
Kilde: Grenslandet AS

Aktuelle mastetyper

Kilde: Grenselandet AS

Plassering i forhold til distriktsgrenser

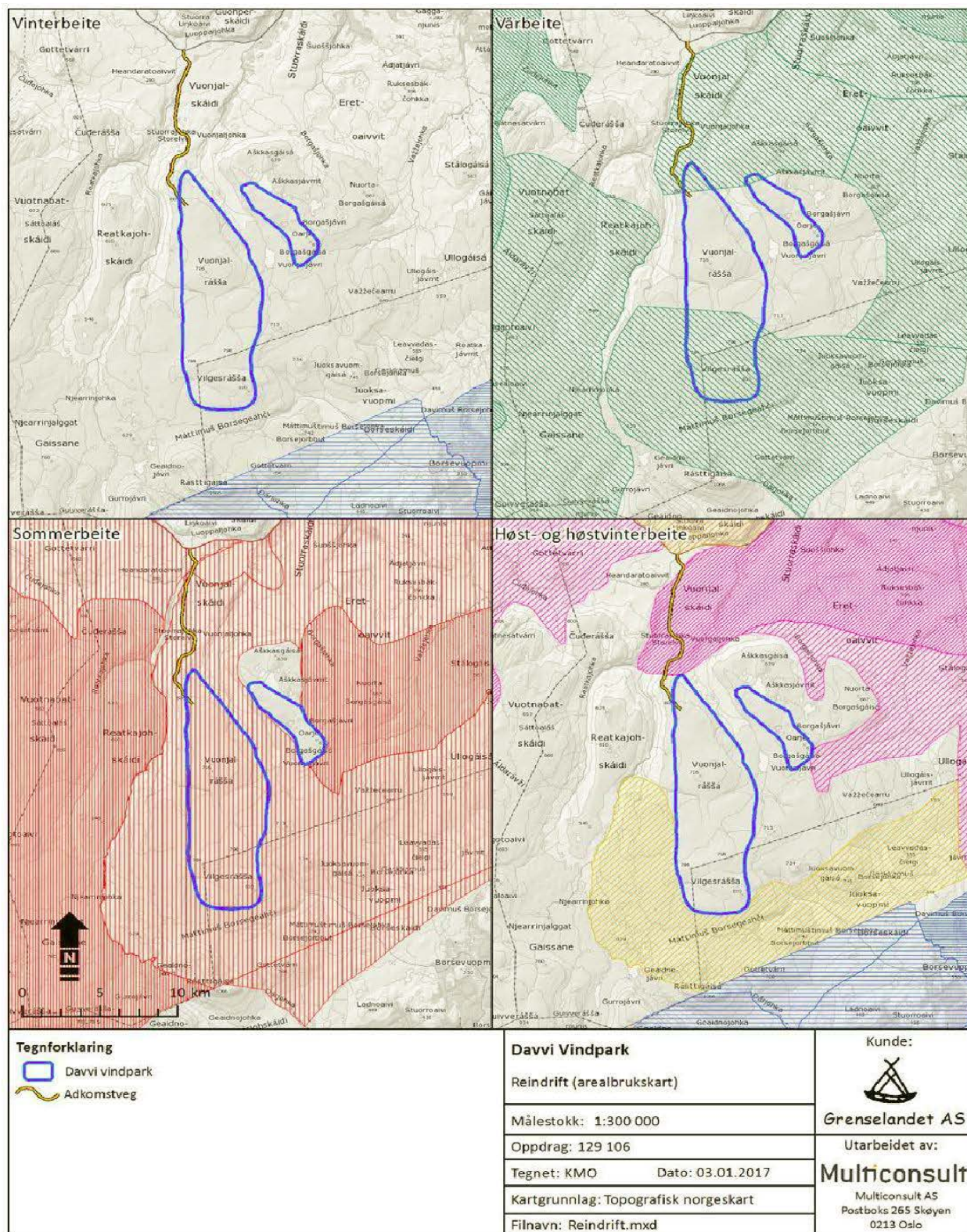

Kilde: Grenselandet AS

Utbyggingsområdet for kraftverket ligger i rbd. 13. Rbd. 17 ligger sør for området. Rbd. 14A er på vestsiden, rbd. 9 på østsiden og rbd. 14 på nordsiden.

Plassering i forhold til utdaterte arealbrukskart

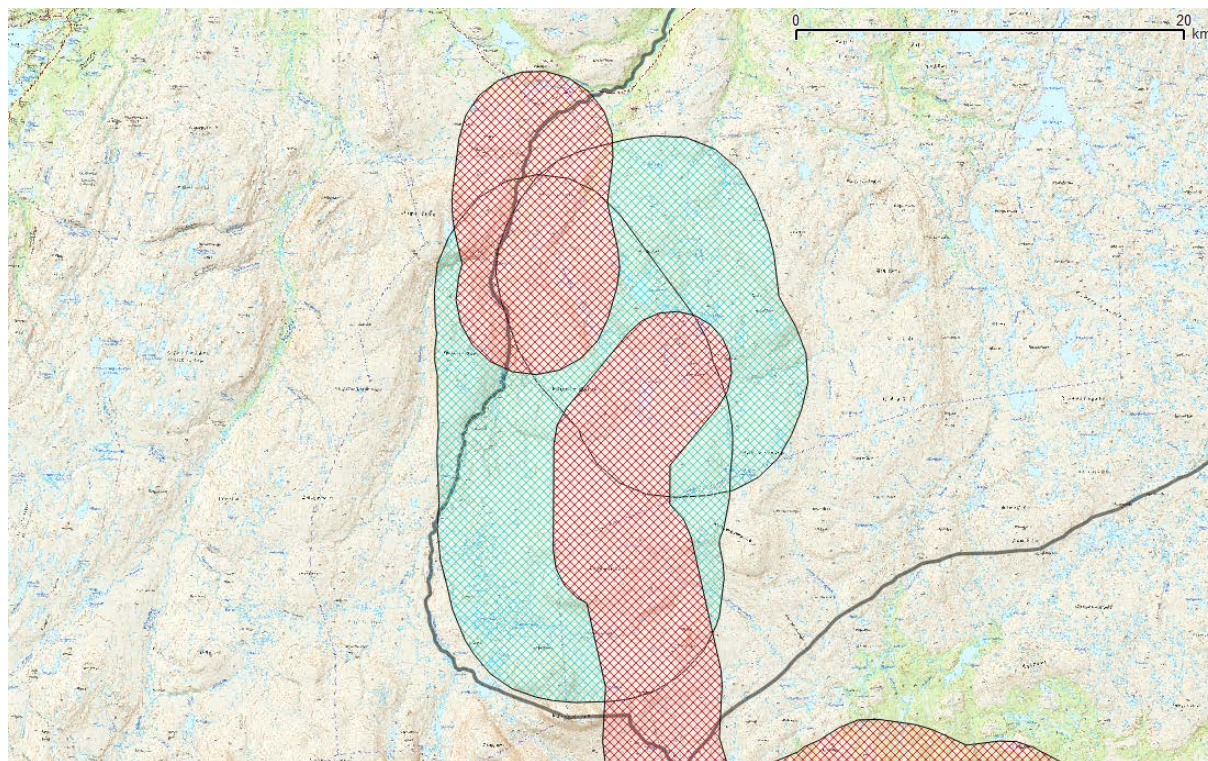
I forhold til sesongbeitene i reindriftens arealbrukskart utarbeidet på begynnelsen av 90-tallet, som søknaden ser ut til å være tilpasset, ser utbyggingsplanene slik ut. Arealbrukskartene er utdatert:

Kilde: Grenslandet AS

Analyse av primærobjektet

Unnvikelsessoner

Kilde: Protect Sápmi.

Det grønne er vindmølleområdet inkl. unnvikelsessone er satt til 5000 m. Det røde er kraftlinjer med unnvikelsessone 4000/2500 m i anleggsperiode/driftsperiode for Kv420 i nord, og 3000/1750 m for Kv220 i sør.

Primærobjektets direkte og indirekte påvirkning

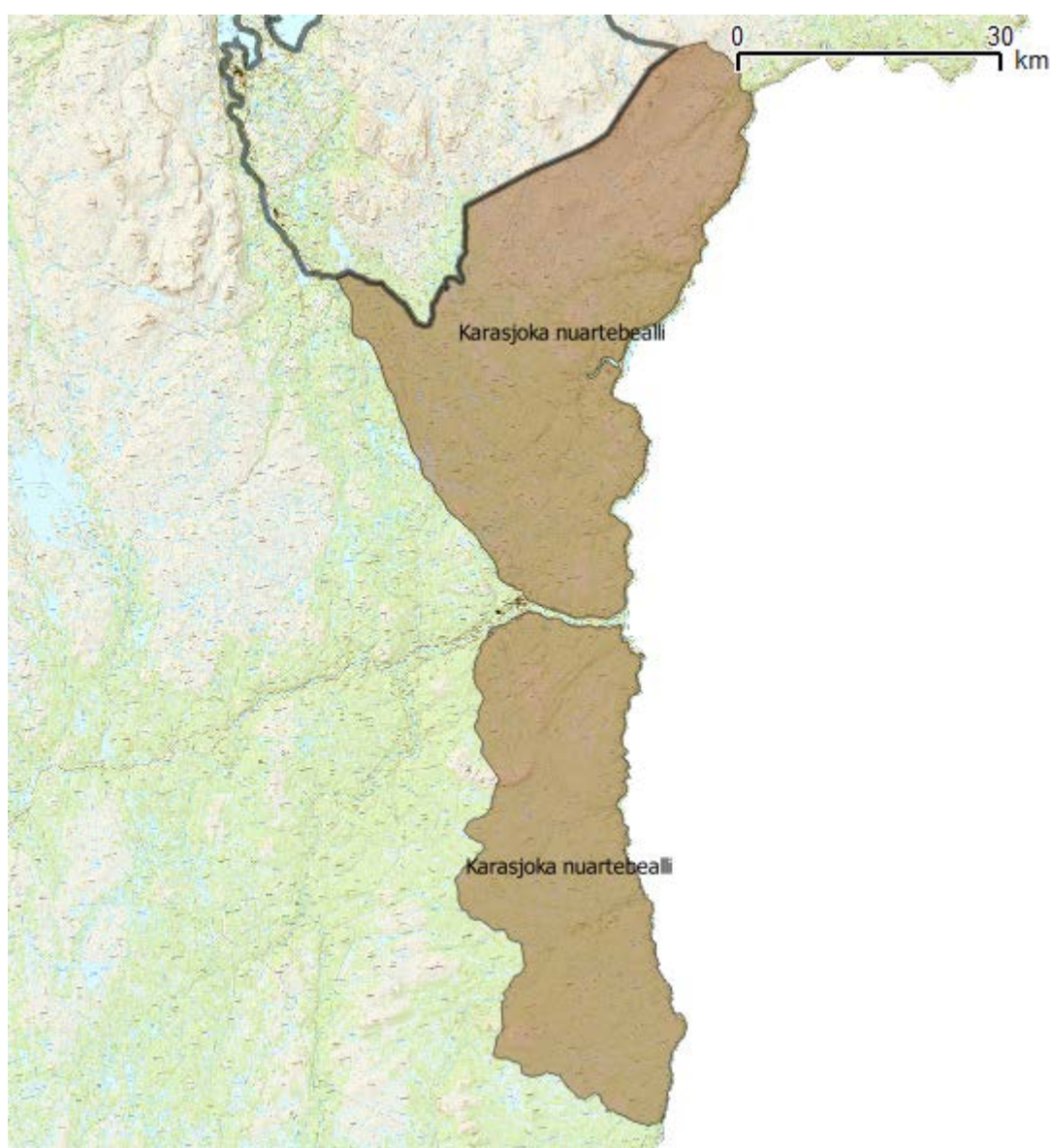
Forskningsresultater har påvist at vindkraftanlegg har stor påvirkning på rein, også i et regionalt perspektiv. Påvirkningsgraden vil naturlig nok være høyere i fjellområder enn i skogsområder, møllene og bevegelsene i disse vil jo være synlige på lang avstand. Dette området er et fjellområde, og er også i nærheten av bl.a. kalvingsområde og det går flyttleier i området. Det indikerer en stor risiko for stor påvirkning for reindriften i området, særlig i reinbeitedistrikt 13 og 14A, men også for distriktene 14 og 9 i et regionalt perspektiv. Konsekvensene vil være både direkte og indirekte. En dominoeffekt etableres. Reinen vil i ulik grad trekke seg opp til 5 kilometer unna turbinene. Den lokale effekt vil være at siidaenes egne reinflokker trekker ut at sommerdistriktet og inn i nabodistriktene, virkningene blir således “distribuert” til andre områder og siidaer i et regionalt perspektiv.

Tap av areal vil derfor ikke bare omfatte påvirkningsområdet. Øvrige beiteområder vil selvsagt få økt belastning og slitasjeskader, særlig på gjenværende lavbeiter som er

minimumsbeite på senvinter og vår, når reinens energinivå er på sitt laveste. Når en del av ett sesongområdet beslaglegges, vil dette sannsynligvis føre til stor belastning på lavbeitene i både høst- og vinterområdet. Det vil gjelde distrikt 13, men også distrikt 14A.

Flokkene vil blant annet unnvike sørover og trekke inn i distrikt 17 – Karašjoga nuorttabealli, og med det komme tidligere inn på dette beitet. Reinens flokkinstinkt medfører at når en flokk først starter bevegelse, for eksempel sydover, så vil øvrige flokker følge med. Dette øker indirekte effekter gjennom den negative dominoeffekten som da oppstår i forhold til ulike sesongbeiter. På sikt vil slitasjeskader oppstå i arealene, som da må overbeskattes. Dette vil innvirke på reinens produksjon og overlevelsessevne både det året og i de påfølgende år.

Et sesongområde som da berøres, vises nedenfor.

Kilde: Protect Sápmi. Kartet viser de formelle grensene for Fellesbeitedistriktet 17-Nuorttabealli.

Distrikt17-Kárášjoga nuorttabealli er det formelle høst- og vinterbeiteområdet som skal benyttes i fellesskap av siidaene fra 14A-Spiertagáisa, 13-Lágesduottar og 14-Spiertanjarga¹⁶. Området på sørsiden av Karasjokelva benyttes kun som vinterbeiteområde, mens området nord for elva også benyttes som vinterbeite av enkelte siidaer. På vestsiden av fellesbeiteområdet, har D14A-Spiertagáisa satt opp sperregjerde fra Skoganvarri til Karasjok og et stykke nedover langs Karasjokelva. Den østlige grensen følger Tanaelven/Finlandsgrensen.

I tillegg til ovennevnte, vil utbyggingsområdet med nettilknytningen og veitetablering fra RV98 bryte opp området og skape unnavikelses- og barriereeffekter mot vest og mot øst. Veitilknytning medfører erfaringsmessig store døråpnereffekter i tillegg, særlig vil disse gjøre seg gjeldene i den senere driftsperioden. Med døråpnereffekter menes tilstrømming av mennesker med ulike formål, herunder friluftsyemed. Det kan være trening, jakt, fiske, toppturer, hundekjøring, skigåing, lovlig og ulovlig motorisert ferdsel, turisme, generell camping m.m. Resultatet er økt menneskelig aktivitet og dermed en enorm forstyrrelse i hittil et uberørt natur- og reindriftsområde.

Risikoen for sammenblandinger vil følgelig også øke, både vår og høst. Sammenblandinger er meget kostbare. Gjetebehovet må økes for å unngå sammenblandinger og for å avbøte disoptimalisert areal- og beitetilpasning, i den grad det er mulig. Merarbeidet øker stresset, presset og kostnadene, ved siden av at utbyggingsplanene skaper usikkerhet om reindriftens fremtid og dermed mindre fremtidstro på egen virksomhet. Administrativt er utbyggingssaken en stor merbelastning og merkostnad for distriktet fordi ekstra kapasitet og kompetanse må mobiliseres og leies inn. Fokuset fra utvikling av egen virksomhet dreies til et fokus hvor man bare må forsvare det bestående og drive med reduksjoner og negative omstillinger.

Tap av produksjon og overlevelsessevne på rein reduserer nettoinntektene og øker forretningsrisikoen. Tap av beiteland kan også medføre krav om ytterligere reintallsreduksjoner, som vil gi et volumtap og følgelig interne fordelingsproblemer i tillegg.

Vurderingen ovenfor er en isolert betraktning. Det helhetlige risikobildet blir tydeligere når man ser dette planlagte inngrepet i sammenheng med øvrige arealinngrep, dvs. gjennomfører en kumulativ analyse.

Kumulativ analyse av arealinngrep

Metodikk

For å vise den kumulative inngrepssituasjon, har vi kartlagt og lagt inn alle øvrige arealinngrep med tilhørende unnavikelsessoner. Størrelsen på de ulike sonene er med utgangspunkt i unnavikelsesforskning, og fremgår av inngrepsjournalene for sekundærobjektene.

¹⁶ D14-Spiertanjarga har, etter vedtak av Fylkesmannen i Finnmark i 2016, fått tildelt vinterbeiteområde i den nordøstlige delen av D17-Kárášjoga nuorttabealli på grensen til D14A-Spiertagáisa sommerbeitedistrikt.

Protect Sápmi har videreutviklet den opprinnelige kumulative metoden til en prosess som kombinerer reineiernes erfaringer og tradisjonelle reindriftskunnskap med moderne forskning om påvirkningssoner. Prosessen skjer i tre steg.

Steg 1: Datainsamling – Kartlegging

Datainnsamlingssteget er starten på prosessen. Her treffes representanter for Protect Sápmi og representanter for distriktet. Formålet er at alle eksisterende påvirkningsobjekter i og rundt distriktet skal gjennomgås og kartlegges. Kartleggingen skjer ved hjelp av kartmateriale fra Kartverket¹⁷, NVE¹⁸, NGU¹⁹, Fiskeridirektoratet²⁰ og NIBIO²¹. Hvert objekt graderes også ut fra hvor alvorlig påvirkningen er på rein, reindriftsarbeidet og natur/miljø.

Alvorlighetsbedømmingen gjøres i forhold til de tidligere nevnte skalaer

- Lokal skala, det direkte berørte nærområdet innenfor påvirkningssonen.
- Intermediær skala, et litt større perspektiv som inkluderer den beitemark som påvirkningsobjektet ligger innenfor.
- Regional skala, hele årsbeitet og distriktets samlede sesongområder

Påvirkningssonenes størrelse baseres på forskningsbaserte tall^{22 23}.

Den eksakte størrelse i et gitt distrikt bestemmes i en diskusjon med distriktets representanter. Resultatet er et antall objektjournalers. Dette steget hadde vært meget vanskelig å gjøre uten samarbeid med distriktet, da det er distriktets representanter som kjenner sine egne reindriftsområder desidert best.

Steg 2: Kumulativ analyse

Med alle objekt kartlagt påbegynnes den kumulative analysen, og Protect Sápmi vurderer nå hvordan alle eksisterende objekter i sum påvirker distriktet. Dette gir et kumulativt bilde og en helhetsoppfatning av hvor stor del og hvilke deler som er direkte påvirket i dag. I analysearbeidet studeres også hvor stor påvirkning ulike objekter og objektstyper har for seg selv i dette distriktet, for eksempel el-nett, veier, bygninger, friluftsliv m.fl.

Steg 3: Avrapportering

Resultatene fra prosessen presenteres i denne rapporten med egne kartoversikter som beskriver de kumulative effektene for nettopp dette distriktet. Objektjournalene etablert i steg 1 er med som vedlegg.

¹⁷ <https://www.kartverket.no/>

¹⁸ <https://www.nve.no/>

¹⁹ <http://www.ngu.no/>

²⁰ <http://www.fiskeridir.no/>

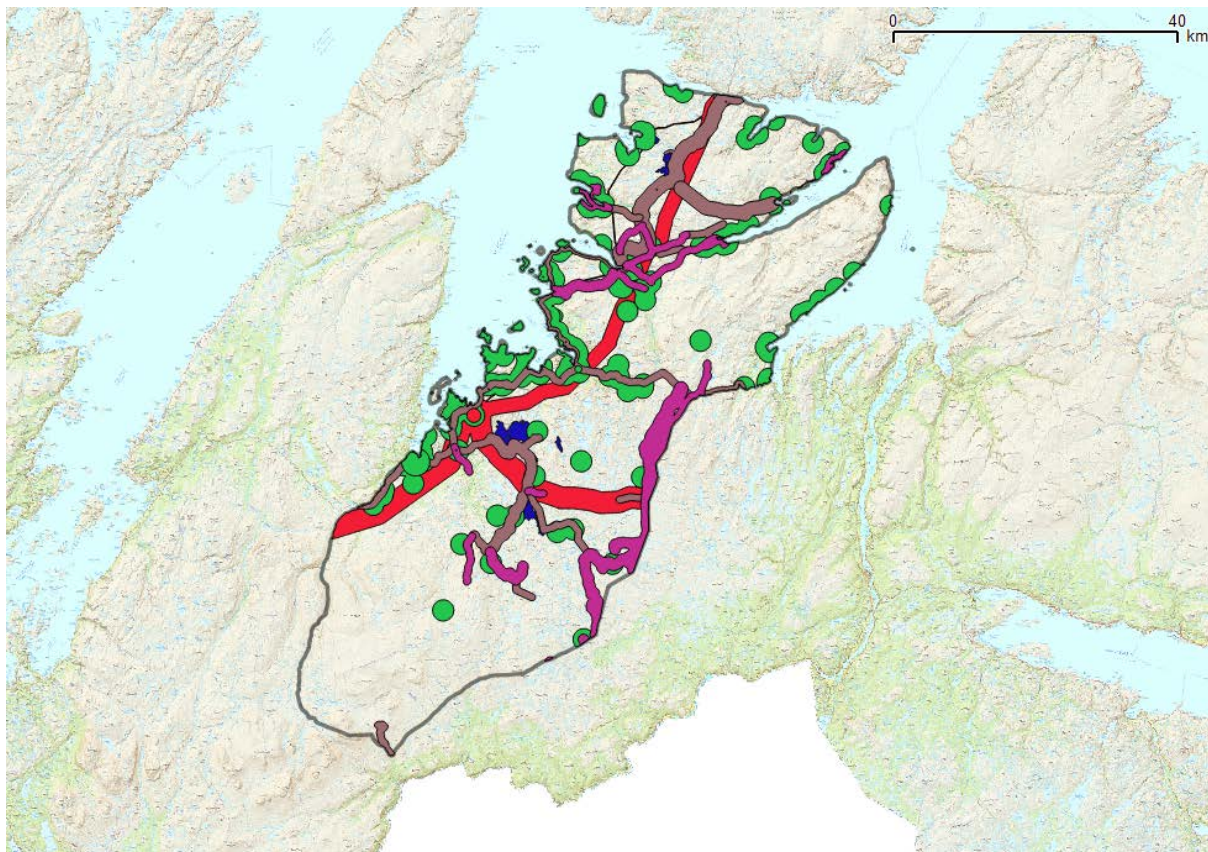
²¹ <http://www.nibio.no/>

²² Anna Skarin, Birgitta Åhman (2014) Do human activity and infrastructure disturb domesticated reindeer? The need for the reindeer's perspective, Polar Biology <https://link.springer.com/article/10.1007/s00300-014-1499-5>

²³ Nicholas J.C. Tyler et al (2016) Cryptic impact: Visual detection of corona light and avoidance of power lines by reindeer, Wildlife Society Bulletin, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/wsb.620/full>

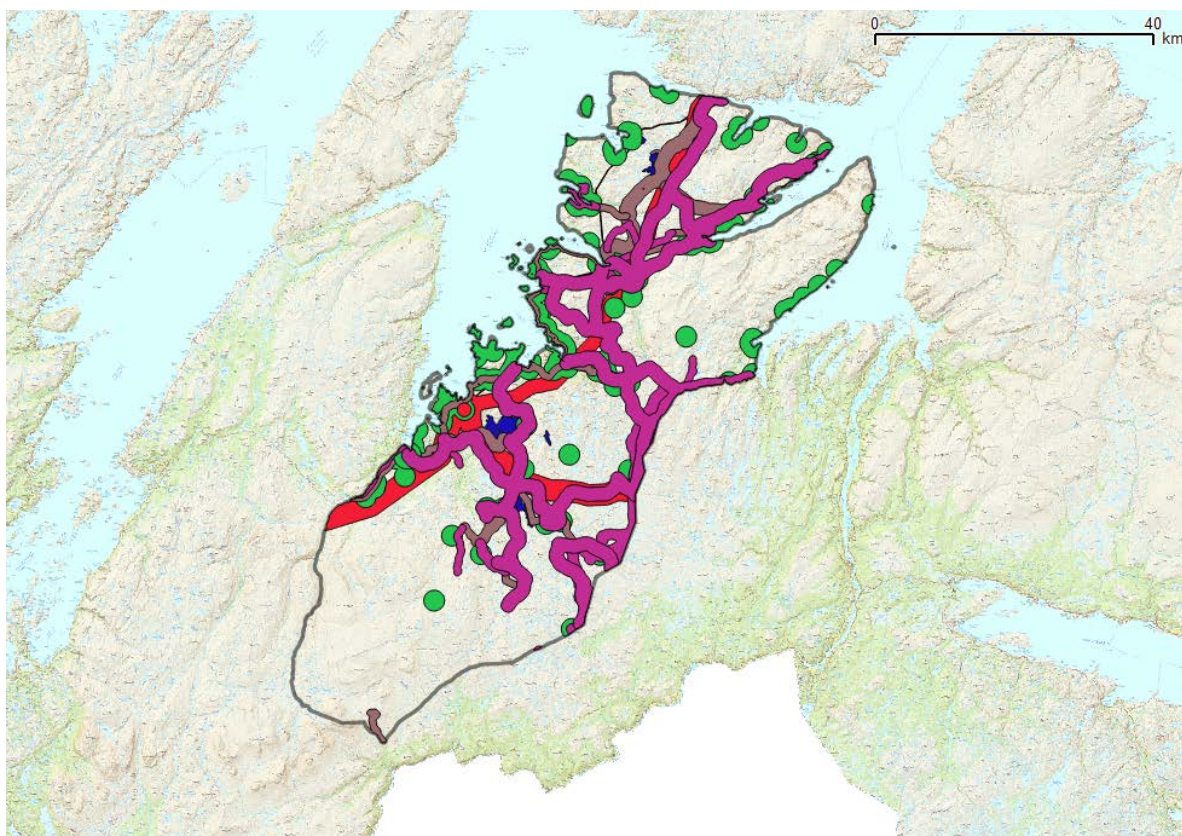
Nåsituasjon spesifisert

Bygninger, hytter og uthus, inkl. campingplass, med påvirkningssoner er merket med grønn farge. Vannkraftutbygginger og akvakulturreguleringer er merket med blå farge. Eksisterende kraftlinjer og master er røde, registrerte og uregistrerte veier er brune mens barmarksløypene er lilla. Den kumulative inngrepssituasjon i dag på barmark ser slik ut:

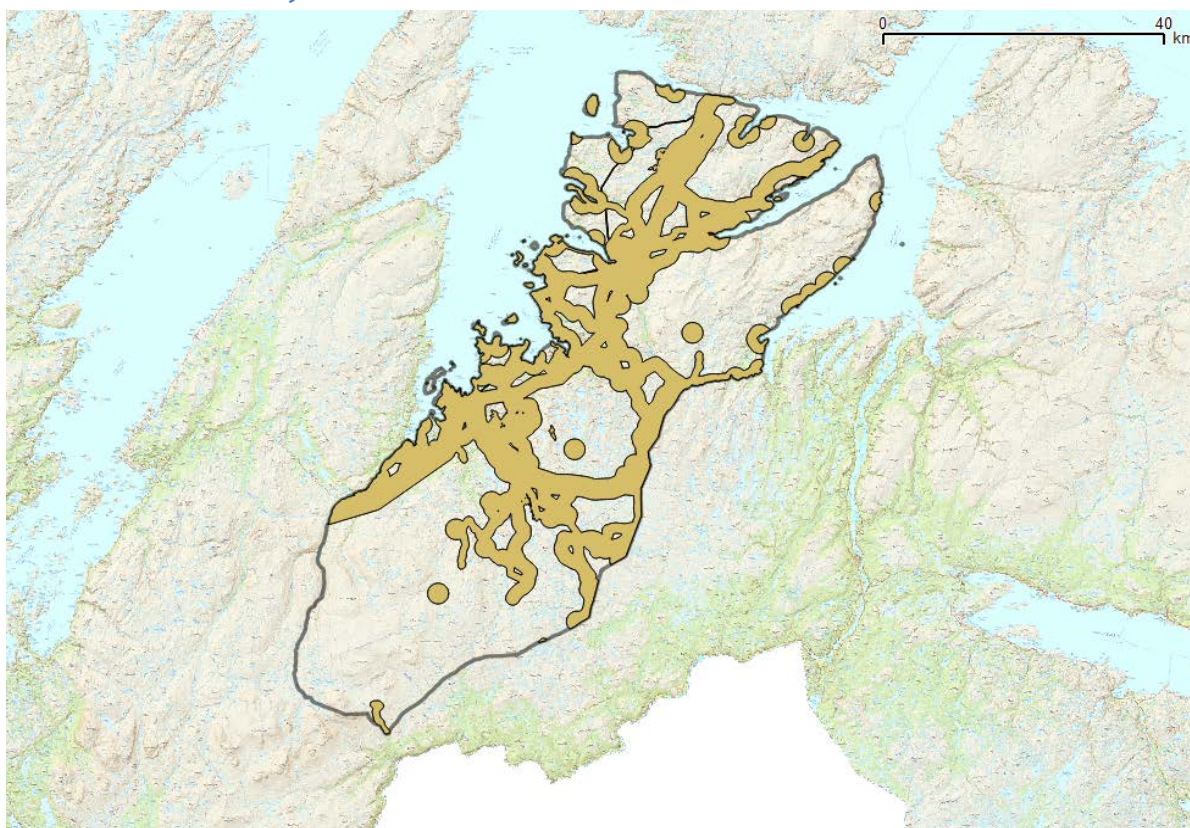
Kilde: Protect Sápmi.

Legger vi på scooterløypene og arealet i vest som er tapt pga. distrikt 14 sin gjerdeplassing, ser situasjonen slik ut:

Kilde: Protect Sápmi.

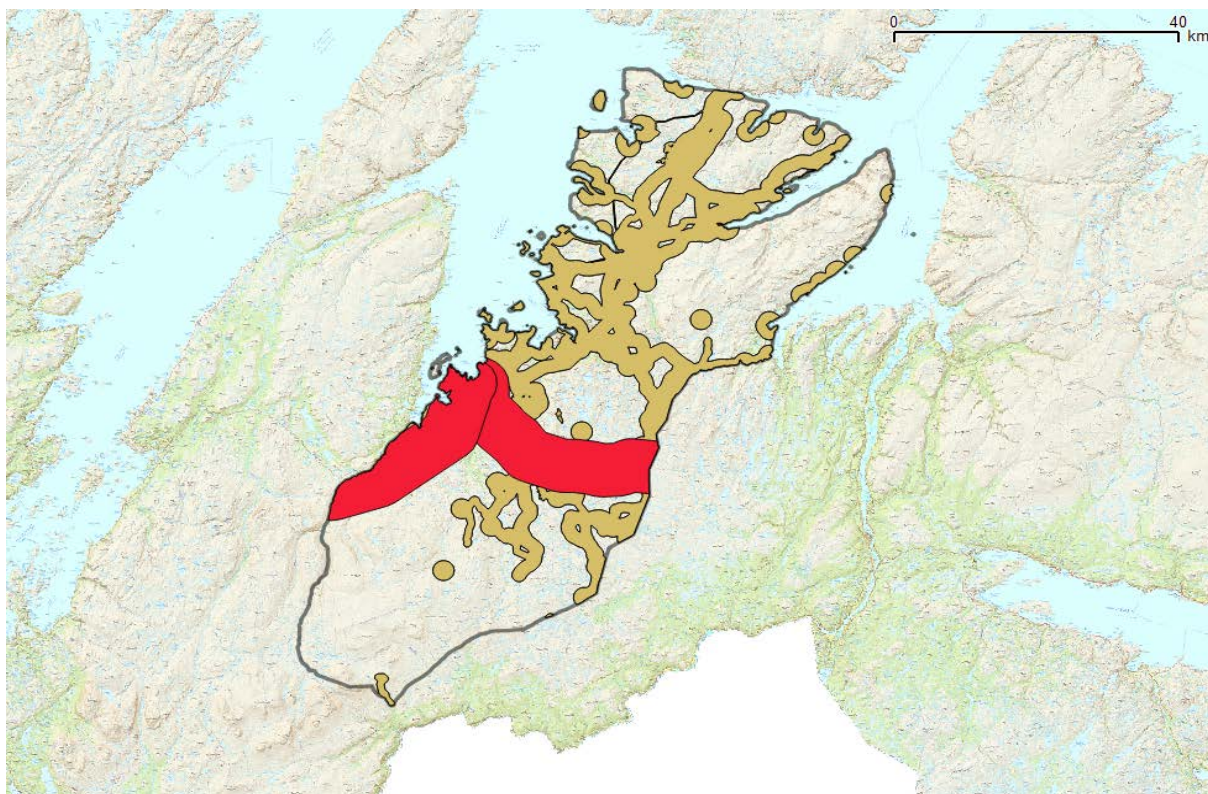
Kumulativt situasjon 2017

Kilde: Protect Sápmi.

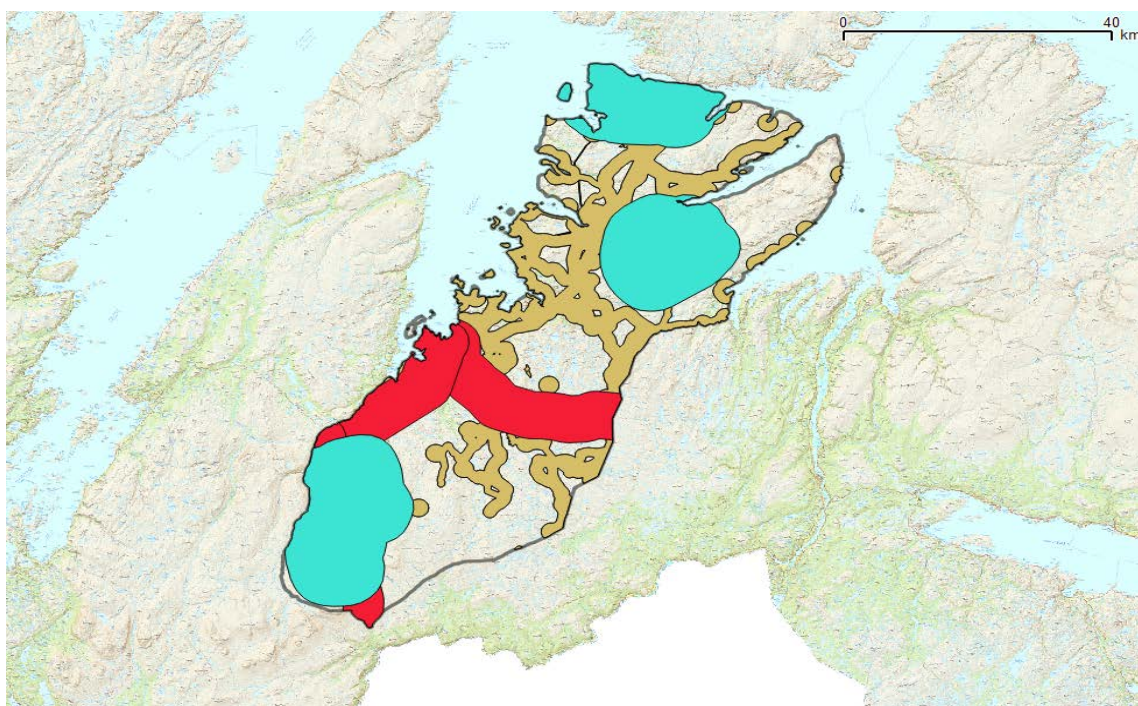
Fremtidig situasjon, 10 års perspektiv

Når man legger inn den planlagte Kv420-linjen, to strekninger, ser det slik ut:

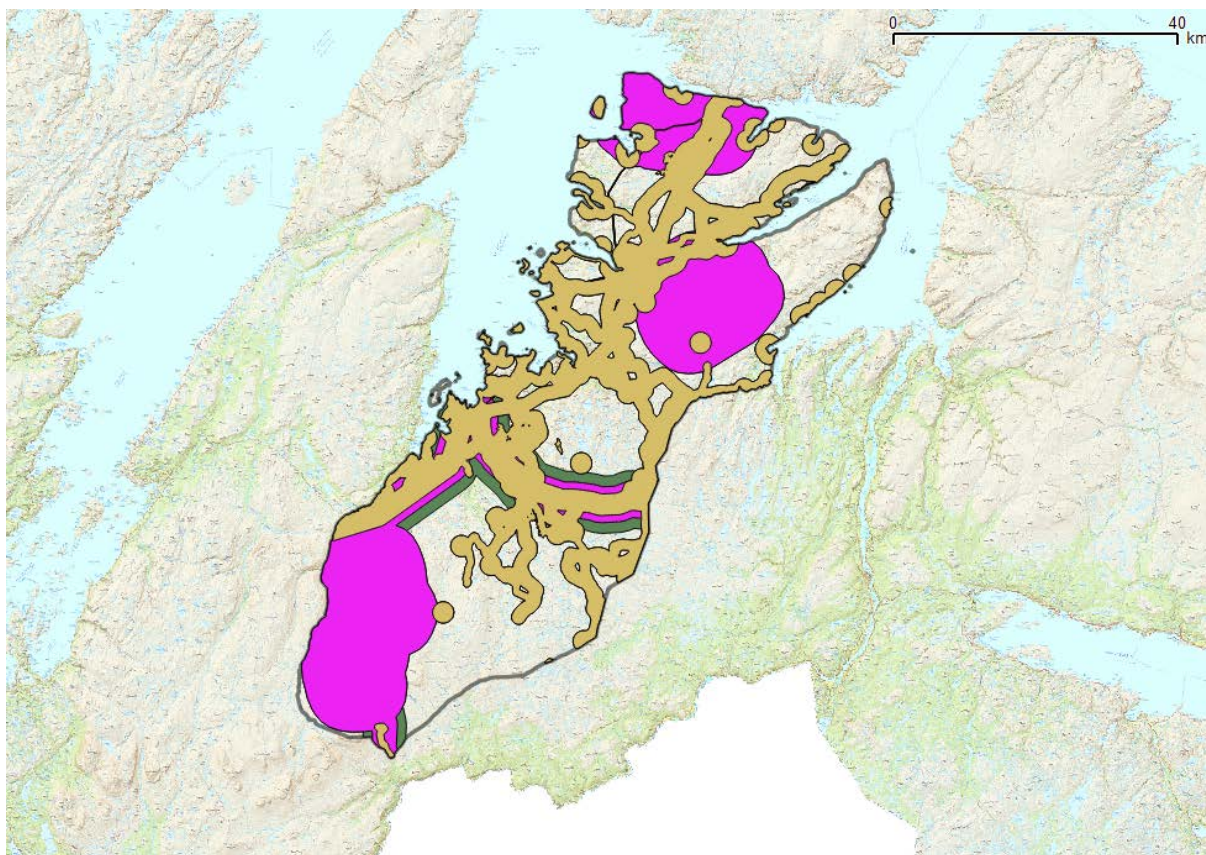
Kilde: Protect Sápmi

Ny Kv420-linje muliggjør planlagt vindkraftutbygging. Situasjonen vil se slik ut om disse realiseres:

Kilde: Protect Sápmi.

Kumulativt ser det fremtidige inngrepsbildet slik ut. Driftsperiode er markert med lilla, anleggsperiode markert med grønt:

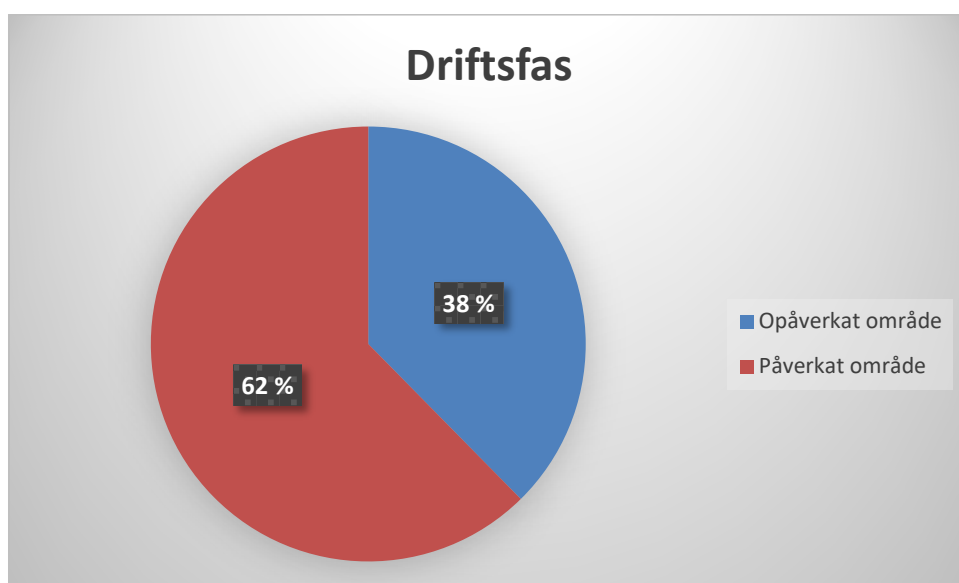
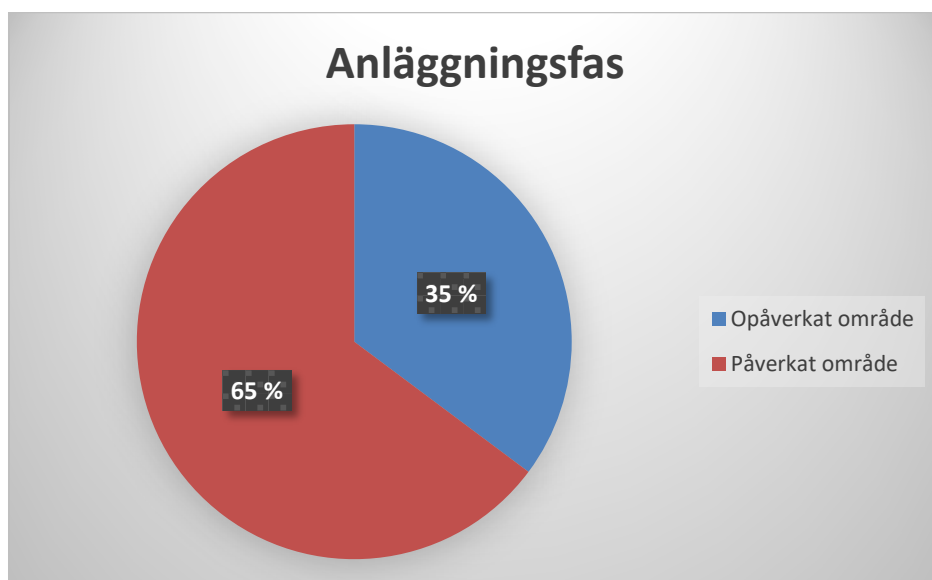
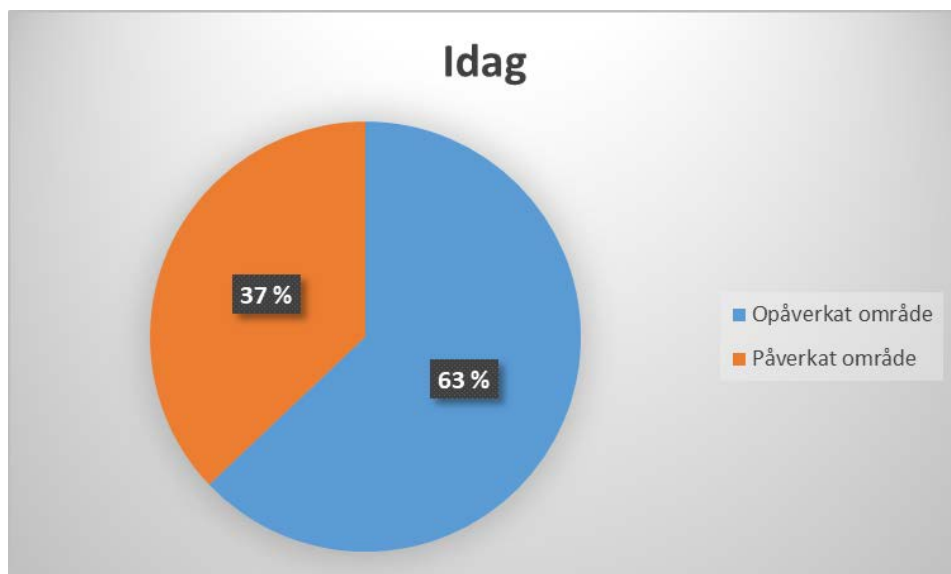
Kilde: Protect Sápmi.

På vindmøller avtas ikke unnvikelse i driftsperiode. Vindmøllene vil jo rotere og være meget synlige i driftsperioden, i tillegg kommer jo døråpnereffektene.

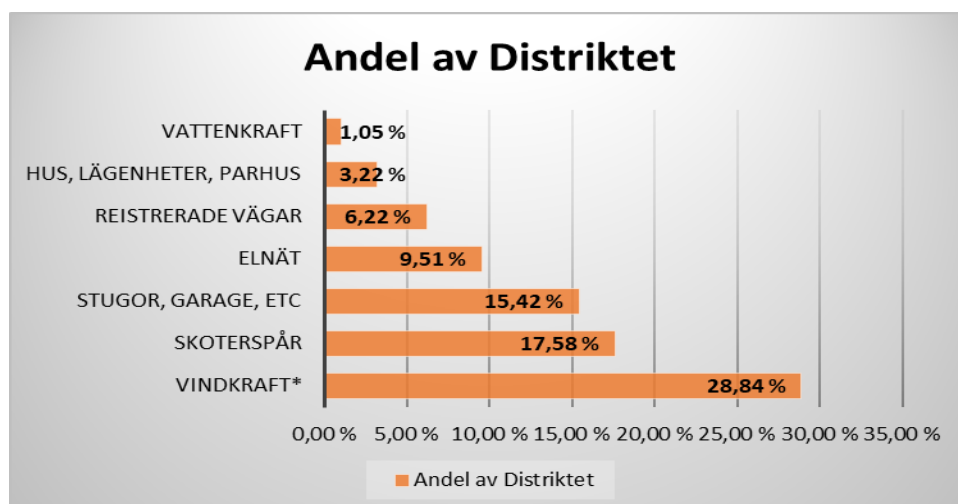
Arealberegning påvirket og upåvirket areal

Område	Area (km ²)	Andel av Distriktet
Distriktet	3161,663	100,00 %
Påverkat område idag	1171,98	37,07 %
Påverkat område i framtiden under anleggsperiod	2048,505	64,79 %
Påverkat område i framtiden under driftsperiod	1972,025	62,37 %

I kakediagrammer ser situasjonen slik ut:

Fordeling av inngrepstyper

Beregningene viser at reindriften i Lágessduottar i dag er i hovedsak arealmessig bærekraftig. Men vi ser også tydelig at situasjonen kan bli meget alvorlig i fremtiden med tanke på inngrep som planlegges i distriktet i form av vindmøller og el-nett. Da kan upåvirket areal falle helt ned mot 35% - 38%. Slike nivåer gir store, negative konsekvenser for reindriften. Inngrepene vil ødelegge den gode økologiske og økonomiske balansen som er i distriktet – særlig etter den relativt nylige gjennomførte reintallstilpasningen.

Konsekvensene vil gjelde selv om kun ett av vindkraftprosjektene realiseres, kun graden vil endre seg. Man har allerede nå, uten vindmøller, passert grensen som normale, økologiske krav stiller til inngrepsfrie soner.

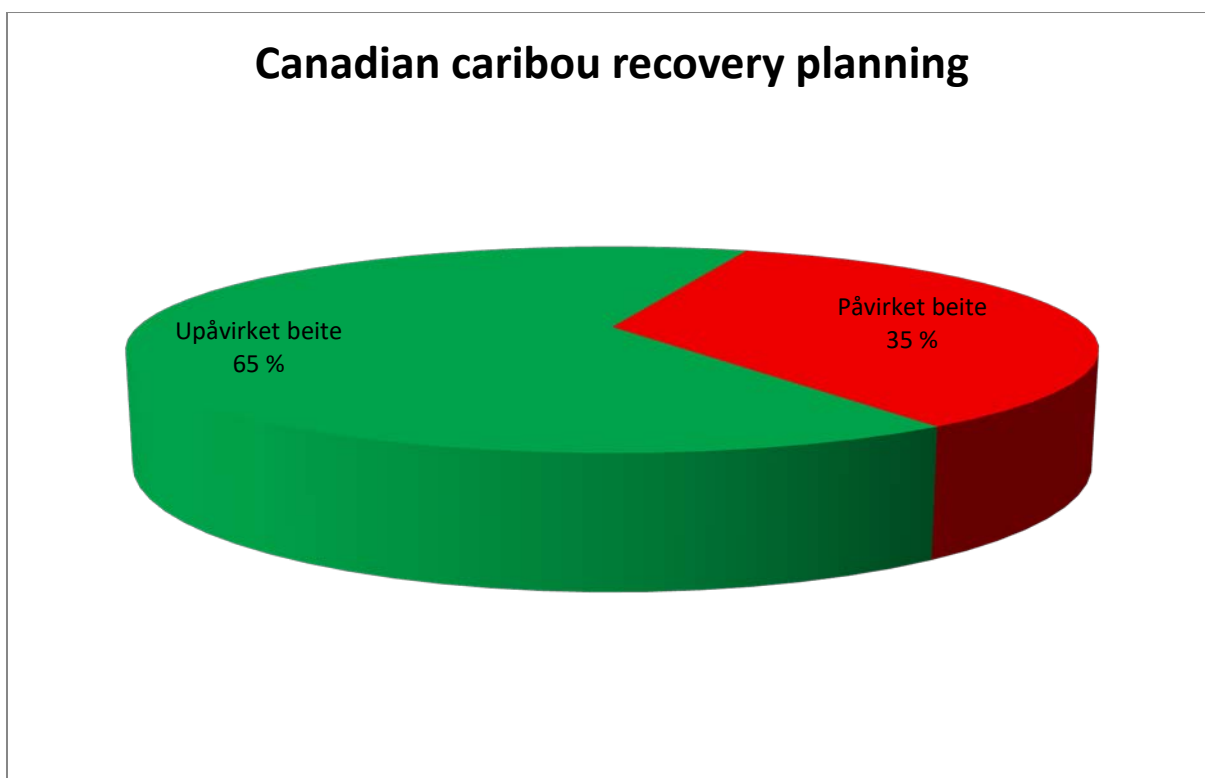
Økologiske krav til inngrepsfrie soner

Det finnes ikke noen vedtatt grenseverdi i Norge eller Sverige for hvor stor andel av et reinbeiteområde som bør være upåvirket av forstyrrelse for å opprettholde tålegrensen.

I Canada har det statlige Environment Canada i sin Canadian Caribou Revocery Plan fra 2012 antatt at et beiteområde, for at det skal kunne anses som uforstyrret inkl. påvirkningsområdene, må være på minst 65% uforstyrret areal for at reinflokken skal kunne utvikles på et naturlig vis. Nå kan det ikke med 100% sikkerhet påstås at forholdene i Cariboureinflokker i Canada er fullt ut sammenlignbare med reinflokker i Norge, men forskningen viser at det er mulig å sammenligne erfaringene fra Caribou med erfaringene fra semidomestiserte rein på regionalt nivå. Det gir et sammenligningsgrunnlag, selv om samisk reindrift bestyres av mennesker etter nedarvede kunnskaper, mønstre og tradisjoner.

I Norge er det følgelig ikke bare reinflokkene og landskapet som påvirkes av arealinngrep, men også reindriftsfamiliene.

For caribou er det økologiske kravet slik:

Begrunnelse av behovet for inngrepsfrie soner

Årsaken til slike krav om inngrepsfrie soner er at samlede kumulative effekter ved tap av beitearealer, dokumentert ved en rekke forskningsstudier, innebærer ifølge forskerne Vistnes og Nellemann (2004) blant annet:

- Tap av beitearealenes bæreevne
- Tap av reinflokkens produksjon
- Økt rovdyr tap når både rein og rovdyr presses sammen på mindre og mindre områder

Nedenfor er det redegjort mer utfyllende om nevnte kumulative effekter, med henvisning til både forskning og tradisjonell kunnskap:

1. Tap av beitearealenes bæreevne, dvs.

- Det blir flere rein på færre beitearealer og dermed økt konkurranse om beiten, økt overbelastning på gjenværende beiteområder, som igjen fører til overbeite på enkelte områder (Cameron et. Al. 1992, Helle og Sarkela 1993, Smith et al. 2000, Vistnes og Nellemann 2001)
- reinen forlater områdene dersom det finnes alternative beiteområder (Nellemann og Cameron 1998, Vistnes et. al. 2001). I Finnmark innebærer dette økt bruk av nabodistrikters beitearealer, og/eller økt og lengere tidsmessig benyttelse av andre

sesongbeiter på fellesbeiteområder²⁴ på høst/-vinterbeiter (Vistnes og Nellemann 2004). Denne dominoeffekten gir også økte interne konflikter i reindriftsnæringen²⁵ (Møllersen et al. 2015)

- det dannes barriereeffekter på reinens naturlige trekkleier, noe som avskjærer tilgang til enkelte områder (Dyer et.al. 2002)

Samisk tradisjonskunnskap om tap av bæreevne på beitearealer²⁶

Fra naturens side er reinen slik at hvis den får beite spredt i fred og ro, og forflytte seg uforstyrret fra landskap til landskap, så vil den sjelden eller aldri ødelegge beitelandet. Reinen beiter i ulike perioder på ulike beitetyper, og slik spares minimumsbeitene til den kritiske fasen når snøforholdene gjør færre områder tilgjengelige. Om sommeren beiter reinen på ulike gresstyper og løv. Om høsten beiter den også på gress, løv av ulike typer, sopp og etterhvert også noe lav. Når snøen kommer i mørketiden, da velger reinen mest å beite på flate områder, i groper og områder med tuer, dvergbjørk-områder, rundt trær og kratt, i skogsområder, i bratte men grunne daler med tett skog, dypere skogbevokste dalfører og lavereliggende, småkupert terreng med innslag av myrer, småbekker, elver, tjern, skog og små høyder. I denne perioden beiter rein mindre på treløse sletter med skog eller hauger omkring, flate fjell og hauger, palsområder, langstrakte treløse høydedrag og andre områder som reinen skal overleve og beite på når snøforholdene blir vanskeligere.

Dersom reinen av ulike grunner må endre sin naturlige beiteadferd, så kan reinen bidra til slitasje- og tråkkskader og midlertidig endre vegetasjon i skrinne områder. I reindriftens fagspråk bruker man spesifikke definisjoner på omfang og belastning på reinbeite og tråkkskader, fordelt på nivåer og typer. Ettersom det ikke er gjort omfattende faglig dokumentasjonsarbeid på dette feltet, er ikke listen utfyllende.

Nivåinndeling på barmark og under snøsesongen:

- *Doldi* – betyr omtrent at rein har beitet i området under barmarkssesongen eller på barflekken inneværende sesong, og reinen styrer unna beitemarkene som følge av at disse er forurenset av reinens egen avføring, urin og tråkk.
- *Duolmmastuvvan* – brukes spesielt ved beskrivelse av lavbeiteområder i barmarkstid. Det betyr omtrent at marka er sammentråkket flatt og ikke lenger har den luftige, porøse konsistensen. Effektene av sammentråkket mark, er at vekstforholdene for lav vil bli dårligere. *Duolmmastuvvon* oppstår spesielt i lavbeiteområder hvor det er langvarig og gjentatte ansamlinger av store

²⁴ Fellesbeiteområder er områder som vekselvis benyttes av flere siidaer/reinbeitedistrikter henholdsvis vår, høst og vinterbeite. I Øst-Finnmark reinbeiteområder innebærer dette bl.a. reinbeitedistriktene 16-Oarjjabealli og 17-Nuorttabealli.

²⁵ Delrapport 1 av studien «Reindriftas hverdag» av Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL) og Samisk nasjonalt kompetansesenter – psykisk helsevern og rus (SANKS) gjennomført av Snefrid Møllersen, Vigdis Stordahl, Inger Marit Eira-Åhren og Grete Tørres (oktober 2015)

²⁶ Isak Henrik Eira i utredning om Halkavarri skyte- og øvingsfelt, mars 2017. Basert på intervju av innehavere av tradisjonskunnskap, John Mikkelsen Sokki og Mikkil M.I. Buljo samt notater fra Marit Sara Eira.

reinflokker, som f.eks. dersom reinen samles mot fysiske barrierer som gjerdar, store elver mm. Duolmmastuvvan oppstår også i tilfeller f.eks. dersom en reinflokk “*bálgala*” (skyr unna insektplage i en samlet flokk) eller blir skremt og jaget sammen på knusktørre lavbeiteområder (jaŋas eanan) på innlandet særlig i juli/august. I slike tilfeller vil det ha en dobbel negativ effekt for lavbeiteområdene og fremtidige vekstforhold, nemlig at marka blir sammenpresset flatt og det knusktørre lavet vil smuldre opp i små biter. Denne formen for “*duolmmastuvvan*” utgjør langvarige skader for lavbeitene.

- *Čilvi* – betyr sterkt nedtrampet beitemark i barmarkstid. Čilvi oppstår spesielt i områder hvor store reinflokker (eller saueflokker) passerer en passasje i rekker, som f.eks. passeringsoverganger på elveleier eller langs sperregjerdene.
- *Guorban* – brukes spesielt til beskrivelse av lavbeiteområdene og betyr omtrent at beitemarka har hatt omfattende, langvarig beitebelastning slik at det er lite reinlav. I barmarkssammenheng oppstår situasjon med *guorban* gjerne i sammenheng med *duolmmastuvvan*. På snøsesongen derimot er det gjerne de områdene som oftest er mest tilgjengelige under minimumsbeite som kan få så omfattende beiteskader som «*guorban*». Det kan bemerkes at begrepet “*guorban*” har flere skalaer,
 - i. “*guorbagoahtan*” - begynt å bli fritt for lav
 - ii. “*guorban*” – nesten helt fritt for lav, men ved nærmere ettersyn kan man likevel finne lav under lynget
 - iii. “*oalat guorban*” – helt fritt for lav, også under lynget
- *Fieski* – defineres på samisk “*varas guđohagat gos sáhtta ain leat guohtun*”, noe som betyr områder hvor rein beiter eller har nylig beitet under snøsesongen, og hvor det fremdeles finnes tilgjengelig beite.
- *Čiegar* – defineres på samisk som “*boares guđohagat mat leat galbmon ja dáikko ii leat šat oppas*”. I norsk kan dette oversettes som beskrivelse av områder hvor rein har beitet under snøsesongen, og hvor beitetråkket på snøen har fryst igjen slik at det ikke lenger er beitetilgang i området.

2. Redusert produksjon i reinflokken som resultat av

- redusert tilgang til sesongbeite (jfr. ovenfor nevnte studier)
- at reinen presses sammen på mindre produktive beiteområder (Cameron et. Al. 1992, Helle og Sarkela 1993, Smith et al. 2000, Vistnes og Nellemann 2001),
- at reinen er mer urolig, beveger mer i terrenget og forbruker dermed mer energi ved beiteopptak (adferdstudie av Maier et. al. 1998, Bradshaw et al. 1997).

Forskningsstudier viser videre at redusert produksjon kommer av at;

- reinen får både redusert mulighet for oppbygging av kroppsreserver og/eller har høyere forbruk av kroppsreserver beregnet for minimumsbeite på vinteren,

noe som igjen fører til lavere kjøttfylldighet, fettmasse og kroppsvekt, redusert drektighet, lavere kalvingsprosent, redusert kondisjon, lavere overlevelsessevne, og dermed lavere produksjon på sikt (White 1983, Skogland 1985, Gerhart et al. 1997, Kinley og Apps 2001). Dette gjelder derimot i mindre grad for voksne bukker i tidsperioder når disse er adskilt fra resten av flokken (våren og sommeren²⁷), ettersom flere studier viser at bukkene ofte ignorerer utbygde områder dersom det ikke finnes barrierer som avgrenser tilgjengeligheten og at området har gode beiteområder (Dau og Cameron 1986, Pollard et al. 1996, Maier et al. 1998)

3. Økt rovdyr tap når både rein og rovdyr presses sammen på mindre og mindre områder

- Forskningsstudier har påvist en viss sammenheng mellom rovdyr tetthet og predasjonstrykk på tamme og ville byttedyr. Når arealer minsker, innebærer det både økt rovdyr tetthet og økt konsentrasjon av rein i samme område. Resultatet blir økt tap av rein til rovdyr.

Klimaendringer forsterker kumulative konsekvenser

I klimaforskningsprosjektet «Ealat» om reindrift og klimaendringer fra 2008 -2014, et samarbeidsprosjekt av Samisk høgskole, International Centre for Reindeer Husbandry, NASA, University of St. Petersburg, University of Tallinn, Norges miljø- og biovitenskapelig Universitet, Universitetet i Tromsø, Norges Meteorologiske Institutt m.fl., viser prognosene for Indre-Finnmark at middelstemperaturen vil øke med 7-8 grader Celsius innen år 2100 dersom målsetningen om 2 graders økning av gjennomsnittstemperatur innfris²⁸.

Temperaturøkning på 7-8 grader, vil innebære en vesentlig endring av klimaet i Indre-Finnmark. Som tabellene nedenfor viser, så viser prognosene at gjennomsnittstemperaturen vinterstid (desember-januar-februar) i Karasjok øke fra -15 til -8 – -7grader. Som følge av disse prognosene konkluderer EALAT-prosjektet at klimaendringer vil ha aller mest innvirkning på reindriftnæringen i de samiske områdene i Norge, Sverige, Finland og Russland. Konklusjonen er basert på faktum av innvirkningen varmere klima på vil medføre for snøforholdene og andre endringer i naturen, og at varmere klima også innebærer eksplosiv økning i arealpress på reindriftsområder (Nord-øst passasjen åpner opp, økt lønnsomhet i produksjon av ikke-fornybare ressurser i Arktiske områder, befolkningsvekst, mm.).

²⁷ Isak Henrik Eiras bemerkelser på bakgrunn av samisk tradisjonskunnskap

²⁸ Delrapport EALAT - Downscaling report 13-2008 R. Benestad et. al., Norges Meteorologiske Institutt

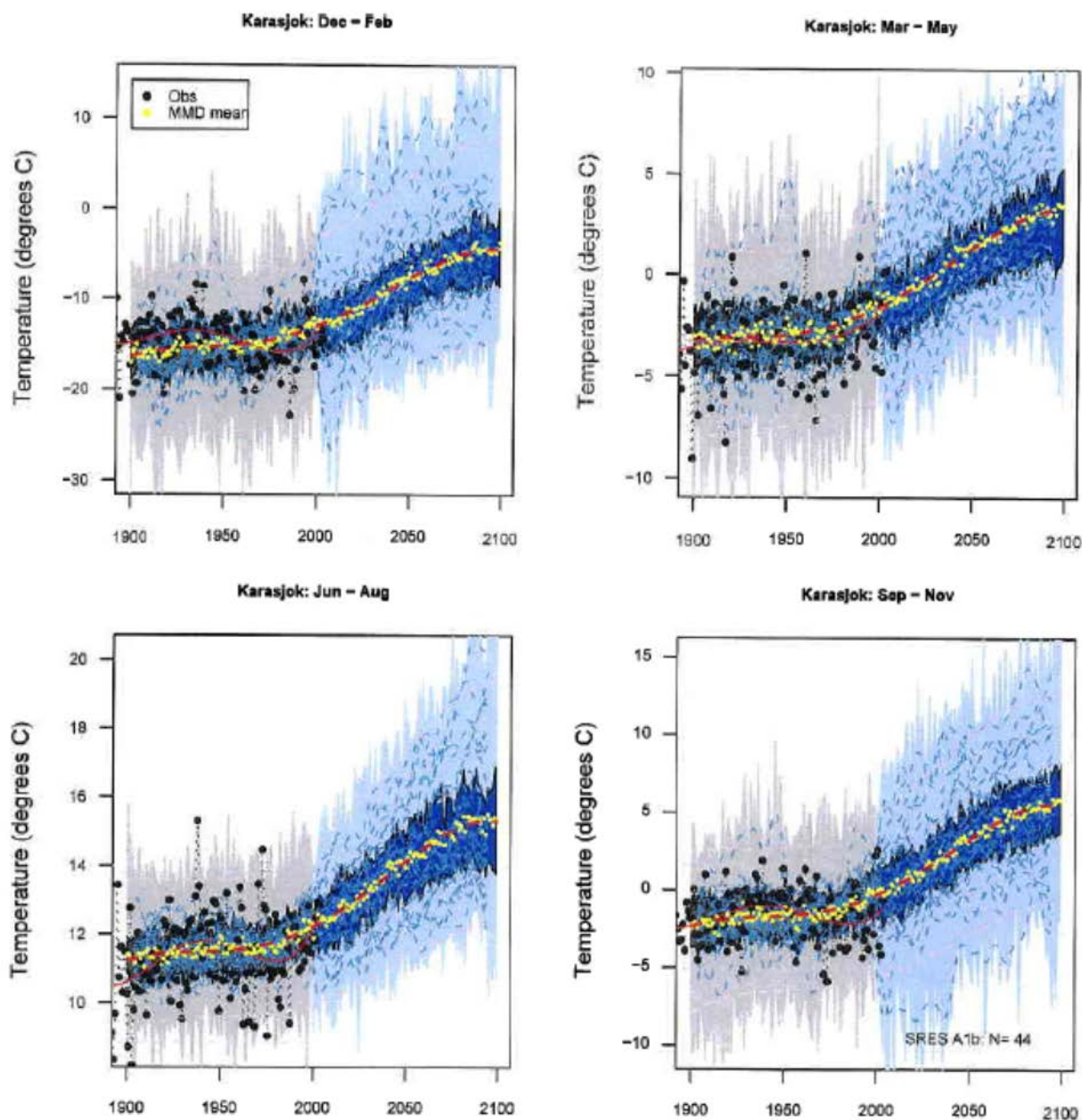

Figure 19: As in Figure 17, but for Karasjok (national code 97250; WMO 01065).

Tabellene viser historiske data og fremtidige prognoser for gjennomsnittstemperatur i Karasjok fra år 1882 til år 2100, for vinter (desember-februar), vår (mars-mai), sommer (juni-august) og høst (sept-nov).

Effekten på snø og ising vil være størst når temperaturen begynner å variere rundt 0 grader i lengre perioder. Grafene viser at det vil skje særlig vårvinter og høst/mørketid, men man vil også begynne å oppleve plussgrader i desember – februar i årene som kommer. For reindriften i reinbeitedistrikt 13 er dette dramatisk, og betyr betydelig større uforutsigbarhet med hensyn

til vær, vind og klimaforhold. Da trengs det økt fleksibilitet i arealanvendelsen, ikke mindre, for å klare å håndtere klimaendringene og effektene av disse.

Koronalysteori

Vindmøller betinger tilknytning med nye kraftlinjer, i dette caset både nordover og sydover. I tillegg planlegger Statnett etablering av en ny Kv420 i distriktet langs eksisterende Kv132 linjer. Dette påvirker reindriften, og påvirkningen vil øke med økende utbygging.

Spørsmålet om reinens sensitivitet til kraftlinjer har lenge vært et diskusjonstema. Mange reineiere kan vitne om at deres dyr under visse omstendigheter unnviker kraftlinjer og lar være å passere disse. Man må her skille mellom unnvikelseeffekter og barriereeffekter. En barriereeffekt innebærer at få, eller ingen dyr passerer. Unnvikelseeffekt innebærer at et antall dyr kommer til å passere forstyrrelsesobjektet mens en stor andel av flokken avstår.

Moderne forskning har nå gitt en forklaringsmodell til dette fenomen²⁹. Forskere fra University College Lond og og Arctic University of Norway har nå påvist at det er meget stor sannsynlighet for at rein unnviker kraftledninger på grunn av såkalt koronalys. Grunnen er at reinsdyrets øye, i motsetning til menneskets øye, er av en slik kvalitet at den ser ultrafiolett (UV) lys.

Koronalys er en elektrisk utladning forårsaket av ionisering av det luftskiktet som omgir en elektrisk magnetifisert ledning. Dette er vanlig på kraftledninger, særlig ledninger med 132 kV eller høyere, men kan også forekomme på mindre ledninger under visse bestemte forhold.

Bilde er fra wikipedia, og viser koronaeffekt.

²⁹ <https://www.theguardian.com/environment/2014/mar/12/animals-powerlines-sky-wildlife>

Koronalysen oppleves oftest av reinen som blinkende på varierende steder. Lyset sendes på en bølgelengde som ikke er synlig for mennesker, som regel. Reinen har sammenlignet med mennesker store øyne. Pupillen hos et menneske kan utvides til 50 mm², mens pupillen hos rein kan i mørketiden utvides til ca. 350 mm², dvs. 7 ganger mer enn for mennesker. Dette innebærer at reinens øyebunn (retinan) tar imot 7 ganger mer lys enn menneskets. I tillegg økes den retinale sensitiviteten hos rein i mørketiden, særlig i forhold til UV-lys. Sensitiviteten økes som en effekt av forandringer i det s.k. tapetum lucidum (et vev som finnes rett bak netthinnen som forsterker lyset for reinen og derigjennom forbedrer mørkesynet for rein). Det finnes i dag omfattende forskning på ca 400 dyrearter i forhold til disse problemene – reinen er ett av disse artene.³⁰

I nord er mørketiden lang og reinflokkene i distriktet vil være i samme område som kraftlinjene i store deler av reindriftsåret, også i mørketiden.

Vurdering i forhold til flyttleier

Arealberegninger gir ikke alene det helhetlige bilde. Man må også vurdere hvor fremtidige arealinngrep er planlagt. Særlig er flyttleier av interesse, fordi disse er sentrale for hvordan ulike landskap knyttes sammen og anvendes. Flyttleier er på mange måter et av de viktigste grunnlag for opprettholdelse av en tradisjonell, nomadisk næring og levemåte. Flyttingene både mellom ulike arealenheter i landskap som brukes i sammenheng internt i et distrikt og ikke minst mellom ulike sesongbeiter, er sentrale. Utreder har derfor tematisert dette særskilt i de reindrifsfaglige møter som er avholdt med distriktets reindrifsfaglige utvalg.

Der ble det avdekket at arealbrukskartene som ble tegnet på begynnelsen av 90-tallet, er utdatert. Dette gjelder både i forhold til sesongbeiter, og særlig er kartene mangelfulle når det gjelder flyttleier. Manglende oppdatering fremkommer også i distrikts årsmøtevedtak av 28.6.17, hvor distriktet uttaler følgende under distriktsplanens pkt. 7 om utfordringer,³¹:

- “Foreldet arealbrukskart med ulike temaer (behov for fornying)”

Arealbrukskartene som utbygger har lagt til grunn i sin planlegging og i melding, kan derfor ikke brukes som grunnlag for reindrifsmessige konsekvensvurderinger i dag. På disse er for eksempel det størstedelen av det planlagte utbyggingsområdet kun avmerket som vårbeite for okser og simler og som sommerbeite, hvilket er viktig nok i seg selv, men som langt fra viser områdets helhetlige reindrifsmessige funksjoner, særlig i hht. de nødvendige tilpasningene siste 20 år.

Av den grunn har utreder gått nærmere inn på blant annet flyttleier. Rein og reinflokker er nemlig meget nøye med å følge etablerte flyttleier som dyrene har vennet seg til å bruke. Hvis disse skal forandres, må man bruke mange år på avvenning av etablerte flytteadferd og tilvenne dyrene til nye flyttleier. Det sier seg selv at dette er meget tid- og ressurskrevende. Ofte er det ikke mulig å endre flyttleier i det hele tatt, fordi disse er jo tilpasset naturen, terrenget og klimaet.

³⁰ Nicholas J.C. Tyler et al (2014), Ultraviolet Vision and Avoidance of Power Lines in Birds and Mammals, Conservation Biology

³¹ Distriktsplan rbd. 13 Lágessuottar, vedtatt av årsmøtet 28.6.17.

På første arbeidsmøte med distriktets reindriftsfaglige utvalg var tradisjonell arealbruk tema, særlig hvordan arealer og flyttleier anvendes i et samspill med hverandre. Det er ganske mange flyttleier i distriktet. Disse utfyller hverandre og er sentrale for å forstå driften og arealbruken, særlig hvordan de ulike landskap brukes i en helhetlig sammenheng. Ni – 9 - av de mest sentrale flyttleiene ble beskrevet og drøftet konkret ved hjelp av reindriftssamisk fagterminologi. Øvrige flyttleier i distriktet ble ikke gjennomgått.

Flyttleiene som ble drøftet, er hentet fra vedlegg 1 og oversatt til norsk nedenfor. Kritiske suksessfaktorer ved bruk av de ulike flyttleiene ble også diskutert, og hva som erfaringsmessig bruker å være reindriftsmessige utfordringer i ulike årstider og ved ulike vær- og klimaforhold. Påvirkningene på snø og beiteforhold er sentralt.

Utredet sammenlignet i ettertid de verbale beskrivelser med de offisielle arealbrukskartene i www.kilden.no, tegnet på 90-tallet. Det viste seg at åtte av flyttleiene som ble inngående drøftet, ikke var inntegnet. Kun nr. 3 var inntegnet.

På tredje og siste møte ba utredet derfor den reindriftsfaglige gruppen å tegne inn flyttleiene i hht. de verbale beskrivelsene gitt på tidligere møte. Flyttleiene ble nummerert i hht. tekstbeskrivelsen og flytteretning markert med pil. Pil nordover markerer vårflyttleiei, og pil sørover at flyttleien brukes høst og tidlig vinter. Noen flyttleier brukes både vår og høst, f.eks. nr. 6. Flere flyttleier ligger tett inntil hverandre, men er likevel ulike flyttleier. Eksempelvis ligger flyttleiei nr. 4 delvis mellom flyttleiene nr. 1 og 2. Forskjellen er at nr. 1 og 2 brukes i hovedsak om våren når det er snø og lyse lange dager, og nr. 4 om høsten når det er barmark eller mindre snø samtidig som det er mørkt.

De fleste flyttleiene er gamle og etablert i henhold til reinens naturlige bevegelser i det angjeldende terreng i angjeldende årstid. Diskusjonen ble sentrert om de flyttleiene innenfor distrikt 13 som er mest relevante i denne saken, med fokus på konsekvenser.

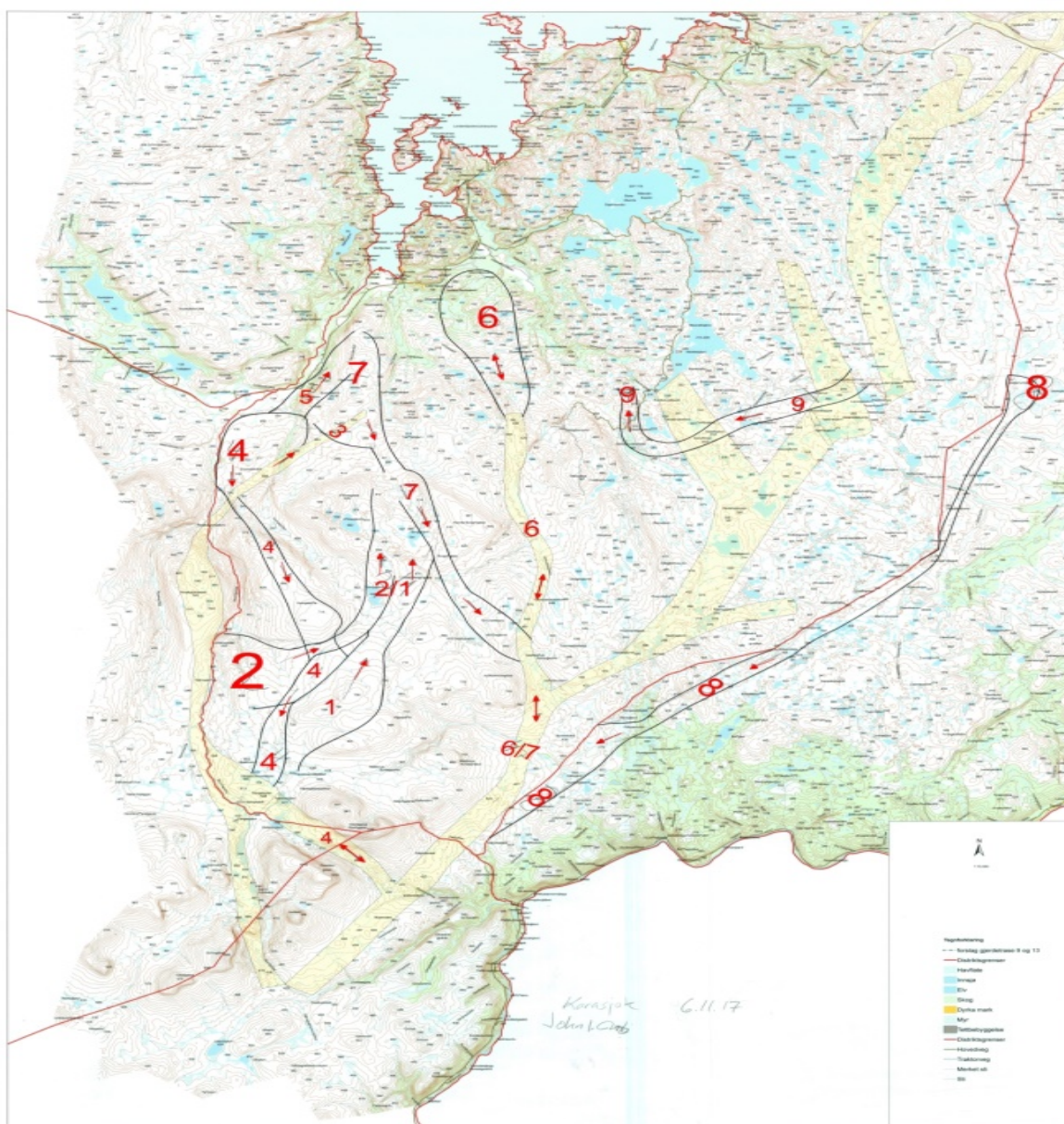
Flyttleier i distrikt 13 – beskrivelser og kart

Flyttleiene og anvendelsen av disse kan oppsummeres slik:

1. Over Vilgesrášša, flokken flytter beitende og bredt her, om våren og også om høsten
2. Flokken som er lenger sør, i Lohkkaskáidi-området, den samles og flyttes med over Vuonjalrášša, nordøstover. Også her flyttes flokken bredt. I Lohkkaskáidi er det tre dype og tverrgående elvekløfter, flokkene må flyttes gjennom en omvei og rundt områdene og helt til høyfjellet hvor kløftene starter. I disse kløftene renner elver/bekker mot Stuorrajohka.
3. Flokkene som er lenger nord, i Reatkkaskáidi-området, disse samles og flyttes nordover mot enden av Reatkkaskáidi, og derfra nedover på østsiden av Stuorrajohka. Da kommer flokkene fram til Vuonjalskáidi, og der flyttes flokkene etter hvert spredt over Vuonjaljohka og fram til Stuorraskáidi. Denne flytteretningen er om våren.
Denne flyttleien er inntegnet i de gamle arealbrukskartene.
4. I mørketiden, når man har fått samlet flokkanten på Vuonjalskáidi og igangsetter flyttingene, så føres flokkene over Vuonjalrášša – til Stuorrajohkageahči – langs og nedover Geaidnojohka – til Geaidnoskáidi – og til Sárásskadi.

5. På våren samler gjeterne flokkene som er blitt igjen lenger syd og flytter med disse mot kalvingsplassene lenger nord. Disse har kalvet i Vuonjalskáidi og Stuorraskáidi. Den sørligste delen av flokken kalver i disse områdene særlig i de år hvor snøforholdene er vanskelige og det er lite barflekke i kalvingsområdene lenger nord.
6. Vážžojohka flyttlei starter fra Áttánguolbba – forbi Ruksesbatjávrit – over enden av Vážžojohka – oppover langs Vážžojohka – og vender sydover over den midtre Máttemušboršejohka. Flyttleien brukes både vår og høst.
7. I mørketiden brukes også flyttleien fra Stuorraskáidi – mellom de to Borggašgáissat – over enden av Vážžojohka – nedover langs Gaskaborsi sydøstover – svinger over den sørligste Boršejohka – og derfra sørover til Sárásskáidi.
8. Når flyttingom høsten, i mørketiden, starter fra Illas og videre til Guollegielas i den østre del av distriktet, så flyttes flokkene etter Menajávriid – forbi og over Guolpačohkka – over den østligste Bahttaoaivi – over Davit Borsejohka, nedenfor Borseluobbaliid – til Ráhpesoaivi – Duolbaskáidi – over Dárrejohka – og derfra videre sydover. Her er også gamle reinraide- og kløvreintraseer som reindriftsfamiliene fra Lágesduottar har brukt i uminnelige tider, både vår og høst.
9. Fra Lávnjos – over Juvvajároaivi – rundt Deardnojavri og derfra nordover langs Deardnojohka.

Beskrivelsene ble så inntegnet på kartet, nummerert og markert med pil. Kartet er også signert og datert av distriktsleder. Nedenfor er det scannede bildet av flyttleiene:

Kilde: Reinbeitedistrikt 13

Arealbruk og flyttleier sør for distrikt 13

Ifølge distrikt 13 har distriktene 13 og 9 blitt enige om at i distrikt 12, vinterområdet til distrikt 9 og vår-/høstområde til distrikt 13, byttes/deles arealer. Distrikt 9 bruker en del av Borsevuopmi, fra Borsejohka frem til Dárrejohka og Gurteskáidi. Distrikt 13 bruker alene området fra Dárrejohka til Astejohka. Dette oppsto det uenighet om med distrikt 14A. Etter distrikt 13 sin oppfatning så avgjorde en rettssak at distrikt 13 har eksklusiv rett til å bruke dette området.

Når det gjelder flyttleier innenfor distrikt 17, så drøftet vi ikke disse så detaljert. Men vi drøftet bruken av følgende flyttleier. Det viste seg i ettertid at arealbrukskartene ikke var riktige her heller.

1. Geassegielas – Goddevađda – oppover Silbáš, brukes både vår og høst

2. Geasságielas – vis-a-vis Ulvenesbuvri – til Johtinája – Nihkeleahki, både vår og høst
3. Tar av nord for Gimešluoppal – over Čoahkevárri – til Astegielas – Ástevárri – til Johtinája, både vår og høst.
4. Skierrejeaggi – over Vuovdevárri – Ástevárri – til Johtinája, både vår og høst.
5. Suollebasskáidi – Čoahkevári badjel – til Ástegielas – til Johtinája, mest brukt i mørketiden.
6. Leavvajohka – oppover langs Gurrajohka – til endene av Stuorrajohká (innenfor distrikt 13 og litt gjennom distrikt 14A), både vår og høst.
7. Geaidnojohka – langs og fram til Dávgeaoaivvit – Vilgesrášša, både vår og høst.
8. Fra Sohparvádda-anlegget – over Válljohka – over Vuovdevárri – Skierrevárri – Skierrejeaggi, ekstremt smal flyttlei, ca. 50 meter, med sperregjerder (renne) som brukes i mørketiden.

Reindriftsfaglig vurdering av arealanvendelse og konsekvenser av arealinngrep

Dette er en oversettelse fra samisk, se vedlegg 1. Vurderingene baserer seg kun på planene om Davvi vindkraft og infrastruktur som følger av den, og inkluderer ikke planene om Laksefjorden vindkraftverk, journal 26, og Digermulen vindkraftverk, journal 27.

Høyfjellsområdene med tilhørende landskap

Vindmøllene planlegges bygd på høyfjellsområdene Vilgesrášša og Vuonjalrášša, og i området Oarje-Borggašgáisa, Áškkasgáisa og Áškkasjávrrit, på begge sider av Vuonjaljohka. Vuonjaljohka er et område som har en meget god evne til å holde på og holde igjen rein, en sentral reindriftsmessig funksjon. Området er nord for Rásttegáisá og Dávgesoavvit. Dávgesoavi er for øvrig et område som er vegetasjonsrikt, med små høyder som sikrer fleksibilitet og resiliens i arealbruken, i et reindriftsmessig samspill med de nevnte, tilknyttede områdene. Nettopp derfor heter det Dávges. Áškkasgáisa har fått navnet etter isforholdene i elver og bekker. Vuonjal betyr ungsimle, mer presist 1,5-2 år gammel reinsimle. Navnet bærer reinsimlen i perioden fra høstsommer til vår, året etter at den er født. Borgoš kan fortelle noe om snøforhold eller/og muligens om årlig pelsbytte hos rein. Pelsbytte skjer i perioden juni – august.

Stedsnavn forteller ofte om reindriftsmessig funksjon, for eksempel i hvilke årstider området er brukt fra gammelt av og av hvilke dyrekategorier.

I disse områdene finnes distriktets hovedflytteleier samtidig som områdene er sentrale reindriftsområder både vårvinter, vår, sommer, høst og i mørketiden. Området brukes også om vinteren av mindre og større flokker som er blitt igjen i nord.

Dette området med tilhørende landskap er en lokalitet hvor flokkene naturlig samler seg og hvor man aktivt samler den til. Distriktets folk sier at når flokken er i dette området da er den trygt og stabilt forvart. Fra der er det bl.a. relativt enkelt å hente ut reinflokker, for eksempler i

forkant av reinskilling. Området er øde, det finnes ikke hus, veier eller menneskelige aktivitet. Av den grunn er dette også et utforstyrret og godt område for reindriften.

På nordsiden er Vuonjalskáidi og Stuorraskáidi som er vårområder av høyeste kvalitet. Lavforekomstene er gode. Nord for disse igjen ligger Uhcasskáiddáš og Áttanjohka. Det er lavendeliggende terreng med god gressvekst.

På nordøstsiden er Vázžejohka som ligger i en bred dal hvor det er god gressvekst. Der finnes tjern og lenger nede er det morenerygger hvor flokkene holder seg stabilt.

På vestsiden er Stuorrajohka som renner mot Vuonjalskáidi. I dette området er det også god vekst av både lav og ulike gressorter. Her finnes også Lohkkaskáidi som er et godt område som «holder på» rein.

På sørsiden ligger Dávgesoavvit. Her oppholder flokken seg stabilt. Dette området er også viktig når man skal bremse flokken slik at den ikke går inn i nabodistriktet. Denne funksjonen er viktig blant annet i forbindelse med reinskillingen.

På østsiden er det gode sommerbeiteområder. Samtidig som disse også er gode vår- og høstområder. Der er mye kildevannsbekker, mindre elver og områder hvor gressveksten er rikelige. Samtidig finnes det reinlav i området.

Vinter og vårvinter – vintersiidaer fra Lágesduottar

Etter reinskillingen ankommer vintersiidaene sine tradisjonelle vinterområder. Reinskillingen foregår normalt i desember i Sohparvađđa skillegjerde som er på øversiden av Válljohka. Den bakre del av flokken som er blitt igjen lengere nord, bruker distriktet å samle etterpå og sette i skillegjerdet i januar. Samtidige med reinskillingene trekkes også slaktedyr, både før og etter jul. Distriktet har disse vintersiidaene:

- Buollannjárgga (Heikkeniid sidia)- tre siidaandeler. Vintergjeterhytter i Čángas. Distriktets sydligste vintersiida.
- Káre-Jon Áillu bártniid siida – syv siidaandeler. Vintergjeterhytter i Ruvvárri. Denne siidaen er nord for Buollannjárgga siida.
- Jon-Piera siida – tre siidaandeler. Gjeterhyttene er i Ánarjoht Leahki, Mohkkáras. Denne siidaen er øst for Káre-Jon Áillu bártniid siida.
- Máhte-Pier Ánte bártniid siida – seks siidaandeler. Gjeterhytter er ved Iškurajohka. Denne siidaen er nord for Jon-Piera siida, men øst for Káre-Jon Áillu bártniid siida.

Vintersiidaene er naboer med hverandre og flokkene holdes normalt adskilt fram til april.

Tidligere var det enda flere siidaer; Biehttár-Ánte og Ánne-Jonsku siida (fram til 90 tallet), Odd Henriksen siida og Márgos-Ámmon siida. Nevnte siidaer oppholdte seg nord for Karasjok, i området Njárgáš, Vuovdavarri, Ástevárri, Geahččooaivi, Suoidneoaivi og Saras-skáidi. I tillegg var også Lemet Heaikka siida som oppholdt seg sør for Karasjok i Čángas området. Disse områdene er innenfor distrikt 17 som er formelt er felles høst- og

vinterområder. Disse siidaene eksisterer ikke lenger, unntatt en siidaandel som flyttet til Jon Piera siida etter at siidaandelen opphørte beiting nord for Karasjok. I noen av de senere år har noen siidaandeler begynt å oppholde seg i ovennevnte områder igjen, og danner ved det en femte siida. Dette er viddelandskap og det er blant annet på grunn av endrede beiteforhold at noen har foretatt denne tilpasningen.

Vintergjetingen følger den tradisjonelle arbeidsmåte. De senere år har noen vintersiider fraktet inn høy som tilleggsfor, for å forbedre forholdene for reinflokkene når snøforholdene er blitt vanskelige på grunn av klimaendringer.

Vinterområdene til siidaene i Lágesduottar har lite viddelandskap, kun Buollanárggá siida har litt vidde. Vinterområdene har mye bjørkeskog og myrer. Myrtypen er av slik karakter at de ikke er så gode som vinterbeite. Det er også lite barskog. I snørike år samler det seg mye snø i disse lavereliggende områdene. Vinden er en viktig faktor. Om vinteren er det ofte vind, særlig østlig vind. Det gir snørike værforhold og bjørkeskogene fylles opp av snø. Til vinteren blir snøtykkelsen stor. Snøen blir så tykk i skogene at reinen ikke lenger når igjennom ned til bakken. Når vinden ytterligere hardner til, fylles også skogkantene. Etter hvert hardner også snøen til, særlig i de skogene som er litt høyere opp.

Det har også begynt å skje at det kommer regn flere ganger om vinteren, til og med i januar. Etter regner fryser det til og det oppstår islag i snøen og reinen kommer ikke igjennom hvis islagene blir for tykke. Denne type vær var ikke vanlig før i tiden. Særlig 2017 var en vinter med merkelig vær. Erfaringene viser at det også er oftere år med mye uvær.

Mot vårvinteren hadde det vært optimalt med mer vidde i vinterbeiteområdet, men det er det ikke i disse områdene. Derfor må siidaene tidligere snu flokkene nordover, vanlig allerede i mars, fordi lengere nord finnes vidde.

På vårvinteren starter siidaene flyttingen nordover etter siidaenes tradisjonelle flytteleier. I Orda (langs skoggrensen) bruker det heller ikke være så gode forhold, men disse forbedrer seg når man når frem til mer kupert terreng innenfor distrikt 17. Beiteforholdene bruker å være noe bedre fra Rátnooivi og nordover, mot Gurrajohka.

Tidspunktet for de ulike siidaers flyttinger avgjøres av snø- og beitesituasjonen på vinterbeitene. Siidaene flytter ikke samtidig, men etter hverandre og på ulike tidspunkter. Noen ganger kan det være flere måneder mellom først og siste siidas flytting. Buollanjárggá siida, som er lengst syd på vinterbeite, er den siidaen som vanligvis kommer sist til de nordlige områder. De senere år har de fleste siidaene måttet flytte tidligere enn normalt nordover som følge av snø- og beiteforhold. I sør har det vært snørike år kombinert med rein som forklart tidligere.

Siidaene har også endret flytteform. Man slipper flokkene i større grad framfor å flytte med samlede flokker, slik som før i tiden. Nå flytter man heller ikke like langt nord i sommerdistriktet like tidlig som før.

På vårvinteren når siidaene har sluppet flokkene nordover fra Saraskáidi, da går flokkene også øst for og nedenfor høyfjellsområdene og til Geaidnoskáidi, Dárreskáidi og over Borši-johka.

Derfra går flokken til Bahtta-oaivi og videre nordover. De østlige reingjetere gjeter flokken nordvestover, mot havet.

Den sørlige del av flokken, flokkens bakpart, oppholder seg fra Ordda og nordover, i Geahččo-oaivi og Vuovdevárri. Der kan denne flokkdelen oppholde seg i flere uker før den beveger seg beitende nordover mot sommerområdene, etter de tradisjonelle flytteleier og trekkeleier som fremre del av flokken har fulgt.

Klimaendringer er en av hovedårsakene til denne tilpasningen av flyttemetode. Særlig har en slik tilpasning vært nødvendig for siidaene i Lágesduottar, som mangler viddelandskap på vinterbeitene. Vinterområdene er mest skogsområder med bjørk og litt barskog, som tidlig fylles opp av snø slik at beitet utilgjengeliggjøres. I vinterbeiteområdene er det mange myrer og åpne sletter omkranset av skog. I noen år har man nå måttet flytte tidligere nordover til viddelandskapene. Den endrede flytting er mer hensiktsmessig i forhold til reindriftsarbeidet, men særlig i forhold til at en slik flyttemetode er mindre krevende for reinen når klima- og værforhold blir mer skiftende. Særlig har denne tilpasningen vært nødvendig i de årene hvor snøforholdene har vanskeliggjort beitetilgangen, og slike år har begynt å komme oftere og oftere.

Før siidaene ble enige om sammenslåing av distrikt 13 og 13B, oppholdt 13B seg sør for de øvrige vår- og sommersiidaene. Nå er disse sammenslått, slik det var frem mot 60 tallet. Distriktet har forandret arealbruken og flyttingene slik at den helhetlige landskapsanvendelsen er mer tilpasset blant annet klimaendringer. Et resultat av dette er at alle distriktets vintersiidaer blir til en vår- og sommersiida, etterhvert som de ulike vintersiidaer ankommer viddelandskapet og sommerområdet.

I dette ankomstområdet er det flere elver og høyfjellsområder; Gurrajohka og Geaidnojohka, Suonjergáisá og Fanasgáisá. Elver og elvedaler kommer sammen i nærheten av Dávgesoaivi. Her renner elvene sammen og danner Stuorrajohka. Dette er et område som tiltrekker seg reinflokker. I området hvor elvene samles spres flokkene igjen og beiter langs og over alle disse høyfjellsområdene hvor vindkraftverket planlegges, og derfra igjen helt fram til havet.

I denne perioden går og oppholder en del av flokkene seg langs Stuorrajohka. Derfra går flokkene bredt over Vuonjalráššá og Vilgesráššá. Slik beiter flokkene seg rolig fram til Vuonjalskádi og Stuorraskáidi. Fronten av flokken går helt fram til Kunes i distriktets vestlige landskap. Flokkene kommer også til Reatkáskáidi i sin vandring nordover.

Det finnes også et vannskille. Mot Tana starter Gurrajohka fra småvannene nær Gurrajávri, og renner til Leavvajohka. Geaidnujohka renner også ned til Leavvajohka. Det samme gjør Darejohka, den nordligste elven. Fra Gurrajávri renner derimot elven nordover til Stuorrajohka. Langs disse elvene er det et kupert terreng med massevis av steinlav.

På øversiden av Gussanjárgá er Uhcaskáiddáš. Dit drar også flokkene og beiter nordover helt fram til Idjavuon-ávži. En viktig grunn til at flokkene går helt fram til havet er at der blir det bart tidligst og de øvrige snø- og isforhold optimaliseres også med tanke på beiteforhold. Derfor begynner også spiringen tidligere i slike områder.

Flokkene sprer seg også til Eretoaivvit og Stalogáisá. I år, 2017, oppstod også den spesielle situasjon at flokkene valgte å oppholde seg i høyfjellsområdene allerede i mars og april og forlot ikke disse områdene. Grunnen til dette var at det var her snøforholdene var optimale i år for reinbeiting. I øvrige områder var det dårlige snøforhold. Årsaken til at beiteforholdene var gode nettopp der var at dette er høyfjell. Regn, mildvær, tøvær og fuktig snø rammet ikke høyfjellet. Slike hendelser har de senere år oppstått med jevne mellomrom.

Konsekvenser

- Etablering av det planlagte vindkraftverket vil innskrenke og stenge hovedflyttleiene i området, det vil ikke være mulig å passere området på vei mot kysten slik som i dag. I forhold til reinflokker vil flyttleiene i praksis bli stengt.
- En stor omvei må tas på Tanasiden. Reinflokkene er vant til dagens flyttemønster og flyttleier, og reindriften og reindriftsarbeidet er igjen tilpasset dette. Det er meget tids- og ressurskrevende å venne hele reinflokker til å endre arealbruken, det kan ikke gjøres bare i løpet av en generasjon. I sum blir dette meget kostbart, både for rein og mennesker – og det er tvilsom om omlegging det hele tatt er mulig. En meget stor uforutsigbarhet og usikkerhet skapes, noe som øker driftsrisikoen dramatisk. En slik løsning er heller ikke hittil valgt av de som har drevet og driver reindrift her. Det forteller ganske mye.
- Tradisjonell reindriftskunnskap tilsier at flytting av hele flokken og alle flokkene på østsiden fouterer ekstremt gode beiteår med maksimalt optimaliserte snø- og værforhold. Slike forhold opptrer meget sjelden. En slik god beitesituasjon er påkrevd for å sikre ekstraordinært god kondisjon og overlevelsessevne, fordi flyttleien her er mye lengre og snø- og beiteforholdene er normalt ikke så gode her på denne tid av året. Flytting her medfører nemlig at flokken ikke kan vandre bredt og rolig, tilpasset dyrenes kondisjon og utholdenhet. Reinen er nemlig mye mer utholdende når den kan vandre, beite og flytte i et tempo som er tilpasset forholdene.
- Flytting i dette området medfører også en dramatisk økning i risikoen for sammenblanding med siidaene i nabodistriktet Čorgaš. Flokkene blir nemlig synlige for hverandre når man må flytte forbi. Hvis det da blir uvær, slik det ofte er her i de relevante årstider, da oppstår sammenblanding med 100% sikkerhet.
- Sammenblanding om våren er ekstremt uheldig. Da er man nødt til å foreta skilling. Innjaging i gjerder og reinskilling er ekstra belastende, særlig i en periode reinen trenger beite- og hviler, i og med at det er rett før kalvingen. Skilling er også et enormt ekstraarbeid for alle berørte siidaer. Håndtering av rein i denne perioden gir stor risiko for abortering av kalver, og ikke minst er reinen skjør i denne perioden. Det er lett å skade dyr, bein knekker lett. Mineralnivået er jo på sitt laveste på denne tiden.
- I området er det heller ikke arbeids- og skillegjerder, og hvis det hadde vært – så ville disse ligget under snøen.
- Dermed er skilling nesten umulig, reinflokkene følger da inn i nabodistriktet og må være der hele sommeren. Da oppstår det stor reintetthet der, og et stort beitetrykk.
- Sammenblandete flokker vil også vanskeliggjøre kalvemerkingen, og da er det lett at umerkede kalver kommer bort fra mødrene og tapes.

- Planområdet er høyfjell. Dit kommer det snø og ikke regn. Derfor er det ofte gode snø- og beiteforhold her. Områdene tapes som beiteland hvis vindmøllene bygges.
- I tåke og disig vær vil unnvikelsen være noe mindre, men straks det blir klarvær vil reinen unngå området. Møllene vil nemlig være synlige på lang avstand.
- I de år man ankommer området i februar, så går flokken på begge siden er tindene. På kystsiden pleier det å være gode beiteforhold, mens forholdene er vanskeligere mot øst. Der oppstår ofte ising. Sist vinter var det krevende forhold, men det bedrer seg straks mot vest når det blir mildere temperaturer. Da “løftes” isen often noe, og blir lettere å knuse.
- Flokkene blir ikke skjøvet bare mot øst, men også mot vest dersom for eksempel flyttleiene på begge sider av Geaidnogáisa og mellom Uhcagáisa og Suonjergáisa, hvor det er et lavereliggende område i form av en spesiell type “grop”, stenges. Det vil skje dersom vindkraftverk med tilhørende kraftlinjer etableres.
- Når flokken i dette området blir skjøvet mot vest, så vil disse vandre raskt nedover Bissojohka. Der er det et sletteland som reinflokkene naturlig vil følge rett nordover. Da vil flokken helt sikkert flykte til distrikt14A, og også til 14.
- Hvis beiteforholdene er gode vestover, da vil flokken vende seg med enda større trykk vestover og etter hvert til og med sydover. Da er sammenblanding med 14A uungåelig. Reatkaskádi er innenfor 14A, der har sitt viktigste kalvingsområde der. En sammenblanding på denne årstiden har særdeles store negative konsekvenser, som redegjort for tidligere.
- Lenger nord er det meget kupert og vanskelig terreng, eksempelvis bruker snøscooterskiene å slites på en dag. Å ferdes der er farlig for gjeterne. Dette kupert og vanskelige terrenget heter Čuđerášša, med områdene rundt. Der finnes tverrgående kløfter, innenfor Bissojohka og Reatkajohka. Også der er det særdeles farlig å ferdes. Fra Reatkajohka er det dype elvekløfter vestover. I disse områdene har gjeterne vært utsatt for flere ulykke ifm. ferdsel og gjeting, noen har nesten omkommet. Også gjeterne fra nabadistriktet har hatt arbeidsulykker her. I tillegg er det ikke telefondekning i området.
- Reindriftsfolket må oftere kjøre i dette terrenget og jage og gjete rein for å unngå sammenblandinger når flokkene ikke lenger kan oppholde seg naturlig der de pleier å være, som følge av vindmølleetablering.
- Når flytt- og trekkleiene blir stengt, hvem skal klare å snu flokkene da? De alternative flyttleier forlenger strekningene dramatisk, man vil drepe rein i dårligere beiteår. På vestsiden, mot kysten, er det varierte terrengetyper med kvaliteter som gjør at snøforholdene forbedres dag for dag straks den varmere og salte sjøluften slår innover området. Langs Stuurajohka er det neste alltid gode beiteforhold, og hvis vindmøllekraftverket kommer vil dette området bli totalt ødelagt som reindriftsland i denne kritiske perioden.
- Også Lohkkaskáidi er et høykvalitativt oppholds- og beiteområde, den “holder på” reinen. Skáidien er innenfor det planlagte utbyggingsområdets påvirkningsområde. Følgelig vil også denne bli ubrukelig for reindriftsformål.

- Heller ikke flyttleien østfor Rásttegáisa, hvor en del av flokkene går nordover, vil fungere lenger. Allerede i dag er det en utfordring å holde og lede flokkene nordvestover, slik at man unngår sammenblandinger østover.
- Den nordligste, midterste og sørligste Borsijohka renner sammen ved Lindovárri. De flokkene som kommer her, vil ikke kunne vandre uforstyrret mot kysten. Disse vil med overveiende sannsynlighet blir “trekt” rett nordover, mot de flate viddeområdene i Lágesduottar. Akkurat der er det erfaringsmessig ikke så optimale beiteforhold i denne perioden, ofte er snøet tettpakket. Ofte er det også store ansamlinger av menneskelig aktivitet på vårvinteren.
- Kombinasjonen av åpne scooterløyper og berømte fiskevann tiltrekker seg masse mennesker. Utreder ser det som en absolutt nødvendig at alle disse scooterløypene må holdes stengt fra mars måned hvis vindkraftverket etableres. Da holdes jo ikke flokkene seg lenger sør, og flokkene trenger absolutt ro når forholdene er vanskelige.

Våren og kalvingstiden

Etter at arealbruken måtte endres, kalver simleflokkene i større grad hele sommerdistriktet. I år, 2017, var det ikke mulig å kalve på de vanligste kalvingsplassene. Simleflokkene spredte seg i hele sommerdistriktet og trakk til de områdene hvor det var barflekke. Kalvingen skjedde derfor mer spredt i areal. Blant annet var det simler med kalver fra Vuonjalskáiddit og Stuorraskáiddit, og derfra nordover.

Endringen i arealbruken skjedde på 90-tallet. Tidligere var det mere avgrensede kalvingsområder som man flyttet til med relativt samlede flokker. Da flyttet siidaene separat og med mer konsentrerte flokker nordover, til kalvingsplassene nord for RV98. Siidaene fra daværende 13B stoppet sør for veien.

Sammenslåingen av distriktene bidro også til forandring i kalvingen. Alle siidaene ble til en felles storsiida allerede på våren. Separate flokker begynte å kreve uforholdsmessig menneskelige ressurser, særlig fordi man hittil ikke trengte gjerder. En viktig årsak til dette er at den menneskelige aktiviteten økte voldsomt i disse områdene, og forstyrret reinflokkene. Særlig skjedde økningen etter vannkraftutbyggingene. Adamsfjord-utbyggingen med tilhørende veier åpnet opp vidda for allmen ferdsel, og dette begynte man virkelig å merke på denne tiden. Siidaene forsøkte å holde flokkene adskilt, men måtte avslutte det. Distriktet har derfor måttet tilpasse seg og bære de tilpasningskostnader og permanente ulemper som ikke ble kompensert.

Flokken vandrer nordover nettopp over høyfjellsområdene hvor vindkraftverket planlegges, i tiden rett før kalving. Kalvingen starter umiddelbart i nordenden av høyfjellspartiet hvor terrenget flater ut – i Stuorraskáidi og nordover fra Márdđašjávri. I dag er denne arealanvendelsen meget bra fordi flokken kan vandre uforstyrret og bruke den tiden som trengs. Flokken kan fritt frem og tilbake, beite og spre og samle seg etter eget forgdttbefinnende og etter beite- og værforholdene i området.

Reindriftsfaglig er det meget viktig å opprettholde også kalvingsområder hvor en mer konsentrert kalving er mulig, samt områder hvor mer spredt kalving muliggjøres. Et år er ikke et annet års bror, klimaendringene gjør at forholdene er blitt enda mer ulike fra år til år. Derfor må det finnes fleksibilitet og tilpasningsmulighet i siidaenes arealanvendelse, særlig i forbindelse med kalvingen. Det er dette handlingsrommet som er reindriftens langsiktige forsikringsordning.

Konsekvenser

- Hvis vindmøllene bygges, må en større del av flokken tidligere til kalvingsområdene lenger nord. Da vil beitene bli belastet på en måte som på reindriftssamisk kalles “čilvi”, et fenomen som oppstår på barmark hvis reinen må komme altfor tidlig dit. En større andel av flokkene vil også vandre til områdene som egentlig bør brukes noe senere, slik at flokken også kan oppholde seg lenger der utover sommeren. Da oppstår “doldi” tidligere enn normalt, som er en temporær markslitasje som følge av trekk og beiting. Slike områder kan bruke ett eller flere år på å “komme seg”, dersom normal arealanvendelse kan gjeninnføres. Resultatet er at flokken vil snu sørover tidligere enn normalt, og vil følgelig måtte slippes tilsvarende tidligere inn på høstområdene.
- “Čilvi” og “doldi”, kombinert med og som resultat av unnvikelseeffektene som vindkraftverket vil medføre, vil slik få en sterkt, negativ dominoeffekt som belaster reinflokkene både vår, sommer, høst og i mørketiden. Dette vil være katastrofalt, sett reindriftsåret under ett.
- Ett av de viktigste momentene man må være klar over når flokkene må altfor tidlig inn på et begrenset vårbeite når det er begrenset antall barflekker, er at disse vil slites og overbelastes raskt, og flokken vil følgelig bevege seg mye mer. Den vil ikke holde seg stabilt lenger i området. Flokken sprer seg over et større område, og større risiko for sammenblandinger oppstår. Arbeids- og gjeteinnsatsen må økes betraktelig, noe som medfører store merkostnader og ekstra arbeid, samtidig som det er ugunstig for reinflokkene, særlig simlene, å måtte bli forstyrret og kontinuerlig omlokaliseres av gjeterne for å holde kontroll.
- Når flokken unngår det berørte området, og skremmes vekk, så vil det påvirke simlene umiddelbart. Både melkeproduksjon og kalveveksten reduseres. Kvaliteten på kalven blir dårlig eller middelmådig, samtidig som både antall kalver og vekt på disse reduseres. Både fødsels- og overlevelseshraten vil falle. Utreder vil anslå at samlet kalveproduksjon om høsten vil bli minimum halvert på permanent basis, sammenlignet med i dag.
- Når vektene reduseres, så kommer det reduksjonskrav fra myndighetene når det gjelder antall rein. Og det er meget belastende for reindriftsfamiliene, psykisk. Arealinngrep gir også skuffelse og sinne hos reindriftsfolket, særlig når man føler seg overkjørt.

Tidlig sommer, midtsommer og høstsommer

Tidlig sommer befinner flokkene seg på begge sider av RV 98. Helt til Spiertanjárga sitt gjerde. I Lágesduottar, sør for veien, er det dvergbjørkområder, myrer og mange vann. Av den

grunn er dette et myggrikt område. Rundt Jonsok, når myggen kommer, da samles flokken nordover og nord for veien. Reinen flykter nordover fra insektene, mot halvøyene, men det blir som oftest igjen flokkdeler på sydsiden i sommerområdene til tidligere distrikt 13B. Den flokkdelen flykter fra insekter og varm i august opp til Vilgesrásša, Stalogáisa og Borgošgáisa. Når regnværet kommer i september og det blir kaldere så slipper disse flokkene seg ned fra høyfjellsområdene. Når flokkdelen nord for veien begynner å samle seg mot sperregjerdet som går fra Lágesvuotna til Deanuvuotna, langs RV 98, så starter distriktet kalvemerkingen i august. Først merkes den nordlige del av flokken og slippes til områdene lengere sør. Arbeidet tar 3-4 uker. Insektplogen varer helt til september. Kleggplagen starter vanligvis i august og varer så lenge det er varmt i luften. Noen ganger kan det være slik helt fram til september. Høyfjellsområdene er da viktige blant annet Stalogáisa, Ullogáisa og Borgošgáisa. Dit trekker flokkene seg på varme dager og når det er mye klegg. På ettermiddagene og kveldene slipper flokkene seg ned til elvedaler og flatere områder og andre flate lavereliggende områder med særdeles gode beiteforhold. Den flokkdelen som var blitt igjen i sørlige del, de unngår også insektsplagen i de samme høyfjellsområdene.

Fra midten av september samles flokkene igjen nordover. Da følger også den sørligste flokkdelen med og kommer til merke- og slaktegjerdet i Skádjajávri. Da blir gjenværende umerkede kalver merket og en del slaktedyrtatt ut. Dette arbeidet bruker å ta 1 ½ uke, frem til begynnelsen av oktober. Slaktedyrene lastes på transportbiler og fraktes til slakteriet i Karasjok. Det er viktig å merke seg at høyfjellsområdene har ikke kun funksjon som områder som reinen trekker til for å unngå insekter og varme, men disse er samtidig viktige beite- og oppholdsområder. I disse høyfjellsområdene er det mange reinstier hvor flokkene vandrer og oppholder seg både vår, sommer og høst.

I sommerområdet er det lite lavereliggende terreng og skogsområder. Der er imidlertid mye flate vidder og høyfjellsområder. Derfor er det meget god utsikt i distriktet og mange kan se langt. Det betyr at alle objekter i dette distriktet kan sees fra ekstremt lang avstand. Det er ofte fint vær og varmt selv om det er mye vind. Av den grunn oppholder reinflokkene seg mye i høyfjellsområdene.

Høyfjellsområdene har også stort innslag av snøflekke som smelter dag for dag på varme sommerdager. Langs disse snøflekke er det derfor kontinuerlig vekst av næringsrike gressorter og urteslag gjennom hele sommeren. Gresset er kortvokst og særdeles næringsrikt og reinen er veldig glad i nettopp denne beitetypen. Samtidig er det også gressrike områder umiddelbart nedenfor høyfjellsområdene. Det betyr at man i dette området har en unik kombinasjon av gode luftingsplasser og gode beiteplasser i umiddelbar nærhet av hverandre.

Konsekvenser

- Flokken kan begynne å samle seg sydover mot sperregjerdet tidligere om sommeren fordi den har måtte forlate beiteområdene lenger syd tidligere om våren på grunn av vindmøllene, og derfor måttet ankomme sommerområdet tidligere.
- Da Sarvvesjávrit ble neddemmet på 50-tallet, havnet mye beiteland under vann. Det er også etablert vei, den starter på nordsiden av Sarvvesjávri, fra Nordkynveien og går mot Mårøyfjord. Denne veien har åpnet opp området, selv om den har bom. Distriktet

frykter at dette området åpnes ytterligere opp hvis bommen åpnes og veien åpnes for allmen ferdsel. Dette vil forstyrre reinflokkene. Blant annet på grunn av disse arealinngrepene bør ikke flokken presses for tidlig nordover, fordi den da vil snu enda tidligere sydover når sommeren går mot høst.

- Da må kalvemerkingen starte enda tidligere, og flokken slippes inn på høstbeitene før tiden.
- Høstområdene får ikke hvilt seg tilstrekkelig, noe som går hardt utover reinflokken og produksjonen. Flokkene vil unngå områdene med vindmøller, og bli fordrevet til andre områder og andre landskap. Det er en stor risiko for at flokkene vandrer til både 14A og 9. Hvis denne fordrivingen skal hindres, så kan ikke dette gjøres gjennom ordinær gjeting. Da må man heller foreta en samlet flytting direkte til distrikt 17, helt fram til Karasjok.
- Der vil fronten av flokken kollidere med flokken til 14A. Sammenblanding vil bli total. Tilsammen vil det da være inntil 25000 rein som sammenblandes.
- En slik flokk er vanskelig å få inn i skillegjerdet, og skilling blir vanskelig. Den store flokken vil spre seg til Idjavuopmi, og derfor nordover. Det er ikke usannsynlig at flokken kan snu og vandre inn i Spierttanjárga, og sammenblandes også med distrikt 14.
- Dersom skilling likevel skulle lykkes, vil dette innebære en enorm tilleggsbelastning og kostnad for menneskene som arbeider med rein. Reinflokken vil også bli satt sterkt tilbake kondisjonsmessig, dyrene belastes og landskapet vil bli hard nedtrampet og belastet.
- Pr. i dag finnes heller ikke et skillegjerde med kapasitet til å skille en flokk av denne størrelsen når så mange siidaer skal skilles samtidig. Det kan jo bli opptil 10 siidaer, kanskje flere. En så stor skillin har aldri vært gjennomført i reindriften i Finnmark. Det finnes nemlig ikke landskap hvor så mange ulike siidaer skal kunne holde dyrene adskilt den måneden en slik skilling vil ta.

Høst og brunsttid

Etter at slaktingen er gjennomført i oktober, slippes flokkene sørover og den vandrer da i distriktets østlige områder. Om høsten beiter reinflokkene over hele vidde- og høyfjellsområdet helt fram til Rástegáisa. Før brunsten begynner så samles flokkene til brunstområdene som er akkurat i det området hvor vindmøllene planlegges. Flokken samles sydover og svinges vestover, syd for vannkraftreguleringene som er etablert. Flokken gjetes mot Kunes og kommer da fram til Vuonjalskáidi og sørover til Vuonjalrášša med tilknyttede landskap.

Når man når fram med flokkene til de vestlige områder og til høyfjellsområder så holdes flokken under kontroll, men spredt innenfor distriktsgrensene. Langs den vestlige distriktsgrensen så ferdes man vanligvis på Reatkkaskáidi siden. På østsiden gjetes det også langs distriktsgrensen og flokkene orienteres vestover mot høyfjellsområdene. Gjennom hele brunstperioden er derfor flokkene i dette området helt fram til mørketiden starter. Dette høyfjellspartiet er et særdeles godt høstområde, den «holder på» flokkene. Særlig når man

gjeter på østsiden så fører man flokkene til høyfjellsområdene og mot tindene. Tindene leder flokkene nordover på denne tiden, noe som er gunstig. I brunstperioden oppholder det seg noen flokkdeler også ved foten av høyfjellsområdene på nordsiden, mot Kunes. Dette er tidligere sommerområder til distrikt 13B. Dette er selvsagt ikke hele flokken. En annen flokk oppholder erfaringsmessig nord for kløften som er etablert som følge av vannkraftsreguleringen. Den flokken skal ikke beveges på, men holdes i ro i det område. Vannkraftsreguleringen har delt landskapet og med det også reinflokken i to i brunsttiden. Flokken som har vandret på østsiden flyttes sør for Áttáŋgeahči så også den vandrer mot Kunes. Erfaringsmessig er det også flokkdeler helt mot Leavvajohka.

Allerede i dag må distriktet anvende helikopter for å makte og samle flokken er mot Tana i oktober. Dette på grunn av nevnte vannkraftregulering. Før vannkraftreguleringen, med sine tilhørende veier og forstyrrelser som fulgte av dette, kunne flokkene beite og oppholde seg i ro innenfor området og presset ikke mot Tana slik den gjør i dag.

Heller ikke brunstområdene er tegnet riktig og fullstendig i Fylkesmannens arealbrukskart.

Konsekvenser

- Dersom vindmøllene etableres, vil man ikke få flokken i like stor grad rundt Áttáŋgeahči, og flokken vil heller ikke oppholde seg der lenger. Derimot vil den snu mot Deanu-mohkki, mot vinterbeitene til distrikt 9. Det vil medføre konflikt med nabo-distriktet.
- Når flokken ikke stopper får den heller ikke oppholdsro, det vil ramme dyrene. Reinen vil bli tynnere, og kalveveksten reduseres.
- Flokken vil heller ikke spre seg til og beite i høyfjellsområdet og rundt tindene, og slik kommer ikke mesteparten av flokken til å nå fram til Stuorrajohka-området heller. De som kommer kan også krysse elven, til vestsiden og inn i distrikt 14A. Andre flokkdeler vil snu og vandre mot grenseområdet til distrikt 9, dvs. den delen som ikke går til 14A.
- På denne måten vil flokken renne og bevege seg fram og tilbake, den vil ikke få ro til opphold i sitt vanlige brunstområde på denne tid av året. Merarbeidet for gjeterne vil bli voldsomt.
- Denne ufreden vil ramme reinene i brunsttiden, hele brunsten risikeres å kuttes noe som vil føre til lave drektighetsprosent. Det er en katastrofe. I tillegg vil kalvingen bli mer spredt i tid, noe som medfører at en større andel kalver vil bli født sent. Gjennomsnittvekten om høsten vil derfor gå kraftig ned.
- I oktober vil det være vanskelig å få de reinflokkene tilbake fra de østlige områder. Det fører til stort beitetrykk og arealslitasje når flokkene må samles og flyttes tilbake daglig.
- Området hvor de neddemmede vannene er, og sydover derfra vil bli så forringet at de ikke lenger kan fungere som beiteland.
- Da vil presset østover mot Tana øke ytterligere i styrke fordi det gjenværende uberørte arealet ikke vil klare "å bære" flokken.

- Området blir ikke bare nedtråkket, også lavmengdene vil bli hardt belastet og forsvinne. Når snøen kommer, vil den raskt bli nedtrampet og ugjennomtrengelig som følge av det. Det gir snøskader i beiteområdet, noe som belaster enkelt dyr hardt og hele flokker vil få kraftig redusert kondisjon. Slik vil hele distriktets reindrift kraftig svekkes.
- I praksis vil vindmølleanleggene stenge hele det tidligere 13B, når man ser dette i sammenheng med vannkraftutbyggingene. Allerede i dag er det krevende å anvende disse områdene, bl.a. fordi man må flytte rundt barrierene som er blitt resultatet etter reguleringene.
- For flokken vil en effekt som tidligere nevnt være at den presses mot Deaumohkku, til distrikt 9 sine vinterbeiter. Det som kan skje videre der når presset øker, er at flokken kan krysse eller svømme over Tanaelven. Da blir det sammenblanding med reinbeitedistriktet på finsk side, nemlig Báišduottar. Da vi reindriften i Finland også berøres.
- Mellom Čorgaš og Lágesduottar er det planlagt et gjerde, og mot dette eventuelle gjerdet vil flokken presse hardt. Området vil i et bredt belte langs gjerdet bli totalt nedtråkket, marka i dette landskapet vil bli så skadet at den ikke lenger fungerer som beiteland. Flokken vil ledes langs gjerdet sydover, og gå helt mot Karasjok. Der vil sammenblandingen med 14A oppstå. Heller ikke 14A har ro i sitt distrikt til å holde flokken lenger nord på denne tiden, hovedsaklig på grunn av Hálkavárri øvings- og skytefelt og på grunn av de kumulative effektene vindkraftverket vil få også på dem.
- En eventuell reinskilling vil tidligst være mulig i desember, blant annet fordi Karasjok-elven ikke fryser til før.
- Særlig vil lavområdene bli nedtråkket og hardt belastet av en slik, sammenblandet gigantflokk. Dette er særlig uheldig, reinens kondisjon svekkes samtidig som merarbeidet vil øke. Potensialet for konflikter med naboene vil øke dramatisk.
- En risiko som oppstår ved en slik stor sammenblanding, er at denne enorme fellesflokken kan sammenblandes videre til stordistriktet 16. Det vil bli kaotiske tilstander.
- Det skjer dersom Karasjok-elven ikke holder igjen reinen når presset blir for stort. Da vil flokkene ta strake veien til vinterbeitet, og spre seg der. Hvis det skjer i denne perioden hvor det er mørketid, vil man miste kontroll over flokkene. Da vil ikke reinskilling kunne gjennomføres, ei heller uttak av slaktedyr og offentlige pålegg om reintellinger kan ikke gjennomføres.
- Worst-case scenarioet er at gigantflokken da vil sammenblandes også med siidaer på Kautokeinosiden, i Vest Finnmark reinbeiteområde, mer bestemt i den østre sonen. Da vil kaoset være totalt.
- Særlig oppstår denne risikoen i anleggsperioden, hvor forstyrrelsene er størst. Flokken vil også venne seg til og adoptere en slik “fri” og uheldig adferd, og det vil ta minst en reingenerasjon å avvenne flokkene igjen – hvis det i det hele tatt er mulig lenger.

Mørketiden frem til reinskillingen

I denne perioden fordeles mannskapet i tre grupper, hver gruppe med 6-7 personer. Gjetingen og patruljeringen av flokken fordeles i en turnusordning slik at det konstant er gjeterne ved flokken. En turnus varer normalt 3-4 dager. Strekningene som patruljeres er ca 90 km lange på østsiden og 50 km på vestsiden. En bemerkelsesverdig trekk er at dette distriktet har lite sperregjerder. De naturlige terrengskiller fungerer. Når flokken trekker sørover så har den de siste 20-30 år blitt fortrent og jaget sørøstover. Særlig har dette skjedd etter etableringen av vannkraftverkene på 70- tallet. I forbindelse av bygging av kraftverkene har man kravd opp elver som sperrer og skyver flokkene østover. I tillegg har demningssystemet åpnet opp området gjennom etableringen av adkomstveier. Dette har medført en enorm døråpnereffekt, mange turister både utlendinger, fiskere og jegere invaderer området. De forstyrrer flokkene og forsterker fortregningen sørøstover. I utvidelsen av disse kraftverkene de senere år har utbyggerne også brukt helikopter. Helikopterne har også skremt flokkene sørøstover.

Nordkynnveien og Nervei har også medført at flokken ikke holder seg like lenge på halvøyene i nord som tidligere. Også disse veien har åpnet opp områdene og medført at folk lettere kan samle seg blant annet i elvedaler som Lákkojohka, og forstyrre og sette reinflokkene i bevegelse. Resultatet er at flokken ikke lenger holder seg like stabilt som før i sommerdistriktets nordlige områder. Man erfarer at flokken tidligere presser sørover. Slik overføres problemene også til denne årstiden og øker problemene i forhold til vinterområdene til Čorgáš sitt vinterbeiteområde.

Distriktet har også benyttet seg av helikopter for å samle større og mindre flokker vestover slik at disse ikke går inn på Čorgáš sitt vinterområde. Myndighetene har truet med å tilbakeholde tilskudd og skrive ut bøter hvis dette ikke skjer. Situasjonen med at flokken trekker seg østover er med andre ord oppstått som en følge av arealinngrep lenger vest og sentrale reinbeiteområder. Flokken får ikke lenger ro til å oppholde seg der hvor den brukte. Også i Kunesområdet er det nå også blitt mange flere arealinngrep, blant annet campingområder og en sterk økning i menneskelig aktivitet som følge av hyttebygging. Alt dette forstyrrer flokken.

Noen år har flokken gått helt fram til Válljohka om høsten i barmarksperioden. Derfra snur den først. Distriktet har nå satt opp en sperregjerde langt Dárrejohka helt fram til Dárrečohka. Gjerdet er 6-7 km langt og formålet er å hindre at reinflokkene trekker nordøstover langs Tanaelven på denne tiden av året. Gjerdet skal lede flokkene opp på flatere områder og ut på vidda slik at gjeterne enklere kan se dem og lede dem tilbake. Et problem med dette er at området utsettes for slitasje, og når snøen kommer så trampes den ned og utilgjengeliggjør beite. Dette beitet hadde man trengt senere i forbindelse med reinskillingen i desember. Særlig gjelder dette Sáráskáidi. Distriktet vil helst lede flokkene vestover slik at den ikke presser mot Deanumohki. I Deanumohki er det daler, lavereliggende skogsterreng og skavler som henger utover. Hvis man mister flokken så når man den ikke igjen før ved Levssejohka som er litt nedenfor Utsjok bru.

På denne tiden av året er reinen som nevnt i høyfjellsområdene helt fram til bredden av Stuorra Sopmir, men reintettheten er nok høyeste i høyfjellsområdene. Før reinskillingen

samles flokken fra nord mot høyfjellsområdene blant annet mot Vilgesrášša. Derifra samles flokkene til Sáraskáidi på Tana siden. I det området hentes flokkdelene og jages til reingjerdet i Sohpparvađđa i desember. Reinskillingen varer i 1,5-2 uker.

I skillegjerdet skilles det også ut slaktedyri, i de senere år er majoriteten av slaktedyrene tatt ut her. Fra gjerdet går det ledekanal til lasterampe ved bilveien.

Høyfjellsområdene oppholder flokken i mørketiden. Disse fungerer som oppsamlingsområdet, og ikke som et skremselsområde. Nettopp derfor fungerer området meget bra for denne sentrale delen av reindriftsarbeidet og i flokkens arealanvendelse. Dit samler man flokken før flyttingen sørover. Høyfjellsområdene har en slik karakter at de tiltrekker, stopper og holder på, samtidig som de leder flokkene på en slik måte at arealanvendelsen og reindriftsarbeidet fungerer godt i lag i angjeldende tidsrom. Når flokken ankommer høyfjellsområdet er flokken som om den er "lagret" her.

Når snøen kommer har flokken spredt seg over Lágesduottar helt fram til Skádjejavri ved RV 98. Da flyttes flokken vestover mot Stálogáisa. Dit samles flokken og der skal flokken være fram til snøen kommer, og det blir snøføre og skillingen nærmer seg. I denne perioden går også flokkene til høyfjellsområdene som oppholder reinen på en gunstig måte. Vann og elver må fryse til før skillingen starter. Der er nemlig både vann og flere elver på tvers som både rein og mennesker må kunne krysse. Derifra flytter man til Sáraskáidi, sør for Leavvajohka. Det er her man henter flokkdelene til skillegjerdet i Sohpparvađđa. Myndighetene krever ofte at reintelling også skal foregå her. Det er meget arbeidskrevende på denne tiden av året og når man både skal skille flokkene, ta ut slaktedyri og på toppen av det telle rein. Reintelling i mørketiden er ekstremt krevende. I tilknytningen til skillegjerdet har hver vintersiida beitehager. Når flokkene slippes ut derfra så flyttes disse sørover til vinterbeitene. Etter at skilling er gjennomført må det sendes ut mannskap for å samle de flokker som er blitt igjen i sommerdistriktet. Det kan noen ganger være flere tusen dyr igjen.

Konsekvenser

- Hvis vindmøllene etableres, vil distrikt 13, som forklart under "Vår"-kapittelet, miste større og mindre flokker til nabo-distriktene, bl.a på nordvestsiden til distrikt 14. Disse reinene kan ikke hentes tilbake før om høsten, og kun i de år distrikte setter flokken i gjerdet. De simlene vil selvsagt ha umerkede kalver. Dersom det går flere år uten at flokken settes gjennom gjerdet, vil man jo miste kalvene. Disse følger ikke lenger moren.
- Dette sammenblandingsproblemet vil vokse dramatisk p.g.a. vindmøllene, og man kan begynne å miste over flere tusen dyr dit. Omtrent tilsvarende situasjon vil da også oppstå i forhold til distriktene 14A og 9.
- Området som vindmøllene er i, der vil jo ikke flokkene oppholde seg lenger. Området vil skremme vekk reinen i stedet for å tiltrekke seg dem. Oppsamlingsområdet blir ødelagt. Flokken vil da spres med sammenblandinger som resultat. Til vinteren vil dette medføre masse ekstraarbeid, distriktet må hele vinteren møte opp i naboenes gjerder og hente ut stor reinflokker.

- Da vil man ikke ha kapasitet lenger til å gjete og arbeide med den flokken som fortsatt er i distriktet, og en effekt av det vil bli at det blir igjen rein i høstområdene og også lenger nord for disse. Det går igjen utover distriktets egne reinskillinger, og vil kraftig minske muligheten for et optimalt og samlet slakteuttak. Flokken vil ganske enkelt være for spredt. Det vil føre til et enormt inntektstap.
- Et behov som vil oppstå er at det må bygges mange flere sperregjerder. Disse er kostbare og både oppsetting og ikke minst årlig vedlikehold vil kreve masse ressurser. Landskapet i et belte mot gjerdet vil også bli utsatt for enorm slitasje. Det gir lettere rein og lavere produksjon.
- Det som er et sannsynlig scenario er at flokken forlater utbyggingsområdet totalt og permanent. Flokken vil da omlokalisere seg både på sydsiden, men ikke minst østover og vestover. Det vil si at flokken vil gå inn i nabo-distriktene, og ikke minst til andre sesongbeiter før tiden. Konflikter med naboene vil oppstå.
- Sammenblandingene som oppstår gir store merbelastninger på rein og merarbeid og merkostnader for reineierne. I tillegg vil man jo miste umerkede kalver, som forklart tidligere.

Overvintrende rein

Langs Stuorrajohka, på begge sider, er det erfaringsmessig reinflokker hele vinteren. Området er lunt selv om vinteren, med morenerygger og kupert og variert terreng. Tverrgående elver og stup stopper og holder rein igjen, og i bratte bakker kan reinen enklere grave seg beitegroper, snøen “ruller” lettere vekk, og dette gjøre det enklere for reinen å grave. Derfor holder rein seg som oftest stabilt i denne type områder om vinteren.

Et annet område hvor det ofte er overvintrende rein, er i Vadjojohka-området, særlig i de opprinnelige sommerområdene til Buollannjárgga siida. De senere år har antallet på overvintrende rein vært flere tusen. Dette på grunn av at det har vært dårlige snøforhold som følge av være som gir låste beiter på vinterbeitene sør for Karasjok, og dermed har beiteforholdene der vært vanskelige. Distriktet har latt bakre del av flokken snu igjen tilbake til beiteplassene og beitegropene lenger nord. Myndighetene har gitt dispensasjon til en slik arealbruk de senere år, som følge av vanskelige vær- og klimaforhold.

Det har også vist seg at baktroppen av flokken, på flere tusen dyr, som blir igjen, oppholder seg og beiter i stor grad på og rundt Stálogáisa, Ullogáisa, Borgošgáisa, Stuorraskáidi, Uhcaskáiddáš og Vuonjalskáidi fram til Vuonjalrášša, helt mot Stuorrajohka.

I de høyereliggende områder og på snaufjellet, er det rikelig med steinlav, og mellom steinene en type fjellgress som reinen er særlig glad i; sitnu. Der finnes også kildevann og kilder som sitnu vokser rikelig rundt. Kildene er åpne hele vinteren, slik at reinen beiter også da rundt disse. De senere år har også reineierene erfart at det er mindre og lite snø nordover, slik at snø- og dermed beiteforholdene er gode der til og med om vinteren.

Konsekvens

- Hvis vindmøllene med tilhørende infrastruktur og installasjoner kommer, kan ikke disse sentrale områdene lenger brukes til overvintrende rein.

Forholdet til rovdyr

Distriktet har store problemer med rovdyr, ifølge distriktsplanen.

Konsekvens

- Når arealinngrepene øker, så må reinflokkene oftere og i større grad samle seg og konsentrere seg i de gjenværende, uberørte områder. Dette gir mindre fluktmulighet, derfor er det betraktelig enklere for rovdyr å drepe rein.

Barriereeffekter

Dette høyfjellspartiet holder på flokken og gjør at flokkene er mer forutsigbare og dermed enklere gjenfinnbare siden dette er et naturlig oppsamlings- og oppholdsområde gjennom flere årstider.

Konsekvenser

- Hvis vindkraftverket etableres, endres områdets funksjon til det motsatte av i dag. Området vil da begynne å skremme og spre rein, fremfor å samle og "holde på" flokken.
- Tilhørende kraftlinjer splitter opp landskapet både fysisk og visuelt, og gir både en stor unnvikelseeffekt og en enorm barriereeffekt. Disse effektene deler opp og sprer flokkene, og medfører at reinen ikke får beitero slik som i dag. Reinen vil forlate området
- Barriereeffektene vil være særlig gjeldende vår og høst.

Kategorisering av konsekvenser Davvi vindkraft

Konsekvenser lokal skala

Lokal skala	Rein	Landskap	Mennesker
Direkte	Rein unnviker områdene. Effekten er særdeles negativ for nødbeiting om vinteren, som minimumsbeite vårvinter/vår og som oppsamlingsområde og brunstområde om høsten. Møller med internveier og kraftlinjer er barrierer for reinens flyttleier, trekk- og beitemønstre. Veitilkntning gir døråpnereffekt for øvrige brukere, som forstyrrer reinen.	Vindmølleanlegget med annen infrastruktur endrer og fragmenter landskapet. Barrierer etableres både fysisk og visuelt. Aktiviteten, særlig i anleggsperioden, vil ha en forstyrrende effekt i landskapet. Reindriftsmessig utnyttelse av landskapet vil bortfalle, endringene er så alvorlig at området ikke lenger kan anvendes til reindrift. Tapet av upåvirket landskap har også konsekvenser for den nødvendige vinterbeitebruken i området.	Om våren må det gjennomføres mer konsentrert gjennomflytting, barriereeffekten medfører også økt risiko for at rein blir igjen. Stenging av flyttleier har effekter langt utover de lokale. Merarbeid oppstår og driftsrisikoen øker dramatisk. Reindriftsfolket kan ikke anvende området lenger.
Indirekte	Disoptimal beiteutnyttelse med lavere utnyttelsesgrad i området og høyere beitebelastning i øvrige områder. Øker reinens energiforbruk, senker energiopptaket og gir økt mobilitetsbehov. Resultater i lavere kondisjon, dårlige produksjon og behov for reintallstilpasning	Redusert ikke-påvirket areal gir økt beitebelastning og slitasje på øvrige beiteområder. Landskapet fleksibilitetsmulighet reduseres og antall handlingsalternativer mht. arealanvendelse reduseres. Uklart hvilket landskap som skal brukes som oppsamlingsområde, ingen alternativer innenfor rekkevidde.	Mindre handlingsrom, mer krevende gjennomføring av beiteilpasning, herunder mer innhenting, nedroing og replassering av oppjagede og skremte reinflokker som følge av unnvikelseeffekter, barriereeffekter og døråpnereffektene.
Kumulativt	Barriereeffekt fragmenterer beiteland, gir lavere samlet beiteutnyttelsesgrad og mindre oppbygging av muskler, beinstrukturer og fettlagre. Gir fallende melkeproduksjon hos simler, lavere overlevelsessevne og svak produksjon. Reinen vil se vindmøllene og bevegelsen i disse på meget lang avstand pga. flatt terreng. Gir ekstra store unnvikelsesavstander for reinen.	Barriereeffekt visuelt og fysisk på flyttleier og trekkeveier og fragmentering av beiteområder er en permanent landskapsendring som reduserers tilgang til og kvalitet på kritiske oppsamlingsområder Landskapet kan ikke lenger utnyttes som krisebeite, ordinært reinbeite, brunstområde, oppsamlingsområde og flytte- og beiteområde om høsten og rett før kalvingen.	Økt driftsrisiko forretningsmessig og menneskelig, tapte inntekter, økte kostnader.

Konsekvenser intermediær skala

Intermediær skala	Rein	Landskap	Mennesker
Direkte	Disoptimal beitetilpasning. Økt konsentrasjonsgrad i reinflokkene. Risikoen for sammenblandinger både vår og høst øker dramatisk. Kondisjonen på dyrene vil falle, produksjonen svekkes. Betydelig dårligere dyrevelferd.	Økt konsentrasjonsgrad gir uforholdsmessig høyt beitetrykk i enkelte beitenisjer, også på minimumsfaktorer eksempelvis vårvinter og vår. Infrastruktur og aktivitet avskjærer angjelde landskap som reindriftsområde som i dag innehar ulike, komplementære funksjoner som utfyller øvrige områder i distriktet. Om sommeren er dette viktige landskapets kvaliteter forringet. På høsten blir dette landskapets naturlige, reinsamlende funksjoner ødelagt. Landskapets tilretteggende effekt for både reinskilling, uttak av slaktedyr og telling avtas i vesentlig grad. Landskapets verdi som brunstområde er devaluert. Områdets funksjon som et forsikringsområde for å takle klimaendringer, forsvinner.	Økt og mer risikofull gjeting, flere feltdøgn for flere gjeter, økte kostnader i form av økt slitasje og elde på kjøretøy. Tap av et slikt område vil være stort, menneskene må bl.a. ferdes oftere i farligere områder. Det er helt sikkert at flere reindriftsfamilier må avvikles sin drift, og de øvrige må redusere omfanget. Det blir også mer arbeid på de gjenværende, kostnadsnivået øker dramatisk. Man taper også viktig kunnskap og en betydelig del av en robust reindriftskultur.
Indirekte	Økt beitekonkurranse mellom enkeltdyr og flokker av dyr. Risikoen ifm kalving øker for simler og kalver. Gir betydelig høyere kalvetap. Mindre arealtilgang og kalvetap gir lavere produksjon på alle dyr. Økt press mot nabodistriktene D13, D14 og sønder i D16. Økt konsentrasjon av både rein og rovdyr, øker konfrontasjonsraten. Gir økte rovdyr, lavere dyrevelferd og mindre oppholds- og beitero. Presset mot øvrige områder og distrikter økes.	Gjenværende minimumsbeiter vårvinter og vår, samt gjenværende sommer- og høstområder får økt belastning. Landskapet gir demed mindre mat pr. rein gjennom reindriftsåret. Økt forstyrrelse i luftingslandskapet, gir tråkkaskader i mer sårbare landskap. Forstyrrelser og endret landskapsbruk gir kortere produktiv beitetid i sommerbeiteområdet.	Driftsomlegging som følge av øvrige arealinngrep og klimaendringer har allerede medført en mer krevende reindrift. Tilpasningsmuligheter er tilnærmet oppbrukt. Driften er blitt mer slitensom, mer kostbar og driftsrisikoen vil øke. Konflikttrisikoen vil øke ved endret beiteadferd. Økt rovdyr, kalvetap, lavere dyrevelferd og produksjonstap gir både økonomisk og menneskelige belastninger.
Kumulativt	Negativ adferdsendring hos rein, herunder økt konsentrasjonsgrad i øvrige områder gir økte kalve- og rovdyr, samt økt mobilitet. Dyrene må utsettes for mer intensiv gjeting og tilbakeføring, særlig i grenseområder. Gir mindre oppbygging av muskler, beinstrukturer, fettlagre samt fallende melkeproduksjon hos simler. Gir lavere overlevelsessevne og produksjon på alle dyr.	Disoptimal arealutnyttelse innenfor sommerbeitedistriktet, gjør at en naturlig beitebelastning ikke sikres. I dette landskapet blir det for lav beitebelastning, mens i andre deler blir det en overbelastning. På sikt endres vegetasjonsjonens samlede beiteverdi negativt. Den kumulative effekt av tidligere, nåværende og fremtidige arealinngrep/forstyrrelser på landskapet, er økende. Den relative verdi av angjeldende, uforstyrrede villmarkslandskaper har derfor økt betydelig.	Lavere lønnsomhet, økt forretningsrisiko, mindre attraktiv næring og dermed mindre rekruttering. Betydelige økt ressursbruk på administrasjon og håndtering av arealsaker, initiert av andre som ønsker å anvende reindriftslandet til andre formål. Økte driftsforstyrrelser gir mer arbeid med driftsplanlegging og ledelse. Det er helt sikkert at flere reindriftsfamilier må legge ned sin drift. Lønnsomheten vil komme under tålegrensen. Redusert arbeidskraft øker kostnader og risiko for gjenværende familier. Kunnskaper og en viktig del av arbeids-, familie og kulturfellesskapet tapes.

Konsekvenser regional skala

Regional skala	Rein	Landskap	Mennesker
Direkte	Disoptimal flokkadferd, større konsentrasjoner av reinflokker østover og vestover. Gir sammenblandinger, belaster reinen både i distrikt 13 og i nabo-distriktene. Stor fare for at reinens vanedannende adferd sammen med flokkinstinkt sementere en uheldig flokkadferd, gir lavere produksjon for alle dyr.	Økt belastning i øvrige områdene gir vegetasjonmessige endringer i landskapet. Dette gjelder særlig i lavbevokste områder. I tillegg presser flokkene i større grad mot distriktsgrenser og gjerder, noe som gir økt belastning i form av tråkk og beite i dette landskapet. Landskapets kumulative beiteverdi faller dramatisk.	Merarbeid og merkostnader både for distrikt 13 og nabo-distrikter. Næringsgrunnlaget og reintallet må reduseres. Klimautfordringene har økt og behovet for fleksibilitet i arealanvendelse er blitt mer kritisk, samtidig er reelle handlingsalternativene redusert. Gir økt usikkerhet og mindre fremtidsstro. Dagens driftsmønster kan ikke beholdes.
Indirekte	Lavere utnyttelse av høyfjellsområdene med sitt omland innenfor sommerbeiteområdet, og tilsvarende økt utnyttelse av øvrige beiteområder, særlig høstområdene, gir lavere overlevelsessevne og økte tap. Sammenblandingssrisikoen med nabosidaer øker dramatisk, uheldig flokkadferd etableres. Vil medføre at reinen som blir igjen i sommerbeiteområdet i desember, vil få innskrenket overvintringsområde og vil måtte beite mer i mindre egnede områder. Overlevelsesraten vil falle.	Fall i landskapets samlede beiteverdi gir normalt kortere beitetid. I dette tilfellet er tidligere innflytting til neste sesongbeite vanskelig, og vil bare utsette og akkumulere problemene senere i sesongen. Det øvrige, gjenværende landskapet utsettes dermed for en lengre og mer intensivt beite- og tråkkbelastning, som går utover landskapets reproduksjon. Risiko for brudd på beitetidsbestemmelser øker. Selv om menneskelige aktiviteter i øvrige områder begrenses, for eksempel stenging av scooterløper, så vil ikke dette på langt nær kunne oppveie tapet av dette landskapet.	Merarbeid gir økt stress og sliter på driftsutstyr. Blir umulig å drive reindrift på samme nivå som i dag. Redusert kalveprosent gir færre slaktedyr og inntektstap. Dramatisk økt forretningsrisiko og kostnader mens inntektene faller. Gir driftsgrunnlag til færre mennesker.
Kumulativt	Disoptimal flokkadferd gir disoptimal arealutnyttelse. Unnvikelseeffektene n gir lavere vekstrate og lavere totalproduksjon på alle dyr.	Et enormt vindmøllekraftverk sammen med tilhørende veier og kraftlinjer i landskapet, gir samlet sett en disoptimalisert beitebrukstilpasning innenfor det enkelte sesongbeitet. Det gir også disoptimaliserte overganger mellom sesongbeitene og tilhørende landskaper. En negativ dominoeffekt i samlet landskapsbruk oppstår og sementeres. Landskapsødeleggelsen svekker det økologiske grunnlaget for reindriften.	Den kumulative effekt gir lavere lønnsomhet samtidig som forretnings- og driftsrisikoen øker dramatisk fordi inngrepet øker barriere- og unnvikelseeffekter og reduserer næringens arealgrunnlag, fleksibilitet og robusthet overfor klimaendringer og nye arealinngrep. Siidaenes resiliens er kraftig svekket, særlig i distrikt 13 men også i 14A, 9 og 14. Det er 100% sikkert at ganske mange reindriftsfamilier må avvike og redusere sin reindrift. Et svekket økologisk grunnlag har økonomiske, sosiale og kulturelle implikasjoner.

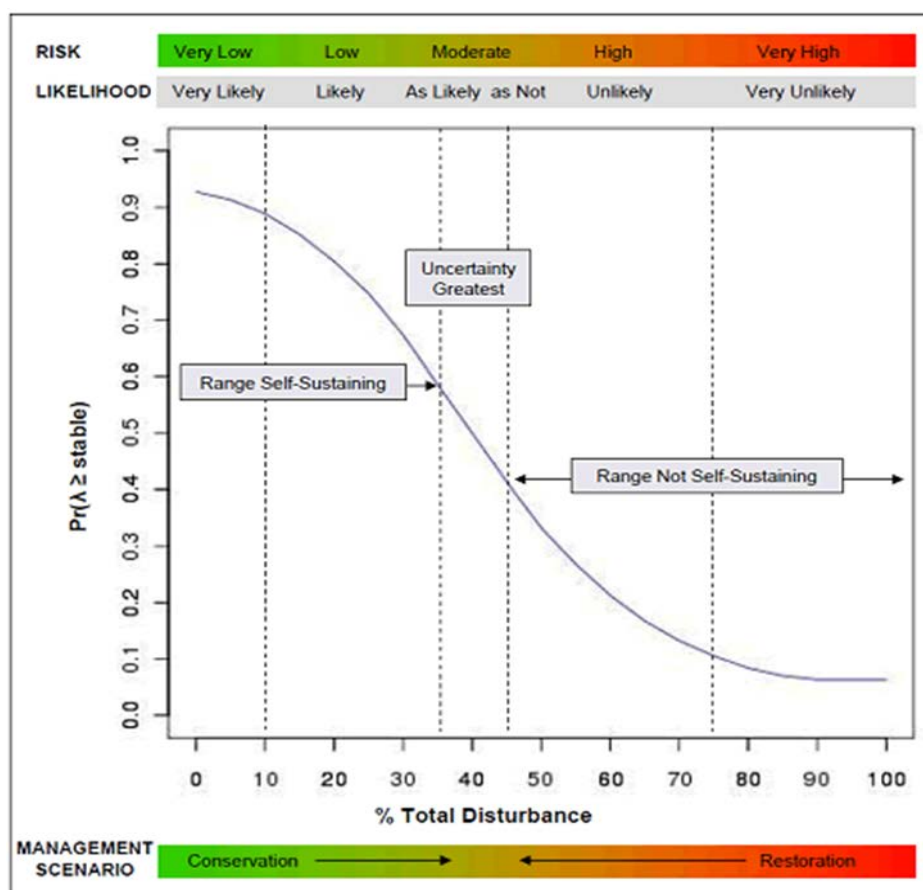
ROS-analyse

Risiko- og sårbarhetsanalysen (ROS) oppsummeres nedenfor med hensyn til påvirkningsgrad lokalt, intermediært og regionalt og presenteres i en risikomatrise i forhold til de mest kritiske reindriftsfaglige variablene i denne saken. Til grunn ligger en sannsynlighetsmodell.

Sannsynlighetsmodell

I og med at det ikke er fastsatt grenseverdier i Norge for hvor stor andel av et beiteområde som bør/skal være upåvirket av arealinngrep/forstyrrelse, som tidligere omtalt, så har vi sett nærmere på sannsynlighetsvurderingene i det Canadiske statlige Environment Canada i sin *Recovery Strategy for the Woodland Caribou (Rangifer tarandus caribou), Boreal population, in Canada – 2012*³².

Der er det som kjent definert 65% uberørt areal som en grense for når en populasjon har tilstrekkelig høy sannsynlighet for å være bærekraftig av seg selv, og sannsynligheten er satt til minimum 60%. Anna Skarin og Birgitta Åhman har i sin forskning påvist at det går an å gjøre sammenligninger mellom villrein og tamrein i den intermediære og regionale skala. Når man kobler grenseverdier opp mot sannsynligheter, ser det slik ut:

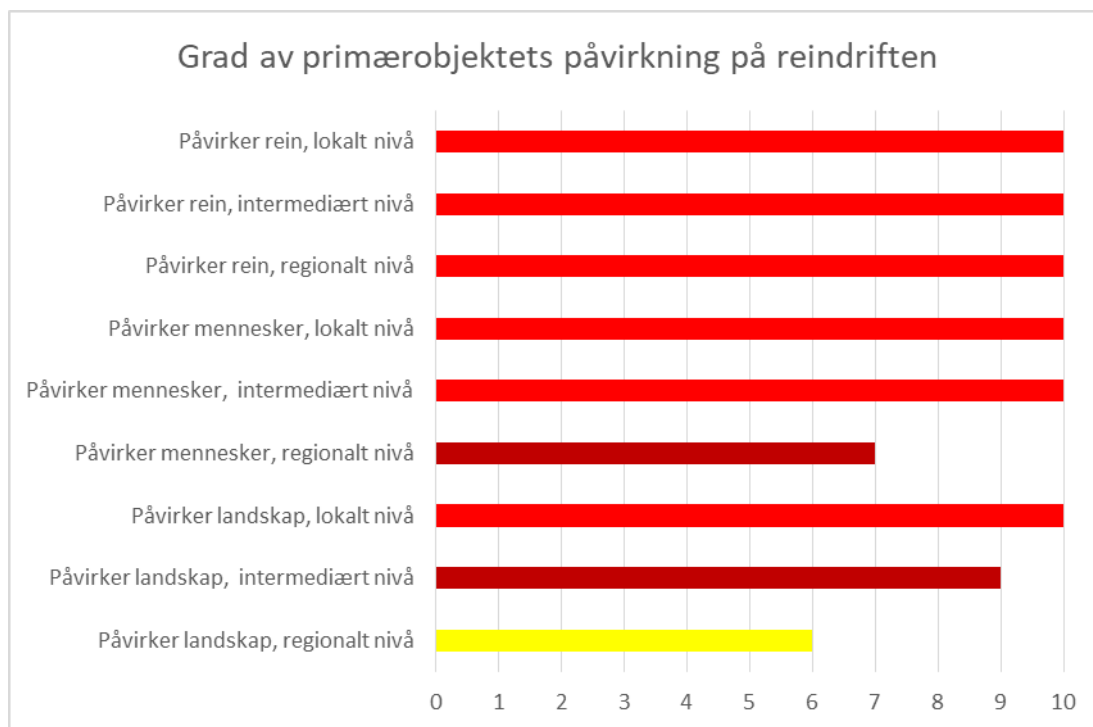

Figuren viser hvordan sannsynlighet for en livskraftig populasjon er en invers funksjon av økende påvirkning.

³² <http://www.registrelep-sararegistry.gc.ca/default.asp?lang=En&n=33FF100B-1>

Påvirkningsgrad

Påvirkningsgrad i forhold til lokalt, intermediært og regionalt nivå.

Risikomatrise

Risikomatrise i forhold til påvirkning av et utvalg kritiske faktorer avdekket i den reindriftsfaglige vurderingen, med fokus på påvirkningens konsekvenser for reinflokkene, reindriftsarbeidet og landskapet.

Konsekvenser for:	Rein			Menneske			Landskap		
Påvirkning ift.	Lokalt	Inter- mediært	Regionalt	Lokalt	Inter- mediært	Regionalt	Lokalt	Inter- mediært	Regionalt
Tap av beiteland									
Tap av av rein/produksjon									
Barriereeffekter									
Døråpnereffekter									
Støy/uro/forstyrrelser									
Merarbeid/merkostnader									
Grad av primærobjektets påvirkning på reindriften	10	10	10	10	10	7	10	9	6

Oppsummerende vurdering

Oppsummering viser at reineierne blir sterkt påvirket ved at inngrepet medfører merarbeid og merkostnader, samt høyere reintro og lavere produksjon i reinflokken. Resultatet blir lavere lønnsomhet i næringen. Når det gjelder merarbeid så gir det økt slitasje på mennesker i form av at arbeidet blir tyngre gjennom økt antall mil på ATV og scooter, det må gjetes mer, for må fraktes osv. Antall feltdøgn og antall personer samtidig ute i felt øker betraktelig. Risikoen for ulykker øker også dramatisk, fordi driften må utøves hyppigere i mer farlige områder som følge av forskyvningen av dyrene.

En indirekte konsekvens er at trykket øker på andre beiteområder innenfor samme sesongbeite, og at dette trykket forplanter seg etterhvert til øvrige sesongbeiter. En uheldig dominoeffekt med hensyn til beitebruk oppstår. Det gir økt slitasje ikke bare på mennesker og rein, med også på landskap og infrastruktur som f.eks. maskiner, gjerder og anlegg.

Som utredningen har avdekket, er reindriften avhengig av fleksibilitet for å kunne parere vær, vind og omverdenen. Fleksibilitet er reindriftens forsikringsordning. Kumulativt ser vi at dette arealinngrepet alene reduserer reindriftens fleksibilitetsmulighet i arealutnyttelsen, valg- og tilpasningsmulighetene blir stadig innskrenket. Sett i sammenheng med øvrige arealinngrep ser vi at problemene akselleres og risikoen blir meget høy. Mindre fleksibilitet i beiteanvendelsen gjør det enda vanskeligere å håndtere klimaforandringer, både de som allerede oppleves og de som vil komme. Det ser vi av at temperaturvariasjone i snøkritiske perioder vil i større grad sentreres om 0 grader i nær fremtid. Totalt gir den økte, samlede usikkerheten betydelig høyere drifts- og forretningsrisiko for reindriften som helhet. Dette er kanskje det største problemet på sikt. Spørsmålet er om den økte risikoen i det hele tatt kan kompenseres, og eventuelt hvordan.

Høy risiko skal jo som kjent følges av et høyere avkastningskrav fra produksjonen. Det er utfordrende, og nærmest umulig i reindriften alene, å sikre en høyere avkastning som refleksjon av den økte risiko. Og en slik høyere risikotaking, selv om den skulle gi noe mer avkastning – er neppe ønskelig. Å operere i en næring med høyere risiko er mer belastende for menneskene, fordi sannsynligheten for uheldige situasjoner øker jo. Det gir økt stressnivå, som ingen ønsker.

En høyst sannsynlig kumulativ konsekvens av inngrepet er at reindriftens primærproduksjon og nettoinntekt reduseres på grunn av arealinngrepet. Nettoen reduseres både gjennom omsetningsnedgang (volumreduksjon) og kostnadsøkning. Risikoen for at flere må avvikle driften er overhengende. I tillegg vil jo selvsagt mulighetene for de gjenværende reindriftsbedriftene til å kunne øke lønnsomheten, eventuelt opprettholde samme driftsnivå og lønnsomhet med et akseptabelt risikonivå, effektivt avskjæres.

Videre prosess

Utbyggerens, representert ved Grenselandet AS, tids- og aktivitetsplan er slik:

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Forhåndsmelding inkl. høring							
Konsesjonssøknad og KU							
Konsesjonsbehandling							
Evt. ankeprosess							
Prosjektering, finansiering m.m.							
Utbyggingsstart							

Distriktet har ikke noe annet alternativ enn å arbeide i forhold til dette.

Vedlegg

1. Originalbeskrivelser på samisk:
“Dat gáissát leat Lágesduoddara oaiveana, daid haga eat lean birget”
2. Objektjournaler 1 – 29, sekundærobjekter.